

LLIBERTAT PER LA DEMOCRÀCIA

FÈLIX CUCURULL

LA CANÇÓ ENFADOSA¹

M'adono que cada dia queda més poca gent que sàpiga *el conte de la cançó enfadosa*. Quan jo era petit, de la mateixa manera que, un bon dia, algú t'aclaria el misteri dels Reis de l'Orient (els que duen coses a la gent) i els secrets de la fàbrica de criatures instal·lada a París o bé en intricats paratges de l'espai només fressats per la cigonya, de la mateixa manera, si bé amb un aire més sorneguer, algú que, en aquest cas concret, a més del saberut de la colla, podia ser la mare, el pare, l'avi o la tieta, t'etzibava:

-Vols que et conti el conte de la cançó enfadosa?

Si la curiositat et feia respondre «sí», venia la rèplica immediata:

-Jo no he dit «sí». Jo dic: vols que et conti el conte de la cançó enfadosa?

-És clar que ho vull, comença -podia fer-te saber, impacient, el marrec interrogat. Però l'altre, impertorbable, no es movia del seu tretze-tretze:

-Jo no he dit «és clar que ho vull, comença». Jo dic: vols que et conti el conte de la cançó enfadosa?

Era inútil que, fastiguejat, cridessis «no!». Acabaries sentint com et queia a sobre la cantarella imparable:

-Jo no he dit «no». Jo dic: vols que et conti el conte de la cançó enfadosa?

Sembla que, ara, aquest conte, en la seva forma tradicional, ingènua però directa, sense camuflatges, ha caigut gairebé en desús; però, més que mai, cada dia, en diferents versions, ens l'anem repetint els uns als altres. Sobretot des de les anomenades esferes del poder -les altes, les de mitjana alçària i les d'arran de terra- ens el fan escoltar amb una tenacitat que no té res a envejar a la dels més solemnes contistes enfadosos de la meva infantesa. I, tots plegats, entrem en aquest joc d'una manera més o menys activa.

El conte de la cançó enfadosa, amb el suport de la premsa, la ràdio i la tele, ha esdevingut el nostre pa de cada dia. *Conte de la cançó enfadosa? Diàleg de sords?* Algú, impregnat dels girs de la llengua del consens (en altres èpoques més coneguda per la llengua del cadastre i per la llengua de l'imperi), en diu el «*conte de mai no acabar*».

¹ Publicat a *Avui*, 19 de novembre del 1981.

El cas és que la llibertat d'expressió, a desgrat de les limitacions que encara la desvirtuen, propicia la xerrameca dels que ens expliquen que viuen de l'esperança (n'hi ha que en viuen perquè en cobren) i, fins i tot, de molts que s'ensorren en el desencís. I el conte de la cançó enfadosa, empès pel garbí, pel mestral, per la tramuntana, per tots els oratges de llevant i de ponent, se'ns fica amb persistència a les orelles fins a fer-nos anar de corcoll.

I hom ha pogut observar -i si la observació no és certa rectificaré quan m'ho indiquin els qui, actuant amb tot rigor, no es pronuncien si no és atenent-se als resultats de les enquestes- que el conte de la cançó enfadosa sol anar força relacionat amb el conte del negoci d'en Robert amb les cabres, conte que, adaptant-se a la privilegiada llengua del consens, molts coneixen només en la versió que duu per nom *El cuento de la lechera*.

I
CONVIURE, COM?

DRET A LA VIDA, DRET A LA MORT²

Pena de mort sí, pena de mort no; avortament no, avortament sí. Com en tot, en aquestes qüestions cadascú es pronuncia d'acord amb les seves conveniències, d'acord amb la mena de formació moral que ha rebut, d'acord amb la visió que té del món. En el primer cas, es tracta de decidir sobre la vida real d'algú que existeix amb personalitat pròpia i autònoma; en l'altre, sobre quelcom que podria esdevenir una persona -un sant o un dimoni, un geni o un oligofrènic-, però no passa de ser un procés biològic en marxa, una part integrant d'una dona embarassada. Sé que els dos casos no són homologables; si els esmento, l'un al costat de l'altre, és perquè tenen en comú una característica bàsica: la iniciativa (tant la de posar fi a la vida d'una persona com la d'estrancar el procés biològic que podria dur al naixement d'un nou ésser) prové, sempre, dels altres; mai del condemnat a mort ni, òbviament, de la hipotètica futura criatura. I tots dos, siguin els que siguin els interessos que entrin en joc, són objecte de judicis apassionats, basats en una mena o altra de valors d'ordre moral. Ara bé, hi ha un altre cas en el qual la decisió de dir no a la vida prové de la mateixa persona que projecta i realitza l'acte de deixar d'existir. M'estic referint -crec que és ben clar- al suïcidi.

També, ja ho sabem, sobre el suïcidi hi ha tota mena de parers; des del que considera que és un pecat fins al que l'accepta com un dret, com un dels drets al propi cos i a la pròpia existència. Però, si més no a l'hora de parlar en veu alta, hom acostuma a ser menys indulgent, en tot cas més poc comprensiu, amb el suïcida que no pas amb el botxí i l'avortadora.

En general, vist el comportament gregari de les majories silencioses i de les que només piulen per contagi, i en constatar, d'altra banda, el despotisme de les minories que ho maneguen tot, crec que la principal resistència a admetre el suïcidi prové de la constatació que el suïcida actua pel seu únic compte i risc, per la seva única i sobirana voluntat, que menysprea el ramat i deixa d'obeir el pastor i el gos d'atura.

El suïcida no compta amb nosaltres, amb ningú de nosaltres i, a més, en assumir ell, tot sol, d'esquena a tothom, la responsabilitat de decidir la

² Publicat a *Avui*, 27 de juliol del 1978.

seva pròpia mort, manifesta el seu rebuig absolut de la societat en què es troba inserit. Ens deixa, se'n va d'una manera irreversible: refusa la nostra companyia; per a ell, els nostres gests, les nostres teories, han esdevingut una retòrica buida de significat. En una paraula: no li servim de res; li som una nosa, una terrible i insuportable nosa. Amb el seu gest ens diu que ha deixat de creure en nosaltres; que n'està tip i que, al mateix temps, no se sent capaç de modificar unes estructures dins les quals es troba atrapat com una mosca en una teranyina, una teranyina que empresona milers i milers de mosques, però en l'entreteixit de la qual mana, disposa i devora l'aranya; només l'aranya. Potser, en un moment determinat, s'havia sentit coratjós i altruista i, com una mena de sant Jordi, havia volgut abatre el monstre opressor; però s'ha trobat que només envestia molins de vent.

Potser ha intentat ser útil, generosament útil, als altres; però ha acabat sentint-se mesquinament utilitzat. O inutilitzat. L'excés d'esforç per al bé comú de vegades fa ombra fins i tot als qui es lliuren al mateix esforç. En aquest món de mones (la filosofia popular ha sabut trobar formes ben curioses per a explicar la gran, l'enorme teranyina de contradiccions que empresona la humanitat) el comportament social d'homes i dones resulta ben paradoxal a l'hora d'utilitzar-nos els uns als altres; i, en major o en menor grau, acabem inutilitzant-nos tots plegats.

De tota manera, aquestes consideracions resulten marginals, ja que la reacció davant el suïcida acostuma ser la mateixa tant si es tracta d'un idealista desil·lusionat com d'una persona que, un dia i un altre dia, només ha estat capaç d'esperar que potser l'endemà se sentiria una mica menys oprimida, una mica menys humiliada, una mica menys vexada. En el fons i en general, quan condemnem el suïcidi no és per amor a la vida sinó per amor propi. El suïcida, amb el seu gest, testimonia la nostra incapacitat de bastir una societat en la qual tothom es pugui sentir còmode; i per no confessar-nos fracassats direm que el suïcida és un egoista, o bé un foll. Un egoista, perquè cadascú es deu als altres; a aquests altres que, tot negant-nos el dret al suïcidi, volen tenir el de matar-nos quan els convé. Els altres ens han engendrat i ens han parit i només als altres correspon de provocar la nostra mort, fins al punt que hom vetlla per tal que la vida dels condemnats a la pena capital es conservi fins al moment en què han de ser enforcats. D'altra banda, dir que el suïcida no sabia el que es feia és la manera més fàcil de treure'ns de sobre la nostra responsabilitat; és la millor manera de no haver d'engaltar el suïcidi com una contundent acusació adreçada a tots plegats.

Aquesta reflexió, probablement plena de tòpics i excessivament esquemàtica, la traslado al paper amb una certa impaciència en constatar que, d'un temps ençà, cada dia són més els joves que voluntàriament es marginen, que es converteixen en passotes; que si bé no arriben a dur el suïcidi a les últimes conseqüències, reneguen de la societat, se n'aparten.

La injustícia social i la injustícia vital, vulgues o no entrelligades, es projecten en forma d'incertesa, cada cop més desesperançada, pertocant al demà. La llei del més fort continua essent la que campa a tots nivells; ara, però, servida per un racionalisme implacable que disposa d'una tècnica cada cop més perfeccionada. I si tots plegats no som capaços de posar-hi remei -i el remei consisteix a capgirar tantes coses!- potser arribarà un moment en què tot el món serà un immens camp de concentració de passotes pencaires a cops de xiulet i, si cal, de fuet (tal vegada dividits en diverses categories, d'acord amb els interessos del grup dels privilegiats amos del camp), que hauran perdut, àdhuc els més abatuts, l'esma de suïcidar-se físicament d'una manera integral. Fins que arribarà un moment en què n'hi haurà algun d'entre els poderosos -dels privilegiats que encara tindran capacitat i poder de decisió- que, per la raó que sigui, voldrà suïcidar-se; però sentint-se com un déu, li caldrà fer-ho amb la màxima pompa: acompanyat de la humanitat en pes; pitjarà el botó -el fatídic botó que hi ha en algun indret i tot desintegrant-nos a tots plegats, farà que ens integrem en una immensa resplendor, potent com milers de sols, una resplendor que, per ésser-ne nosaltres part incandescent, no podem veure.

NOMÉS LA PENA DE MORT?³

En certs països, en algun des de fa més d'un segle, ja no es mata en nom de la llei. I, arreu, hi ha un fort corrent d'opinió en contra de la pena de mort: per combatre-la, hom es basa en principis ètics, religiosos, polítics, socials...

Hi ha una ben justificada preocupació per a preservar la vida humana, ni que es tracti de la del més ferotge delinqüent; però, per què en nom d'aquests mateixos principis, que presenten com a radicalment inalienable per a tothom el dret a la vida, no procurem d'impedir que siguin infligides les sofrences morals i materials que comporten les penes de presó?

Heus ací una pregunta que es dreça i redreça tossudament a través del temps, però que no assoleix de generalitzar-se en la consciència popular. «El qui la fa la paga» és una vella dita actualitzada, cada dia, amb la conducta de tots plegats. És per això que resulta fàcil de disfressar amb el nom de la justícia els més elementals impulsos de venjança. I només en el cas extrem de la pena de mort amplis sectors de la societat exterioritzen amb decisió el seu refús.

Mai no he sabut veure quina mena de sentit té deixar viure una persona tot forçant-la a malviure. No crec que es pugui parlar de respecte a la vida pel sol fet de no suprimir-la. Comptat i debatut, la mort és inevitable, sabem que, més aviat o més tard, a tothom li toca el torn. El que si que pot ser eliminat o, si més no, alleujat en certs casos, és el sofriment. És només de cara a combatre el sofriment que, realment, podem parlar de respecte a la vida. Tenir una persona empresonada durant anys, de vegades fins a la mort, pot resultar d'una crueltat superior a la de matar-la.

En el seu moment la premsa ens va informar d'un cas concret que significa una rotunda denúncia de la falsa pietat i de la falsa comprensió dels qui, després de demanar l'abolició de la pena de mort, o bé l'indult quan algú hi ha estat condemnat, es fiquen al llit tan cofois, i s'endormisquen amb sublimes somnis humanitaris.

³ Publicat a Avui, 25 de novembre del 1976.

Gary Gilmore, condemnat a mort a la capital de l'Estat d'Utah (EUA), convicte de l'assassinat de l'empleat d'un motel, va negar-se a apel·lar contra la sentència. «No vull romandre engarjolat la resta de la vida», ha dit. L'home parla amb ple coneixement de causa si, com ens assabenten les agències de premsa, s'ha passat la meitat dels seus trenta-cinc anys reclòs a diverses presons. Sap el pa que s'hi dóna, fins al punt que, tement que no li'n fessin cas i l'indult arribés, ha intentat de suïcidar-se. Ingressat a l'hospital en estat de coma, en recobrar el coneixement, altra vegada ha procurat de treure's la vida.

El qui la fa la paga.» No és gens fàcil de desarrelar dels esquemes mentals de molta gent tota una sèrie de rutines nascudes d'una violència primària que la llei, obra sempre del més fort, consagra. En nom de la llei, tot perseguint una determinada violència o una determinada violació del dret de propietat, és institucionalitzada una altra mena de violència i uns sistemes de propietat que troben precisament el seu suport en la violència institucionalitzada i que no afavoreixen pas gens ni mica el progrés moral de la humanitat.

Gary Gilmore, convicte d'assassinar un ciutadà, la vida del qual, naturalment, com la de qualsevol altre mereixia un absolut respecte, era un delinqüent habitual. I és precisament en aquesta circumstància -la de ser un delinqüent habitual on molts trobaran la millor argumentació per a afirmar-nos que el reu no mereix ser tractat amb cap mena de contemplacions.

Costa ben poc de penjar l'etiqueta de bandarra empedreït a l'esquena de qualsevol Gary Gilmore indefens, mentre ens desfem en reverències davant dels qui «triomfen», dels qui assoleixen tota mena d'«èxits», sobretot si l'èxit es tradueix en l'exercici del poder econòmic. Caldria, abans, analitzar sense apassionament, amb sentit crític, el *curriculum vitae* de cada Gary Gilmore i de cada potentat, tenint sempre bàsicament en compte el medi social en què cadascú s'ha desenvolupat; tenint en compte cadascú en relació amb els altres. Ja d'entrada, però, hi ha quelcom que ens hauria de fer reflexionar. Si la meitat de la vida a la presó acaba abocant una persona a cometre un homicidi, cal convenir que les presons poden complir a la perfecció, i fins i tot amb torna, la consigna ancestral d' «el qui la fa la paga», però no contribueixen gens ni mica al perfeccionament dels éssers humans.

És ben cert que només amb una transformació radical dels sistemes socials imperants podrem trobar una adequada solució als problemes d'això que anomenen delinqüència. De moment, però, ens hauríem, d'adonar que no n'hi ha prou a demanar l'abolició de la pena de mort basant-se en principis ètics, religiosos, polítics, socials... ja que els tribunals de justícia condemnen a altres penes que encara resulten ser més inhumanes

DELINQUÈNCIA I REPRESSIÓ⁴

La qüestió de la delinqüència i la del tracte que reben els delinqüents em preocupa d'ençà que tinc ús de raó. Em dóna tombs i més tombs dins la clepsa i, de vegades, se m'hi arremolina de tal manera que acaba ofegant-me els raonaments amb una mena de boirina més enllà de la qual ja no sé endevinar si hi haurà una clariana des d'on pugui reprendre les meves reflexions, o bé si, tot plegat, no és res més que un estímball tenebrós on ordre i caos només són les dues cares d'una mateixa moneda encunyada simplement per a pagar el peatge -una mena o altra de peatge- en l'inevitable camí, més o menys còmode, més o menys llarg, entre el moment d'eixir del ventre matern fins a l'hora de descompondre'ns amb l'arribada de la mort.

L'altre dia, a una meva veïna que junt amb el seu home s'ha quedat sense feina, li van robar el portamonedes quan anava a la plaça, a adquirir els queviures amb què havien d'alimentar-se el matrimoni i els seus tres fills petits durant el cap de setmana. A un altre, li van clavar una ganivetada perquè només duia a sobre 200 ptes. A mi, l'any passat, em van robar la cartera de mà en la qual, si bé no duia diners, portava l'agenda i tot un munt de paperassa que de res no hauran servit al lladregot; però, en canvi, per a mi significaven innumbrables hores de feina ja feta i un trasbals enorme. En conec d'altres que, en retornar a casa, s'han trobat amb el pis buit. Parlo dels que conec, que comptat i debatut, tots plegats no són gaire i no pertanyen, ni de bon tros, als més desafortunats en aquesta mena de «fets diversos».

Sí, la protecció ciutadana és necessària, totalment imprescindible; no podem ser deixats a la bona de Déu, exposats a les agressions d'aquesta colla de ciutadans que, marginats per una raó o altra, no es miren la societat amb els mateixos ulls que nosaltres i que, amb certa raó però amb massa lleugeresa, solem designar amb el nom denigrant de «púrria».

Sí, hem d'estar-ne protegits. Però, ¿és que no hauríem d'estar protegits, com a mínim d'igual manera, dels esquizofrèncics amb poder, dels qui, àvids de poder i de riqueses, s'han trobat, en el gran llançament còsmic

⁴ Publicat a *Avui*, 1 d'octubre del1981.

dels daus, que tenien tots els punts a favor seu per a poder viure i fatxen-
dejar a les costelles dels altres?; i dels qui atempten contra la qualitat de
vida produint desequilibris ecològics?; i dels qui posen en perill la
humanitat sencera, ja sigui forçant-nos a acceptar centrals nuclears o bé
amençant-nos, si no sirguem ben drets, amb el «netíssim» ús de les
bombes de neutrons?; una colla de gent a la qual, com a mínim, hom
dóna respectuosament (o llefiscosament) el qualificatiu de «VIP».

Retòrica! Tòpics!, dirà algú en llegir aquestes ratlles. Sí, ja fa anys i
panys que em sé la lliçó - Hamlet: «paraules, paraules, paraules»; i també
sé que «la resta és silenci». (Tot plegat, un bagatge que seria suficient per
a no ficar-se en llibres de cavalleria si hom hagués nascut amb el toc de
gràcia de l'absoluta coherència.) Un «silenci», un «etern silenci», que ben
sovint és cobejable. Va cobejar-lo Gary Gilmore, «purriós» ciutadà dels
EUA, i cada dia el cobegen i se'l fan seu, d'una manera irreversible,
ciutadans de tota mena, de tots els meridians i de totes les latituds. Per a
fer-se'l ben seu, sense que ningú no els el pogués prendre, algun pres,
darrerament, s'ha suïcidat en alguna presó de l'Estat espanyol. I mentre
els presos de Barcelona i de tot un seguit d'altres presons de l'Estat
espanyol han emprès una vaga de fam, jo, incapaç del silenci i impotent
per a res més que no sigui arrencar paraules, encara intento de
perseguir respostes vàlides per a totes les preguntes, i accions que puguin
traduir a la realitat social (a la realitat humanal?), ben lluny de paranys,
aquestes respostes que ens haurien d'obrir les portes a un altre sentit de la
vida. ¿Però «humà» no deu venir d'«humus », matèria orgànica vegetal
putrefacta barrejada amb la capa superficial de la terra?

Anys enrera, als EUA, a l'Estat d'Utah, Gary Gilmore, condemnat a mort,
es va negar a apel·lar contra la sentència. S'havia passat la meitat dels
seus trenta-cinc anys reclòs a diverses presons. I tot i que, probablement,
no n'hi havia cap de tan poc modèlica com la Model de Barcelona, sabia
el pa que s'hi donava, fins al punt que, tement que tot i haver-se negat a
apel·lar potser li arribaria l'indult, va intentar suïcidar-se; i, ingressat a
l'hospital en estat de coma, en recobrar el coneixement, altra vegada va
procurar treure's la vida. Per què, jo em preguntava aleshores, només ens
sentim humanitaris tocant a la pena de mort i no ens fa res que, una
persona, en comptes de matar-la, la facin malviure? Podem parlar de res-
pecte a la vida només pel sol fet de no suprimir-la del tot? No és un
atemptat molt més refinat contra el dret a la vida la indiferència o, pitjor
encara el foment de la sofrència moral o material de les persones, tant si
són «VIP» com si són «púrria»?

Només amb una transformació radical dels sistemes socials imperants podríem trobar una adequada solució als problemes de la delinqüència dels uns i dels altres. Però, com penjar l'esquella al gat si té les ungles tan agressivament esmolades?

LA CRIMINALITAT I LA PENA DE MORT

Segons les notícies publicades als diaris, per primera vegada una persona condemnada a mort ha estat executada per mitjà d'una injecció. Es tracta d'un negre de quaranta anys, ex-marine, convicte d'assassinat. L'execució tingué lloc a la presó de Huntsville, a l'Estat de Texas; el líquid letal utilitzat es componia de pentotal amb clorur potàsic.

Com sempre, aquesta nova execució ha aixecat una munió de protestes i, al mateix temps, adhesions fervoroses. I entre els partidaris de la pena de mort, alguns han trobat que aquest nou procediment resultava poc espectacular i excessivament suau. «És massa senzill», comentaven, «val més que tornem a fer servir la força».

Sembla que en tot temps han abundat els qui frueixen amb el dolor i amb la mort dels altres. Els lleons devorant cristians i les fogueres de la Inquisició foren tingudes per un gran espectacle i mai no ha deixat d'haver-hi qui es deleix per situar-se a primera fila davant d'un patíbul. I tinc la impressió que tant els enamorats de les fogueres purificadores com els partidaris d'un o altre mètode d'executar la pena de mort tenen aferrades a les neurones del seu cervell una dosi de criminalitat que si trobés l'oportunitat de posar-se en acció directa Déu n'hi do dels estralls que produiria.

Resulta desconcertant que hi hagi qui afirmi que els éssers humans han estat fets a imatge de Déu si al mateix temps es creu que Déu és la bondat infinita. D'ençà que la història ens dóna notícia de l'existència d'animals racionals, podem valorar el progrés de gairebé totes les civilitzacions tenint en compte el perfeccionament dels mètodes de matar. Del roc a la bomba de neutrons, els assassinats conceptuats legals, entre els quals cal posar en primer terme els de les expansions colonitzadores, han sobrepassat amb escreix el nombre d'homicidis que les lleis penalitzen i que són conseqüència de les cobejances personals no convertides en raó d'Estat.

Quina mena de component hi ha en la natura humana que ens duu a exterminar-nos els uns als altres fins al punt d'arriscar-nos a l'auto destrucció col·lectiva?

És possible que cada dia, entre tots els països, sigui per a poder robar, sigui per a eliminar algú que fa nosa (una mena o altra de nosa) es cometin unes quantes dotzenes d'assassinats dels que la llei castiga; però el seu nombre és veritablement insignificant si el comparem amb els milers de persones que moren com a conseqüència d'accions de govern que l'entreteixit, legal o no, d'uns quants Estats empara. I deixo de comptar ací tots qui, en certs indrets del món, són anorreats la fam i que, en realitat, hauríem de comptabilitzar entre els assassinats, víctimes com són es maneres inhumanes d'entendre la política.

Ja sé que al costat de tot plegat potser té ben poca importància que l'altre dia a un ciutadà dels Estats Units li injectessin una dosi letal de pentotal amb clorur potàsic, com a conseqüència d'una sentència judicial. Resulta molt més nefast que hom fabriqui míssils. Però només si el nostre respecte a la vida arribés massivament al punt de no voler causar cap dany, ni tan sols al més refinat criminal, seríem capaços d'evitar les grans matances que avui en un lloc, demà en un altre, són el nostre pa de cada dia i van preparant-nos el camí que farà inevitable que, tal vegada en el moment més impensat, no quedi cap *homo sapiens* viu per a poder escriure la història de l'autodestrucció de la humanitat.

ATUR I DELINQUÈNCIA⁵

Segons dades provinents de la Direcció General d'Ocupació de la Generalitat de Catalunya, durant el primer trimestre d'enguany (1982) el nombre de treballadors del Principat en atur forçós va arribar a 317.065, o sigui al 13,8 per cent de la població activa; però, si aquestes xifres ja resulten ben preocupants per elles mateixes, l'alarma creix quan constatem que estan inserides en un procés continuat de paralització laboral. Comparant-les amb les del mateix període dels anys immediatament anteriors, trobem que els sense feina han augmentat en un terç en relació al 1981, han esdevingut el doble dels del 1980 i continuen augmentant, fins assolir uns nivells més alts que mai, durant el mes de maig proppassat, l'últim mes que ens és possible de tenir en compte fent ús de les mateixes fonts oficials; les quals, d'altra banda, preveuen que, si tot continua com fins ara, a finals d'any el nombre de parats a Catalunya pot arribar al 16 per cent. Ara bé, quan aquest agreujament l'atur forçós ens empenya una reflexió més pessimista és en assabentar-nos que la meitat dels sense feina no tenen coberta l'assegurança de desocupació. Perquè, deixant ara de banda si la culpa la té el *clero*, el *burgès* o el *manxaire*, la pregunta bàsica que cal formular-nos és: què pot fer una persona que no compta amb uns ingressos, no ja suficients per a viure decentment sinó, ni tan sols, per a subsistir?

Durant els anys 1931-1936, quan a empentes i rodolons l'autonomia de Catalunya començava a reestructurar-se per primera vegada d'ençà que el 1714 vam ser privats, per la força de les armes, de les nostres llibertats nacionals, la xifra màxima dels sense feina registrada al Principat no sobrepassà el 7,7 per cent de la població activa. (Com que la propaganda franquista ens ha presentat el període 1931-1936 com a caòticament tenebrós, convé recordar que, durant aquests anys, a la Gran Bretanya l'atur forçós se situava entre 15 i el 20 per cent, a Bèlgica, Suècia, Canadà i EUA entre el 20 i el 25, i a Àustria i a Alemanya entre el 25 i el 35.) Però, fos quina fos la situació dels parats catalans d'aleshores, hi havia, per dir-ho d'alguna manera, una mística revolucionària que canalitzava la problemàtica social a través dels sindicats i dels partits polítics.

⁵ Publicat a *Hoja del Lunes de Barcelona*, 30 d'agost del 1982.

No estic sospesant encerts ni errors en les estratègies adoptades per uns i altres en aquella època; em limito a indicar que una part ben considerable de les classes populars catalanes creia que ajuntant els esforços individuals era possible de transformar les estructures polítiques per a posar-les més d'acord amb les necessitats del poble. I d'aquesta creença en l'esforç mancomunat sorgia una actitud decididament combativa.

Existeix ara aquella dinàmica esperançada que pretenia, i podia, ser creadora d'una societat més equilibrada, més justa, destructora de privilegis i, com a conseqüència, fomentadora de la fraternitat? Dos mots ens burxen desafortadament les orelles fins a eixordar-nos: *desencís*; *passotisme*.

Llavors també hi havia desencisats i passotes, malgrat que aquest neologisme encara no estigués en ús. I hi havia captaires i delinqüents comuns. Però la militància en els sindicats i en els partits polítics era important per la quantitat i per l'esperit de lluita; i la dinàmica que en resultava donava la tònica al país i, per tant, als econòmicament desemparats. Ara, la tònica, cada dia més, ens la donen el drogaaddicte i el delinqüent comú, sovint estretament relacionats l'un amb l'altre. És la conseqüència de la manca de fe en els projectes col·lectius; la temença que aquests projectes signifiquin esforç de vegades perillós i sempre inútil. Costa de creure en la bona fe dels altres.

Ací, en aquests moments, hi ha ben poques possibilitats que una persona sense feina i sense mitjans econòmics esdevingui un revolucionari i, en canvi, n'hi ha moltes que es converteixi en atracador or o en vulgar pispa. I, contra aquesta tendència, les mesures d'ordre públic, per si soles, res poden resoldre. Amb una nova dictadura, l'única cosa que es podria assolir és que els mitjans de comunicació ho silenciessin. La solució cal cercar-la -i ben de pressa- per altres camins.

EL SÀHARA⁶

Del 4 al 26 del mes de setembre de 1979, invitats pel PSUC, han estat a Arenys de Mar vint-i-quatre nens i quinze nenes saharians, les edats dels quals oscil·len entre els cinc i els quinze anys, acompanyats de dos monitors; i alguns dels qui vivim ací hem tingut l'oportunitat -caldría dir el privilegi- de conversar-hi llargament. Hem parlat del seu país i del nostre, i encara que adverteixi que els més petits no han pres part en l'intercanvi d'informació, temo que algú podrà suposar, i amb sobrat fonament si tenim en compte el capteniment de la nostra quitxalla en general, que la conversa sobre els nostres respectius països haurà estat superficial i anecdòtica. S'equivocarà qui així ho cregui.

De fet, a les nostres latituds i l'any 1979, ja costa d'entendre que mossetes i vailets de les edats esmentades siguin capaços d'allargar-vos la mà, d'un a un, cortesament i sense aldarull, per saludar-vos; i que sàpiguen romandre asseguts, sense moure enrenou deslligat del context de l'acte, al llarg d'un recital de cançó de quatre hores de durada, encara que en aquest recital prenguin part cantants de tanta vàlua com Marina Rossell, Joan Issac, Ovidi Montllor i Pi de la Serra.

Que ningú no cerqui l'explicació en una presumpta tirania dels monitors. És clar que els monitors -i és de creure que els monitors dels monitors així continuaríem fins a arribar al cap d'Estat de la República Àrab Sahariana Democràtica- els inculquen l'hàbit de la disciplina; però, així que hom conviu una mica amb aquests infants té la clara impressió que es tracta d'una, disciplina assumida per raonament, no pas imposada d'una manera capriciosa, ni fruit de rigides doctrinals o d'encarcaments morals. Que a tots plegats, noiets, noietes i monitors, ningú no guanya a l'hora de fer tabola; i tant a l'hora de fer tabola com a la de la serietat, ningú no va més enllà que ells en l'acompliment d'una amical i tendra companyonia. I voldria recalcar l'adjectiu tendra, perquè una de les coses que més m'ha impressionat de tots ells -quitxalla i monitors- és precisament l'afectuosa suavitat de la paraula i del gest que els individualitza i els lliga en una solidaritat que, nascuda del dolor i la

⁶ Publicat a *Avui*, 28 de novembre del 1979.

lluita, apel·la sempre que cal al sacrifici i a l'austeritat per a assolir romandre com una constant en l'esdevenidor.

Tant la quitxalla com els monitors saharians del 4 al 26 de setembre de 1979 han viscut entre nosaltres -no costa gens d'endevinar-ho- són un reflex del seu poble. Un poble que no ha estat pas tocat per la gràcia de cap buf diví; un poble que, durant decennis, ha viscut ignorat gairebé de tothom, patint vicissituds semblants a les -de moltes altres comunitats humanes i que, com tants altres pobles, hauria pogut malviure humiliat durant anys i panys o bé hauria pogut desaparèixer sense pena ni glòria. Però el poble saharià, traient forces de flaqueza, ha sabut, primer, plantar cara al colonialisme espanyol i, després, de l'any 1975 ençà, mantenir a ratlla les invasions mauritana i marroquina que el van agafar entre dos focs.

Sens dubte, cal molt de coratge per a emprendre una lluita com la que ha emprès aquest petit poble -únicament petit tocant al nombre d'habitants-, però, sobretot, ha calgut molta intel·ligència. Només amb valentia no triomfa cap revolució ni es guanyen batalles. Per damunt de tot, el que cal és organització (planificar i filar molt prim); i unitat. I la unitat i l'organització passen per la disciplina, per la disciplina lliurement acceptada, plenament assumida. Tot plegat, però, només s'assoleix quan un poble sent l'orgull d'ésser; quant està convençut que no és inferior a cap altre poble. És una qüestió de dignitat; una virtut que entre els saharians no escasseja gens ni mica. «Més val morir amb honor que viure amb ignomínia», em diu Moyan, el més jove dels dos monitors (vint anys). No es tracta d'una retòrica per a ús propagandístic, sinó d'una convicció que està donant els seus fruits. La dignitat obliga a enrobustir el coratge i a afinar la intel·ligència. I amb coratge i amb intel·ligència, els saharians, agrupats en el Front Polisario, han assolit de crear un exèrcit disciplinat i ple de moral, que ha forçat Mauritània a retirar-se de la guerra i que fa que el Marroc es vegi impotent per a conquerir tot el territori de la República Àrab Sahariana Democràtica.

I mentre els uns lluiten al front, els altres van reconstruint i perfeccionant la nació. Tota la població infantil està escolaritzada i, entre els adults, pràcticament ha estat eradicat l'analfabetisme. Quan coneixem l'epopeia d'aquest poble que plantà cara al colonialisme espanyol i que, després de quatre anys de lluitar, al mateix temps, l'exèrcit maurità i contra l'exèrcit marroquí, cada dia ha esdevingut més fort, no ens pot estranyar que del Sàhara ens vingui un grup d'infants capaç d'entendre i de debatre, amb

una remarcable maduresa, problemes polítics que solem considerar assequibles només als adults.

El poble saharià és un poble conscient, organitzat, en lluita, decidit a existir en llibertat o a desaparèixer amb dignitat», ens explica Bachir Salec, el més gran dels monitors (vint-i-tres anys), posseïdor d'una exquisida sensibilitat, d'una aguda intel·ligència i d'un sòlid bagatge cultural, convertit en eficaç ambaixador extraordinari del seu país. Endavant, que teniu la victòria segura, respondrem, convençuts, nosaltres.

ISRAEL I ELS PALESTINS⁷

Trencada Ja línia Maginot, ocupat París per l'exèrcit alemany i reembarcats des de Dunkerque cap a la seva illa els supervivents del cos expedicionari britànic, alguns dels catalans que, d'un temps ençà ja patíem l'ocupació franquista, a desgrat de les penalitats i dels mals averanys que ens atuíen, trèiem forces de flaqueza amb l'intent de reconquerir la llibertat i no perdíem l'esperança.

Dues concepcions de la humanitat s'enfrontaven a mort. Era una lluita entre el ser i el no ser, entre la dignitat i l'abjecció, entre una humanitat que avançaria pels camins de la justícia, de la llibertat y del progrés i un món junyit als interessos i als capricis d'unes oligarquies despòtiques. Això es deia i així ho crèiem. Però, entre el silenci i la por, tot intentant d'avançar en la nostra embrionària lluita reivindicativa, el ressò brechtia de Galileu quan considera que les mancances humanes en el sentit que el mal no és pas que a la terra li manquin herois sinó que en tingui necessitat en algun moment, ens recorria l'espina amb un inici d'egarrifança.

Encara recordo el dia que un estimat amic, indefallent, per cert, llavors i sempre, es preguntava consirós: "I si després de la victòria dels aliats resulta que la ideologia nazi-feixista reneix, en una o altra forma, en el sí de la nova organització democràtica que pretenem crear, fins a capgirar-la ?»

Comptat i debatut, l'eix Roma-Berlín-Tokio, amb el führer, el duce, i la corresponent munió d'acòlits, no havia pas inventat la crueltat, ni l'egoisme, ni el despotisme, ni cap mena d'opressió. La ferum de carn de jueu cremada venia de molts segles enrera. Com la de carn cristiana. Tota mena de carns, espiritualitzades o no, cobertes de pells de tots colors, han sofert l'oprobri i la tortura en mans de les variades civilitzacions, entre elles la *civilització* amb majúscula.

«Cal que triem entre ser mall o ser enclusa»,és una frase prou repetida des de temps antics; i d'ençà que la humanitat va començar a entrenar-se

⁷ Publicat a *Hoja del Lunes de Barcelona*, 26 de juliol del 1982.

en l'art de la pròpia superació, hi ha qui ha servit d'enclusa i qui ha actuat de mall, si bé es dóna el cas que allò de triar-s'ho ha estat a l'abast de ben pocs.

Ni Hitler, ni Mussolini, ni molt menys, és clar, els seus plagiadors, destacaven per l'originalitat; van tenir més mitjans tècnics al seu abast i més servidors i més víctimes que els que els havien precedit, gràcies al progrés de la ciència i al considerable augment demogràfic. Mica més, mica menys, això és tot. Una croada es pot fer amb qualsevol mena de creu, gammada o no; amb espases i llances o bé amb avions i tancs. Al cap i a la fi, en una de les croades de l'Edat Mitjana, va ser dit que a l'hora de tallar colls no venia pas d'un; des d'allà dalt «Déu ja farà la tria».

I ara som on som perquè abans érem on érem. Els amos del Nou Continent, on han fet la seva *amèrica*, eren fills d'una tradició que duïen arrelada al moll dels ossos; i van voler ser mall. Ni de bon tros, mai no han tingut vocació de sants ni, encara menys, de màrtirs.

De màrtirs, jo diria que sempre se n'és per força. Els jueus no van pas demanar la diàspora, ni la marginació, ni l'assalt als seus calls, ni els forns crematoris. Els havia tocat ser enclusa. Però als supervivents de les matances, que Déu n'hi do dels que han estat i del poder econòmic que acumulen, tenen l'oportunitat de ser mall i no s'ho deixen perdre. I el genocidi -aquest genocidi que han patit tants de pobles- ara toca als palestins. Els de l'antiga diàspora els empaiten a canonades i els forcen a abandonar les seves llars i a dispersar-se. I entre el mall i l'enclusa gairebé només trobem les bones intencions de sempre, cada cop més formalistes.

Els temors de l'amic indefallent que els anys quaranta va gosar témer que la victòria dels aliats podria no ser cap garantia de pau, de llibertat i de justícia, tot just acabada la guerra vam veure que no eren pas infonamentats. La fórmula del mall i de l'enclusa continua vigent i sembla que ningú no sap com fer-la impracticable.

LA PAU I LA POR⁸

Bàsicament motivats pel risc d'una guerra nuclear, els moviments pacifistes prenen embranzida en diferents indrets d'Europa.

Una antiga dita, gairebé caiguda en desús, volia desvetllar l'atenció davant de tota mena de perills assegurant que la por guarda la vinya. Tant de bo que la por de la guerra es generalitzés fins al punt que els cabells s'ericensin damunt de totes les clepses, ja que queda irremissiblement demostrat que mai no s'ha evitat cap guerra ni per sentiments ni per raonaments ètics; i, ara com ara, res no m'empeny a creure que el món es convertirà en una bassa d'oli gràcies a un beatífic amor al proïsme.

El respecte a la vida, no tan sols mai no ha estat assumit per tothom sinó que, ben al revés, els humans, com a mínim des del moment que van començar a *civilitzar-se* i, per tant, a iniciar l'endegament de la història, han sentit la necessitat d'anorrear-se els uns als altres. I l'especialitat en què més espectacularment ha avançat la ciència és la destinada a matar.

En acabar-se la guerra europea fou creada la Societat de Nacions que havia de resoldre, segons es deia, tots els problemes internacionals per via del diàleg. De la segona guerra mundial en va sor gir l'Organització de les Nacions Unides, amb tota mena de burocràcies i de retòriques, i l'enlluernador espetec, que tant ens ha il·luminat, de Hiroshima i Nagassaki, punt de partida de la nova etapa de *progrés* que ha desembocat en la bomba de neutrons, neta, polida, respectuosa amb l'art i amb les lletres; ni llibres, ni films, ni palaus, ni estàtues en seran afectats -full sobre full i pedra sobre pedra, la *civilització* ja pot sobreviure, sense risc, als homes i a les dones que, d'alguna manera, actius o passius, han ajudat a perfeccionar-la. (Suposo que l'hipotètic exèrcit d'ocupació ja haurà previst la manera d'incinerar o bé de soterrar els cadàvers, amb prou rapidesa perquè no empudeguin massa.)

Del 1945 ençà no ha parat d'haver-hi guerres -i matances en massa no registrades com a guerra en els dossiers de les grans cancelleries, que són els que compten- a Àsia, a Oceania, a l'Àfrica, a l'Amèrica llatina.

⁸ Publicat a *Hoja del Lunes de Barcelona*, 14 de juny del 1982.

Europa i Amèrica del Nord no són cap paradís; s'hi continua matant, però en una proporció força més reduïda; i, a desgrat de les injustícies, de les explotacions i opressions individuals i col·lectives de diversos caires que hi ha, podem aventurar-nos a dir que, en general, si bé són un paradís, en comparació amb altres indrets del món podríem considerar-les uns oasis. També hi preval la llei del més fort però, entre els febles, els autènticament miserables no ultrapassen, almenys per ara, percentatges reduïts.

A Europa i als Estats Units és on, en general, pel fet de ser la vida més confortable, la gent té, diguem-ho amb parla cínica, més per a perdre. Si bé és a Europa on el risc de rebre de valent, sense contemplacions, d'una manera massiva i fulminant és més evident. D'ací ve la por i, gràcies a la por el pacifisme hi guanya terreny; s'organitza i es manifesta. La por fa que milers d'uropeus es mobilitzin per guardar la vinya. Si només hi hagués guerres a Indoxina, al Pròxim Orient, en un altre país recentment descolonitzat de l'Àfrica i, fins i tot, a les Falkland o Malvines (tant se val, que la guerra no és pel nom), d'aquest moviment pacifista que a Europa creix amb empenta, ¿què en quedaria?

La pau perpètua, per savi que hagi estat Kant, és una falòrnia. Hi ha múltiples doctrines morals que condemnen la guerra, però encara ningú no ha trobat un procediment que, de debò, a la pràctica l'eviti. Les teories pacifistes omplen l'infern com tantes bones intencions.

Cada dia m'inclino més a creure que l'única manera d'assolir la pau perpètua consistiria a ficar por al cos de tothom, sense excepció. Que tothom estigués convençut que ningú, absolutament no podrà escapar-se de la matança.

El somni d'un món fraternal, sense explotats ni explotadors, sense opressió i, com a resultat, sense violència, serà realitat algun dia? I, en tot cas, com posar l'esquella al gat sense rebre'n esgarrapades? Tindrà raó el qui va dir que els humans descendim d'un simi que es va tornar boig i que, de generació en generació, no fem res més que desenvolupar i dur a les darreres conseqüències la follia?

HI SOM A TEMPS?⁹

Entre genocidis i destrucció del medi ambient la humanitat, segons diuen els optimistes, continua avançant d'una manera irreversible pel camí del progrés. Però, d'altra banda, si sempre molta gent s'ha interrogat sobre el sentit de la vida ara a més a més, les preguntes plantegen una qüestió especialment angoixant: serà l'home un animal condemnat a programar-se l'autodestrucció o, en altres paraules, està programat per autodestruir-se? Progressaríem només cap a l'execució d'una apocalíptica fi del món?

Mirar cap als, als altres planetes de la nostra galàxia, o de les galàxies més llunyanes, a la recerca d'una vida millor, pot ser una esperança. Com ho és la creença en la visita d'éssers extraterrestres, nous àngels o arcàngels del nostre temps, que vindrien a protegir-nos. D'una o altra manera, ara com sempre, la solució de les nostres penes i treballs es trobaria en el cel. L'esperit religiós, d'un o altre signe, continua essent un antídote de la desesperació generada per la impotència de milers de milions de persones que no saben com fer-s'ho per a no sentir-se arrossegats com volves de neu en un hivern sense cap primavera previsible. Però també és ben important el nombre dels que no ens acontentem a imaginar solucions extraterrenals per als problemes de l'existència humana, dels que tan sols som capaços d'acceptar com a realitat -realitat inapel·lable- que la terra no és res més que un gruix insignificant de matèria que dóna voltes per l'espai junt amb mils i milions d'altres amuntegaments esfèrics amb vida o sense, tant se val, i no sabem trobar cap sentit en aquesta dinàmica espacial, per molt orbitada que sigui; ni comprenem que tingui solta que en aquest circ immens del cosmos hi hagi animals bípedes i vertebrats amb capacitat de saber què signifiquen l'acrobàcia, el mareig, i el vòmit -i de patir-los i fer-los patir.

Llavors, si no creiem en cap pàtria celestial, més enllà de les pol·lucions i de les urpes esmolades i ens adonem que el progrés, tal com l'hem anat configurant, no ens garanteix una existència terrenal lliure de maltempsades, què podem esperar, agnòstics de cap a peus, d'aquest món on els més poderosos avancen impàvids a cavall de la crueltat?

⁹ Publicat a *Hoja del Lunes de Barcelona*, 21 de febrer del 1983.

Si som al món i no ens atreu el suïcidi ni l'esperança d'una pàtria celestial, ens ho hem de jugar tot per a aturar aquesta fal·lera dels grans oligarques que tot ho sacrifiquen al seu propi interès, anomenat progrés, com qui vol dir miracle.

No seríem encara a temps de planificar l'existència humana de manera que, ja que un paradís terrenal no sembla assequible, almenys la terra estigués lliure, per a tothom, d'inferns? Si no és així, de progrés en progrés, de miracle en miracle, potser en un moment donat ni els grans oligarques no assoliran salvar-se, per molt que s'ho hagin sabut endegar amb la màxima astúcia. Serà aquesta l'única manera d'acabar amb el sofriment de la gran majoria de les dones i els homes? És que no serem capaços de capgirar d'un cop aquest viure contra la vida que ha originat una constant malvestat arreu del món? És que no hi haurà manera de desmentir Macbeth quan deia que la vida no és res més que una història absurda contada per un idiota?

Només si tothom s'aplega sense por, sense claudicacions a favor de la pau, en combat irreductible contra la misèria i totes les injustícies, potser encara serem a temps de racionalitzar el progrés i d'utilitzar-lo a favor de la nostra vida terrena, que per defectuosa i absurda que sigui, ja que ens ha tocat, que esdevingui el menys dolorosa possible.

A PARIR PANTERES?¹⁰

Amb un sovinteig tan persistent que gairebé deixa impassibles els qui no en pateixen directament les conseqüències, ací, allà, més enllà encara, a tot arreu, no importa el meridià, el món es veu sotmès a tota mena de cataclismes: erupcions volcàniques, terratrèmols, huracans, desbordament de rius... I, quan no plou sobre mullat, en un lloc o altre els eixuts persistents fan inútils les aixetes i impossibiliten el conreu del camp.

Ni tan sols cal fer referència a malures d'altra mena contra les quals la ciència encara va de corcoll. Les malvestats naturals, incontrolables, s'abaten sobre la terra d'ençà que el nostre planeta, nostre món, existeix com a lloc de *reunió*, i de *competició*, d'animals i plantes.

Vivim alimentant-nos de vida; de vida que extingim per poder afermar la nostra supervivència. I és per això que la *reunió* difícilment és solidària i en un o altre grau, esdevé *agressiva*.

La terra no és pas de tothom. Es divideix en diferents zones -des d'una simple feixa a un gran latifundi, des d'una ciutat a un continent- que són d'un o d'uns en exclusiva i, com a conseqüència, en oposició a altres. Es per això que, als cataclismes i a les malvestats que la naturalesa desencadena perquè ella és així i no pot canviar tota soleta, nosaltres hi afegim el cop de puny, la puntada de peu, el roc llançat amb la mà o amb el mandró, la sageta; i el progrés, empès per la competitivitat, ens ha dut a inventar el punyal, l'espasa, el trabuc, l'espingarda, la pistola, el fusell, la metralladora, el canó, el tanc i, deixant per antiquades la pólvora i la dinamita, hem creat la bomba atòmica, la d'hidrogen, la de neutrons; i què sé jo del nou invent superdestructor que ja deu estar en marxa per continuar progressant científicament, tècnicament!

Ja és ben curiós el magí dels humans, que podria enginyar-se a fons recercant la manera de controlar (no, tan sols de preveure) les inundacions, els terratrèmols, les erupcions volcàniques i els eixuts que ens aclaparen perquè la missió de la terra és donar voltes sense

¹⁰ Publicat a *Avui*, 2 de juny del 1983.

preocupar-se de com la mena de sacseig que aquest continu rodolar per l'espai produeix pot influir en els éssers vivents que l'habiten, i, en canvi, només pensa a afegir a les malvestats *naturals* la destrucció humanament planificada.

La humanitat, hi ha qui diu que ha estat creada per Déu a imatge seva. Jo, més aviat m'inclino a creure, tot apropant-me al pensament poètic de Teixeira de Pascoais, que els homes i les dones no som res més que la conseqüència d'una colla de simis que, després d'haver-se tornat folls, es van anar reproduint.

No és una follia tot aquest progrés que, en un moment determinat (potser demà!), ni tan sols ens deixarà l'ancestral destí d'*anar a fer malves*, perquè ni la vida de les pobres malves quedarà garantida?

Ens hem acostumat a contemplar els cataclismes meteorològics com un mal inevitable i a crear-ne, a més a més, d'humanoides (permeteu-me l'expressió), que multipliquen per centenars i milers les devastacions.

Des de les petites batalles -petites, però doloroses- entre familiars i amics i de les travetes de tota mena que són la norma profusament practicada, a consciència o bé d'esma, els d'ací, els d'allà, els de més enllà, els de tot arreu, sigui quin sigui el meridià, en pro de la tan lloada competitivitat de cada dia, que obliga a obrir-se camí a qualsevol preu, fins a les guerres que fan i desfan imperis, tot el talent que, tots plegats, hauríem d'esmerçar en combatre la mort i el dolor –només la mort i el dolor- el fem servir per a ser més que els altres, per a posseir més que tothom, per a imposar la nostra voluntat a tort i a dret.

Potser perquè duem dins nostre l'explosiva condició terrena –de la terra que giravolta i trontolla-, constitueixen l'essència del nostre ésser tots els malefics dels volcans, dels sismes, del vent huracanat, de la tempesta que es desferma implacable. Ens serà irreversible aquesta condició d'éssers terrenals? El nostre progrés, tindrà com a única fita la nostra autodestrucció?

Només si constantment, a tots nivells i en tots els terrenys, ens preparem per a la pau, eradicarem la guerra, tota mena de guerres.

LA RESTA ES SILENCI?¹¹

Aquest full de paper en el qual escric, l'he tingut molta estona davant meu, blanc immaculat; no sabia com començar a emplenar-lo. Ben sovint quedo paralytat per aquesta mena d'inhibicions, però tinc la impressió que avui he batut el meu propi rècord; potser mai no havia vacil·lat tant abans de començar a escriure.

Manca de tema? És ben clar que no. De temes, des dels que es refereixen al sexe dels àngels fins als que, més modestament, tenen relació amb el nostre prosaic, però imprescindible, pa de cada dia, tant si es cou a Gràcia com si es pastes a Grècia, en sobren. Crec que una ullada al diari, el d'avui, el d'ahir, el de fa vuit dies..., per ràpida i superficial que sigui, resulta suficient per a apartar, en aquest sentit, tota mena de dubtes. No es tracta, doncs, de manca de tema, sinó de manca de fe a l'hora de tractar-lo; manca de fe cal que quedi clar, en l'ús, per la meua part, de la paraula. És allò de l'ús que es converteix en abús; i que en el cas concret del que hom escriu pot arribar a sonar com una mena de cançó enfadosa.

Avui, cada cop que he acostat el bolígraf al paper, m'ha semblat sentir aquella frase que tan sovint repeteix la meua estimada amiga Maria Aurèlia Capmany: "Ja tot està dit"; i no m'ha servit pas d'estímul, en l'intent de provar sort i tirar al dret, la correcció que hi introdueix en Jaume Vidal i Alcover: "Gairebé tot". I és que avui, potser més que mai, em trobo paralytat davant l'abisme que s'obre entre el *dir* i el *fer*; ja que si *dit* ho està tot, o gairebé tot, quant a *fet*, si més no en una direcció determinada (la de crear un món més just, més d'acord amb les necessitats de tothom, menys bàrbar), per molt que vulguem auto enganyar-nos, trobem ben poca cosa. Per què? No deu ser que no sabem el camí, no pas, és clar, el camí teòric, ja que la teoria entra en el *dir*, sinó el camí de la pràctica, el que es *fa* caminant?

En el *dir*, al costat de tot un reguitzell de coses que ací no vénen a tomb, trobem, junt amb les teories, entrelligant-s'hi d'una manera o altra, les denúncies, les arengues i les promeses. Deixem ara de banda les teories, les denúncies i les arengues que, totes plegades, se situen en un nivell de

¹¹ Publicat a *Avui*, 2 d'octubre del 1980.

compromís diferent del que ara voldria tenir en compte; deturem-nos en les promeses i veurem que els nostres rebesavis ja deien, entre irònics i desencisats, que, per prometre, mai ningú no s'ha tornat pobre. I no sé si quan ells vivien ja passava, però el cas és que, ara, el codi que relaciona promeses amb necessitats funciona amb una tal precisió que ja hi ha qui se sap de memòria fins i tot allò que, sense després complir-ho, li prome-tran demà. I, com a conseqüència, no és gens estrany que, si per una banda encara són molts els qui no han perdut l'esperança en la construcció d'una humanitat millor, per l'altra, cada dia abunden més els qui, sistemàticament, desconfien de totes les mans que s'allarguen; per moltes abraçades que s'hi prefigurin, sempre temen el mastegot. I tot buidant-se el cervell *d'utopies*, fan pila amb els qui es redossen en l'antiga dita « l'home és un llop per a l'home ».

En general, hem perdut tants combats que, entre resignació, malfiança i desinterès per tot el que no sigui el propi jo, els uns cada dia tendeixen més a inhibir-se dels problemes col·lectius, mentre els altres miren d'aprofitar-se de la problemàtica col·lectiva per a fer-se'n un escambell. Són tantes les rutes falses que, amb la cortina de fum d'una retòrica ben triada, els uns i els altres han estat obrint, que ja és ben difícil de saber quin és el camí que, col·lectivament, ens convé emprendre; i per això no té res d'estrany que hi hagi tanta gent que estigui convençuda que, pertot arreu, només hi ha miratges o bé paranys. No ens vulguem enganyar; ni els «passotes» ni els suïcides no neixen per caprici ni per generació espontània. La mateixa sang que va marcant les fites dels qui han gosat ser massa audaços, si per als uns es converteix en estímul, per als altres esdevé la constatació de tot un encadenament de sacrificis que arriben a semblar eixorcs.

El problema es planteja, però, quan no volem caure ni en el «passotisme» ni en el suïcidi i, en canvi, no acceptem el món tal com és. Les doctrines hi són, i per a tots el gustos; i, sobre el paper, d'estratègies, en trobem a dojo. Però, com i amb qui engatjar-nos? ¿Com avançar sense enganyar-nos amb miratges i sense caure en paranys?

Un cop més, he omplert el paper que tenia davant i, també, un cop més, un sentiment d'inutilitat m'omple de noves vacil·lacions. Sento ressonar dins meu aquells versos de Shakespeare: «Paraules, paraules, paraules.» No ens perdrem sovint, massa sovint, en els jocs de la retòrica? No passarà com a aquells personatges de Samuel Beckett, que parlen per no pensar? Però, llavors, pensar, què es?

II

ELS FOSSARS DE LA LLIBERTAT

PARLAMENT AL FOSSAR DE LES MORERES¹²

Pronunciat l'11 de setembre del 1977.

L'onze de setembre de 1714, després de nou anys de guerra -la Guerra de Successió- Barcelona, que havia deixat bocabadada Europa en resistir durant 13 mesos el setge dels exèrcits franco-espanyols de Felip V, hagué de capitular. La sort dels Països Catalans, que havien aplegat els seus esforços a favor de l'arxiduc Carles d'Àustria, estava decidida. La derrota significava que, als estralls de la guerra calia afegir una repressió implacable: viles calcinades, masies arrasades, béns confiscats, impostos aclaparadors, la presó, l'exili, la forca... La Ciutadella, edificada en el lloc que ocupaven centenars de cases derruïdes per a deixar-li espai, ajudarà els vencedors a mantenir sotmesa Barcelona.

Abolits els seus òrgans d'autogovern, les seves Constitucions, els seus sistemes fiscal i monetari, bandejada la seva llengua de tot ús oficial i, després, de l'ensenyament, extingides les seves Universitats per a substituir-les per una de sola, la de Cervera, el Principat de Catalunya, igual que el País Valencià i les Illes Balears, passà a dependre del Consell de Castella. Fou així com, tot al·legant el «*justo derecho de conquista*», començaven a ser posades les bases de l'Estat espanyol; un Estat absolutista, opressor no solament de les nacions peninsulars que havien de sotmetre's a les lleis de Castella i a la llengua de Castella en la qual eren dictades aquestes lleis, sinó del mateix poble castellà, que havia estat la primera víctima i al mateix temps, el primer instrument de les poderoses oligarquies que s'imposaven per la força a tots plegats.

A la primera meitat del segle anterior, el segle XVII, el comte-duc d'Olivares ja havia intentat l'ocupació del Principat de Catalunya. El seu lema, la seva consigna, era: «un rei i una llei». En aquella època, en totes les nacions hispàniques, inclòs Portugal, hi havia un sol rei que ningú no discutia; un sol rei de diferents regnes, de diferents nacions cada una de les quals tenia les seves institucions estatals, cada una de les quals tenia les seves pròpies lleis. Castella, des que els comuners van ser derrotats a Villalar, estava sotmesa a unes lleis fetes per l'oligarquia amb l'única

¹² Publicat a *Canigó*, 15 d'octubre del 1977, i a l'opuscle 11 de setembre. El poble treballador per la independència nacional, Edicions la Magrana, 1977.

finalitat d'oprimir el poble, d'explotar el poble. En canvi a Catalunya, que havia tingut sempre una democràcia en un grau superior al que era normal en altres països de la mateixa època, les lleis, dintre del que en aquella època era possible i imaginable esdevenien una barrera contra els abusos dels *qui* exercien el poder. A Castella, per exemple el rei podia imposar al poble, a l'autèntic poble, no pas als oligarques, ja que ells no eren víctimes de la llei sinó que, tot al contrari, se'n beneficiaven, podia imposar al poble, a l'autèntic poble, tants d'impostos com li convenien, tenint només en compte els interessos de la Corona. En canvi, a Catalunya, el rei no podia imposar cap impost si les Corts catalanes no l'aprovaven; i les Corts catalanes s'hi miraven molt a aprovar impostos, perquè els mateixos diputats de les Corts catalanes que els aprovaven havien de contribuir a pagar-los. Al mateix temps, mentre a Castella qualsevol home podia ser incorporat als terços i obligat a participar en les guerres imperials, en les guerres de conquesta, al Principat, d'acord amb les lleis catalanes, ningú no podia ser mobilitzat, ningú no podia ser incorporat a l'exèrcit mentre el territori de Catalunya no fos envaït.

Hi havia en la monarquia peninsular diversos regnes, diverses nacions i diferents lleis. A la monarquia, però, li convenia sotmetre aquestes diferents nacions a un Estat únic, regit per una sola llei; i, com és obvi, la llei única de l'Estat únic que volia imposar, no era pas la llei que feia lliures els catalans sinó la que, des d'anys i panys, havia convertit en esclaus els castellans. El que a la Cort li calia, el que les oligarquies necessitaven, era la llei que ja havia estat imposada a Castella i que, havent-se demostrat prou eficaç per a convertir en dòcils vassalls els castellans, esdevenia la més apropiada per a tenir sota peu qualsevol altre poble. I necessitant cada dia la Corona més homes i més diners per a mantenir la seva expansió imperialista, intentà la conquesta del Principat per a sotmetre'l a les lleis de Castella i així poder-ne utilitzar, lliurement, els seus homes i la seva riquesa per al sosteniment de les guerres colonials. Fou aquest intent de conquesta, d'ocupació del Principat l'origen de la Guerra dels Segadors. La reacció del poble català en oposar-se a l'ocupació va ser tan forta, tan potent, que els projectes del comte-duc d'Olivares van fracassar. Després de 14 anys de guerra, les institucions del Principat -les Corts catalanes, la Generalitat, el Consell de Cent...- es van mantenir intactes; les Constitucions de Catalunya també. El saldo, però, va ser desfavorable als catalans perquè, a l'hora de la pau, França, que precisament havia estat aliada amb Catalunya, es va quedar i va sotmetre una part de la Cerdanya, el Conflent, el Vallespir, el Rosselló, o sigui, la Catalunya del Nord del Pirineu.

Quan a començaments del segle XVIII es va iniciar la Guerra de Successió, els catalans, tots els Països Catalans del Sud del Pirineu -el País Valencià, les Illes Balears i el Principat, junt amb Aragó (tota la Confederació catalano-aragonesa) van prendre partit per l'arxiduc Carles d'Àustria, en contra de Felip V, perquè l'arxiduc Carles d'Àustria els ofería més garanties per al manteniment de la seva llibertat nacional, de totes les seves llibertats i, a més, la possibilitat de recuperar la Catalunya sotmesa a França. Però aquesta vegada, l'Espanya de Felip V, coalitzada amb França, va assolir el que, al segle anterior, havia intentat debades l'Espanya del comte-duc d'Olivares. Un cop Catalunya restà abandonada pels seus aliats, fou possible l'ocupació completa dels Països Catalans; i en virtut dels decrets de Nova Planta: el decret que regulava la submissió del País Valencià i els decrets que regulaven la submissió de les Illes i del Principat, en virtut de tots aquests decrets emanants de la força de les armes, va ser un fet allò «d'un rei i d'una llei» i, naturalment, la llei imposada per a legalitzar «*el justo derecho de conquista*», fou precisament la llei que des d'anys i panys servia per a fer esclaus els castellans.

Sotmesos els Països Catalans del Sud del Pirineu al Consell de Castella, eren posades les bases de l'Estat espanyol; un Estat absolutista; una monarquia unitària basada en el més pur absolutisme. Tenim, doncs, que, per a Catalunya, la pèrdua de la seva llibertat nacional no significà tan sols la pèrdua dels seus organismes estatals sinó també la repressió d'unes formes de vida, d'una manera d'entendre la societat plasmades en unes lleis enormement democràtiques per a aquella època; unes lleis que van ser substituïdes per unes lleis absolutistes, tiràniques; unes lleis que, parlant en termes d'ara, en diríem feixistes.

El poble català, però, no es va resignar i, després de la caiguda de Barcelona repregué, arreu del Principat, una guerra de guerrilles que prosseguí amb empenta fins l'any 1721, i en la qual els irredentistes tingueren amb en Carrasclet un dels més eficaços cabdills. Posteriorment, els catalans varen aprofitar totes les avinenteses per a fer sentir la seva veu, per a fer sentir la seva protesta amb l'afany de recuperar les seves institucions, la seva llibertat perduda. És en aquest camí de la recuperació de la independència nacional, que al segle passat hom començà a homenatjar els lluitadors catalans de la Guerra de Successió; els lluitadors catalans que havien mort en defensa de la llibertat nacional de Catalunya i en defensa de les llibertats democràtiques dels catalans.

Aquesta commemoració quedava simbolitzada en el Conseller en Cap, Rafael Casanova, que havia caigut ferit en la defensa de Barcelona. I quedava simbolitzada en l'homenatge que era retut, al Fossar de les Moreres (aquí arran d'on ara som nosaltres), on foren enterrats els catalans anònims que havien lluitat fins a l'últim moment, en defensa de les seves llibertats nacionals. En l'homenatge a aquests combatents; en aquest homenatge al soldat desconegut, com en dirien en altres països, hi quedaven i hi queden inclosos no solament els qui havien caigut defensant Barcelona sinó també tots els patriotes catalans que, com Bach de Roda, havien mort arreu de les comarques catalanes.

Vençuts, però no resignats, els Països Catalans, d'una o altra manera, en la mesura imaginable i possible en cada època, en cada conjuntura, van esforçar-se sempre per recuperar la llibertat perduda; i en el camí de la seva prolongada lluita d'alliberament nacional, el 14 d'abril de 1931, Francesc Macià va proclamar la República catalana. Tres dies després, però, la República catalana es convertia en Generalitat de Catalunya com a conseqüència de les negociacions dutes a terme amb el govern de Madrid. Aquesta Generalitat, fruit d'una transacció, quedava encarregada de redactar un Estatut d'autonomia que, d'acord amb l'esperit del Pacte de Sant Sebastià, els partits republicans estaven compromesos a defensar en les Corts Constituents de la República espanyola. El poble de Catalunya va plebiscitar amb una quasi absoluta unanimitat l'Estatut elaborat a Núria pels representants de la Generalitat. Aquest Estatut obtingué el 99 % dels vots emesos, que representaven el 75 % del cens electoral.

Aquest Estatut, però, ja era conseqüència d'una transacció. Es tractava d'un Estatut que establia per a Catalunya menys atribucions d'autogovern que no pas qualsevol dels projectes d'autonomia que d'ençà de la segona meitat del segle XIX havien estat aprovats pels diferents partits polítics catalans; en alguns aspectes, les funcions d'autogovern que preveia per al Principat, eren inferiors a les dels projectes d'Estatut presentats entre 1918 i 1919 per la Mancomunitat. Era un Estatut que, d'acord amb els governants de Madrid, la Generalitat havia reduït al mínim acceptable pels partits catalans, per, així, fer-ne més fàcil l'aprovació a les Corts de la República. Malgrat tot, aquest Estatut, fruit de transaccions, aquest Estatut que contemplava el mínim d'atribucions d'autogovern acceptables pels catalans, fou considerat excessiu per les Corts espanyoles que, després d'una prolongada obstrucció, després d'una persistent oposició a l'Estatut que els catalans havien plebiscitat, van aprovar un text d'autonomia que, per la migradesa de les facultats d'autogovern que eren reconegudes a Catalunya, significava ben poca cosa i, per tant, no

deixava satisfet a ningú. Fou acceptat, només, com a inici de recuperació dels drets nacionals, com un petit primer pas vers l'alliberament nacional. Però a desgrat de la seva migradesa, aquest Estatut d'autonomia no era reconegut de bon grat per les forces reaccionàries de l'Estat espanyol, les quals, amb una nova guerra, per nova conquesta, van imposar-nos una nova situació d'absolut esclavatge i, un cop més, ens van sotmetre a una sagnant i implacable repressió. Repressió que, de mica en mica, amb la nostra tenacitat, amb el nostre esperit de lluita, en bona part hem assolit de neutralitzar. Ara, en aquest any 1977, tot continuant la nostra lluita d'alliberament nacional i esforçant-nos a aprofundir-la, retem homenatge als qui van morir en defensa de la nostra llibertat i als qui han mort per a recuperar-la; d'una manera especial, als qui durant els darrers 40 anys han caigut víctimes del franquisme, entre els quals i simbolitzant-los tots hi ha Lluís Companys, afusellat a Montjuïc el 15 d'octubre de 1940 pel delicte d'haver lluitat per Catalunya i d'haver estat president dels catalans.

Aquest onze de setembre de 1977, reclamem, exigim, l'Amnistia Total per a tots els presos polítics de les diverses nacions de l'Estat espanyol, amb els quals ens sentim plenament solidaris. L'Amnistia Total per als 26 polítics catalans que romanen empresonats, entre els quals hi ha els nacionalistes Ramón Trilla, Emili Simó, Carles Sastre, Josep-Lluís Pérez, Montserrat Tarragó, Àlvar Valls.

I també, en aquest onze de setembre de 1977, ens fem el ferm propòsit de recuperar tots els nostres drets nacionals que ens van ser arrabassats entre 1707 i 1715; perquè no tindria cap sentit que homenatgéssim els qui van caure defensant aquests drets -tots aquests drets- i que, al mateix temps, no reivindicéssim d'una manera integral, en tota la seva amplitud, el que ells van defensar.

Ara, però, com que sabem que no sempre tot es pot assolir d'un cop, com que sabem que hi ha coses que s'han d'aconseguir pas a pas, com que sabem que per a pujar en un gran edifici cal anar de graó en graó, com que sabem que a l'àtic no hi arribarem fent un salt sinó pujant l'escala d'una manera continuada, és per això que, ara, el que reclamem en aquest moment, el que exigim en aquest moment, és aquell Estatut tan migrat que ens van reconèixer les Corts espanyoles de la República, l'any 1932. Reclamem, per començar, com a primer pas cap a l'àtic de l'alliberament nacional integral, aquell Estatut. Però aquell Estatut ja era tan poca cosa que no podem acceptar de cap de les maneres que encara sigui desvirtuat. És per això que hem d'exigir, que hem de fer sentir la nostra veu ben

forta, ben alta, perquè els nostres parlamentaris i el nostre president sàpi-guen que no podem acceptar cap rebaixa en aquesta ínfima reivindicació.

En arribar en aquest punt, crec que cal fer esment d'una frase que tothom repeteix contínuament i que no sembla pas que tingui el mateix sentit per a tothom. «Catalunya, la nostra pàtria -hom ens diu-, cal que estigui per damunt de tot. És necessari que els catalans sacrifiquin els seus interessos personals, els seus interessos de grup, els seus petits i grans egoismes pel bé comú de la pàtria, de la pàtria catalana, que es patrimoni de tots els catalans.»

Realment, cal que sacrifiquem els interessos personals, els interessos de grup, tots els nostres petits i grans egoismes al bé comú, al bé de la pàtria; però, alerta, que entre tots aquests interessos que cal sacrificar pel bé de la pàtria si troben, en primer lloc, els interessos econòmics; ja que, si estem d'acord a afirmar que la pàtria ha de ser de tothom, hem d'arribar a la conclusió que ha de ser de tots plegats la riquesa, tota la riquesa, de la pàtria. Cal, per tant, que la pàtria no sigui controlada o explotada des de fora, però cal que tampoc no sigui controlada i explotada, per uns quants, des de dins. Els qui, hem nascut als Països Catalans i els qui havent-hi vingut d'altres terres han esdevingut catalans per la seva voluntat de ser-ho i pel nostre desig que ho siguin, ells i nosaltres, fosos tots plegats en una sola comunitat nacional -la nació formada pels Països Catalans- hem d'assolir que aquesta nació de tots plegats, que aquesta pàtria de tots plegats no ho sigui només nominalment. Cal que ho sigui de debò amb totes les conseqüències, i que, per tant, les fonts de riquesa d'aquesta pàtria siguin propietat de tots plegats, de tota la nostra comunitat nacional.

En aquest onze de setembre, el millor homenatge que podem retre als qui van donar la seva vida en defensa de la nostra llibertat, és proposar-nos de posar el nostre esforç de cada dia, d'una manera constant, tenaç, al servei d'uns Països Catalans que deixin de ser governats des de fora i que deixin de tenir la seva riquesa en mans d'uns quants: siguin de fora, siguin de dins. Uns Països Catalans en els quals totes les fonts de riquesa estiguin en mans del nostre poble per tal que aquests països Catalans siguin, de debò, l'autèntica pàtria de tots els qui hi vivim i hi treballem. Uns Països Catalans nacionalment lliures que puguin coordinar-se, lliurement, amb totes les altres nacions lliures.

PARLAMENT AL FOSSAR DE LES MORERES¹³

Pronunciat el 10 de setembre del 1978

Milers de ciutadans del País Valencià, de les Illes Balears i Pitiüses i del Principat van morir, durant la Guerra de Successió, en defensa de la seva -i per tant de la nostra- llibertat nacional. En van morir, sobretot, l'any 1707, a Almansa i a Xàtiva; entre el juliol del 1713 i l'11 de setembre de 1714 en la Barcelona assetjada, quan abandonat el poble català pels seus aliats que, en evacuar el Principat, anaven lliurant a l'enemic les places fortes que hi defensaven, es va haver d'enfrontar, tot sol, als poderosos exèrcits franco-espanyols de Felip V. Van morir milers de catalans muralles endins de Barcelona, i en van morir a milers lluitant en les guerrilles, que, arreu de les nostres comarques, es van aixecar contra l'exèrcit d'ocupació que assetjava Barcelona; uns guerrillers de comarques que, després d'haver caigut Barcelona, encara van continuar lluitant, i morint, durant 7 anys, per la llibertat de Catalunya. Tots plegats, els guerrillers de les comarques i els lluitadors encerclats a Barcelona, eren nés de catalans que, en la Guerra dels Segadors, havien donat la vida. I va ser emmirallats en l'exemple dels lluitadors de la Guerra dels Segadors i de la Guerra de Successió i bregant per la mateixa causa, que altres milers de catalans van vessar la seva sang en els alçaments que, entre 1835 i 1874, van convertir Barcelona en la ciutat del món que, en paraules d'Engels, ha viscut més lluites de barricada: lluites, alçaments de caire liberal i de caire socialitzant, en els quals, amb la reivindicació de més llibertats individuals i de justícia social, hi trobem sempre entrelligat el projecte d'instituir l'Estat català, de proclamar la República Catalana. I en les Guerres carlines que, per als catalans, eren, per damunt de tot, guerres per la recuperació dels principis i institucions perduts l'Onze de Setembre de 1714. I en la Guerra dels Matiners en la qual van lluitar junts els carlins i els republicans per a, en paraules dels seus líders, desempallegar-se del «jou vergonyós» de Madrid; per assolir la «independència de la pàtria».

Mai els catalans no han deixat de lluitar i quan ha calgut, han vessat la seva sang per la seva llibertat nacional. I, en defensa d'aquesta llibertat, altra vegada van morir, a milers, en la guerra que ens va ser imposada,

¹³ Publicat a *Canigó*, 23 de novembre del 1978.

l'any 1936, a conseqüència de la qual vam perdre la petita autonomia que el Principat havia recuperat a partir de la proclamació de la República Catalana, per en Francesc Macià, el 14 d'abril de 1931; i després, durant la implacable repressió franquista, entre les víctimes de la qual cal destacar la figura del nostre president Lluís Companys.

A tots plegats, a tots els que van morir en defensa de la nostra independència nacional, i a tots els qui, després d'haver-la perduda, han mort per a recuperar-la, retem homenatge ací, ran del Fossar de les Moreres, que guarda les despulles d'anònims defensors de la Barcelona assetjada el 1714. Però aquest homenatge no tindria cap mena de sentit si nosaltres, els que els homenatgem, no ens proposéssim fermament de recuperar, íntegrament, la llibertat nacional per la qual ells lluitaven.

A propòsit d'aquesta llibertat nacional, hi ha dos aspectes bàsics que -sobretot un d'ells- no sempre s'han tingut en compte: n'és l'un, que aquesta llibertat va ser perduda pel País Valencià, pel Principat i per les Illes Balears i Pitiüses a conseqüència de la seva lluita comuna, solidària, durant la Guerra de Successió. I que d'aquesta lluita comuna, solidària, en resultà la derrota de tots els Països Catalans del Sud del Pirineu. I que la Catalunya del Nord, sotmesa a França d'ençà de l'any 1659, continuà en la seva submissió a conseqüència d'aquesta derrota i, per tant, de la victòria de Castella coalitzada amb França.

N'és l'altre aspecte a destacar, que la derrota dels Països Catalans i la seva submissió al Consejo de Castilla va significar no tan sols l'abolició de les institucions i les lleis polítiques dels Països Catalans, i la marginació i repressió de la llengua i la cultura nacional catalanes, sinó, també, la marginació i la repressió d'unes formes de vida que van lligades a aquesta llengua, que formen part integrant d'aquesta cultura i que, ja des de l'Edat Mitjana, havien donat origen a unes fórmules polítiques que estaven a l'avançada de la llibertat en general, del que avui en diem drets humans, del que ara en diem democràcia.

La victòria dels exèrcits franco-espanyols de Felip V significava, per tant, l'opressió de tots els Països Catalans i constituïa el primer pas cap a la formació de l'Estat espanyol. L'Estat espanyol s'estructurà -cal no perdre-ho de vista- sobre la base del Consejo de Castilla que, pel «*derecho de conquista*», passà a exercir el seu poder damunt d'Aragó i dels Països Catalans. L'Estat espanyol, per tant, és una resultant d'aquest dret de conquesta i significa el triomf de l'absolutisme, de la tirania, damunt la llibertat, damunt la democràcia.

Aquest Estat espanyol, que només durant curtíssims períodes ha viscut obert als moderns corrents de llibertat -llibertat que, naturalment, també ha estat negada als pobles de parla castellana que han subministrat la principal carn de canó per a sotmetre els Països Catalans- aquest Estat espanyol ha entrat en un nou període constituent; però tot fa preveure que, si bé el seu capteniment ara és molt menys despòtic, molt més tolerant que no pas dos anys enrera, és impossible que es democratitzi del tot si no es reestructura enderrocant els seus fonaments bàsics: el dret de conquesta, la imposició per la força de les armes. La llei antiterrorista, accions com l'empresonament dels Joglars i detencions arbitràries com la de Dolors Serra, entre altres actes repressius denoten la dificultat de l'Estat espanyol per a superar els condicionaments que van originar-lo i que l'han anat mantenint com un aparell repressiu a través dels anys.

Només si aquest Estat espanyol deixa de ser conseqüència del despòtic Consejo de Castilla que li donà origen; només si aquest Estat es divideix en diferents Estats, tants com nacions té oprimides, el concepte d'Espanya s'eixamplarà i recuperarà el seu tradicional sentit i, englobant Portugal, esdevindrà, altre cop, sinònim de tota la Península Ibèrica.

Una Constitució que reconegués el dret d'autodeterminació a totes les nacions de l'Estat espanyol, obriria el camí de la reconstrucció d'Espanya d'acord amb la seva realitat plurinacional. Només una Constitució que signifiqui la renúncia de l'Estat espanyol als drets de conquesta que heretà del Consejo de Castilla i que, com a conseqüència, reconegui el dret a l'autodeterminació de les nacions que li estan sotmeses, tindrà una base plenament democràtica i farà que tots els pobles ibèrics puguin viure en pau i harmonia.

Però el projecte de la nova Constitució espanyola, ja ho veiem: no tan sols no ens reconeix el dret a l'autodeterminació sinó que fins i tot no permet a cap dels Països Catalans una autonomia com la que l'any 1932 tenia el Principat i que ja era prou migrada. Tal com ara van les coses, serà una Constitució que potser afluixarà una mica les cadenes, però que no ens permetrà d'accedir a l'autèntica democràcia que passa, indefectiblement, pel nostre autogovern. Serà una Constitució, per tant, que, si som coherents, hem de rebutjar amb un no ben rotund.

No renunciarem mai a la totalitat dels nostres drets, perquè, com deia l'Àngel Guimerà, el nostre gran escriptor: «Allò que ens han robat, robat és per anys que passin. Si els espanyols, després de més de dos segles

encara estan reclamant Gibraltar, com és que als catalans, passat el mateix temps, se'ns nega el dret de reclamar el nostre propi país, Catalunya?»

Qui cregui en la democràcia i vulgui ser coherent, ha d'admetre que cada poble resolgui, ell mateix, per ell mateix, els seus afers; tots els seus afers. Que cap nació no estigui sotmesa ni mediatitzada per cap força externa a ella, ni per cap oligarquia situada al seu si. Que cada poble s'autodetermini; que cada poble pugui resoldre els seus afers per ell mateix, amb total independència. Que la independència nacional, que per als catalans sempre ha anat lligada a les formes de llibertat, de democràcia, de justícia social més progressives, no vol dir estar en contra de cap altra nació, ni significa viure d'esquena a cap altre poble, sinó tractar-se d'igual a igual i coordinar-se d'igual a igual amb les altres nacions lliures.

Fent honor als que van morir defensant la llibertat dels Països Catalans, fent honor als qui explícitament declaraven que lluitaven per deixar als seus descendents una nació lliure, tal com l'havien heretat dels seus avis, fent honor també als que, posteriorment, han mort per a recuperar la llibertat nacional perduda, mantinguem-nos permanentment mobilitzats per a recuperar, per a cada un dels Països Catalans, dia a dia, noves parcel·les d'autogovern fins a esdevenir del tot lliures. I que, tot conservant i enfortint cada un d'ells -cada un dels nostres Països Catalans- la seva pròpia personalitat, federats entre ells en un pla d'absoluta igualtat, fidels a la seva tradició, siguin, de nou, una avançada de la llibertat, de la democràcia, de la justícia social i del progrés.

Visquin els Països Catalans independents.

PARLAMENT AL FOSSAR DE LA PEDRERA¹⁴

Pronunciat el 15 d'octubre del 1978.

Avui fa trenta-vuit anys, Lluís Companys va ser afusellat. S'enfrontà a la mort com a president de la Generalitat, dignament, amb enteresa. Va morir per Catalunya, com un patriota autèntic.

L'odi contra ell era l'odi contra el poble que ell representava: el nostre poble, nosaltres. I si l'odi dels nostres enemics -dels enemics de la nostra llibertat, que al mateix temps ho eren de la llibertat en general- el convertia en màrtir, la representativitat que el nostre poble, nosaltres, li havíem atorgat, a través del martiri l'erigia en símbol de la nostra lluita d'alliberament. Símbol d'un esforç i d'un sofriment, del duríssim esforç, de l'enorme sofriment del seu poble, el nostre poble, que, en fer-ne balanç i valorar-ne l'aspecte més tràgic, ens dóna xifres de milers de morts al front; i, a la reraguarda, en els bombardeigs de la població civil; i de milers d'afusellats, com el nostre president, a l'hora de la repressió.

És a tots plegats que ara retem homenatge en aquest Fossar de la Pedrera. A tots plegats que, colgats com les llavors durant els llargs i foscos anys de la por i del silenci, han fet possible que, amb el nostre tremolor silencios, malgrat tot avancéssim.

Com que estimaven la llibertat, varen ser víctimes de l'odi dels qui la combatien; però en l'herència que ens transmeten, d'odi no n'hi ha gens; ni d'odi ni de venjança; perquè ni la venjança ni l'odi no tenen res a veure amb l'amor a la llibertat, que és indestriable de l'amor a la vida, del respecte a totes les formes de vida que, al seu torn, acceptin la llibertat i la defensin.

És per això que ens cal guanyar la llibertat; per a eradicar l'odi i la venjança; per a desterrar de la nostra terra les causes que dugueren al martiri els qui jeuen al Fossar de la Pedrera, a tots els Fossars de la Pedrera; perquè les injustícies, cap mena d'injustícia, no siguin mai més possibles al llarg i a l'ample dels Països Catalans.

¹⁴ Publicat a *Avui*, 5 de març del 1981.

Només si aconseguim alliberar la nostra nació i n'esdevenim ciutadans lliures, mai més no serà possible l'existència de nous fossars com aquest de la Pedrera.

És per això que el millor homenatge que podem retre, als qui hi estan enterrats, consisteix a comprometre'ns a conquistar amb constància i esforç, d'una manera efectiva, la nostra llibertat individual, com a persones, i la nostra llibertat col·lectiva, nacional, com a catalans.

Companyes, companys: només serem dignes dels qui van morir per la llibertat si sabem conquistar-la d'una manera absoluta, completa.

Per tots els immolats a conseqüència del seu amor a la llibertat, fem-nos dignes de la llibertat i conquistem-la.

Conquistem la llibertat!

AL FOSSAR DE LES MORERES¹⁵

Els dos anys darrers, al Fossar de les Moreres no ens va ser impedit de retre homenatge col·lectiu als qui havien mort a les muralles de la Barcelona assetjada, l'any 1714, per l'exèrcit franco-espanyol de Felip V; i vam poder reivindicar, sense entrebancs, la llibertat nacional de Catalunya, la completa llibertat nacional de Catalunya que aquells catalans que nosaltres homenatjàvem havien defensat fins a donar la vida.

Érem en uns moments en què, vigent encara la Constitució franquista, als polítics de la reforma els calia guanyar-se credibilitat democràtica; al mateix temps, aquests polítics s'adonaven que si volien domesticar els catalans, de moment, havien de tractar-nos amb una certa dosi de tolerància.

Ara, però, vigent la Constitució espanyola pactada a la Moncloa, existint oficialment la democràcia a l'Estat espanyol, als governants, avalats pels destacadíssims demòcrates de tota la vida que han entrat en el consens, ja no els cal filar tan prim a l'hora d'adoptar certes actituds; i aquest darrer diumenge, 9 de setembre de 1979, als nacionalistes coherents ja no ens ha estat possible d'homenatjar col·lectivament, i d'acord amb les nostres conviccions, els qui van morir lluitant per a evitar l'opressió del nostre poble. La concentració patriòtica davant l'església de Santa Maria del Mar ha estat dissolta, reprimida. És com si ara, en ser esborrat el franquisme, oficialment, de l'Estat, se'ns volgués fer notar que, democràticament, ha quedat establert que res d'essencial no havia canviat, que l'opressió nacional dels Països Catalans quedava consagrada i que amb l'Estatut, nascut de la Constitució consensuada i pactat, també, a la Moncloa, havia estat marcat el límit màxim de descentralització -no pas d'autonomia política, que en aquest Estatut pràcticament no n'hi ha- que l'Estat pot arribar a admetre.

L'aparença democràtica de l'Estat espanyol és un fet; i és un fet indiscutible que els que ara manen tenen, amb els seus adversaris polítics, una tolerància inimaginable en plena dictadura franquista. Es tracta, però, d'una tolerància que encaminada a forçar el consens, tendeix a minvar, en

¹⁵ Publicat a *Avui*, 13 de novembre del 1979.

allò que pertoca als no consensuats, en la mateixa proporció en què el consens s'aferma i margina els qui no han volgut claudicar. És ben significatiu que precisament l'any que ens concedeixen l'Estatut i que les forces polítiques amb representació parlamentària celebren l'Onze de Setembre, triomfalment, com una victòria, siguem reprimits els qui, fidels a l'esperit reivindicatiu de la diada, no renunciem a cap dels drets de la nació catalana i ens esforcem per recuperar-los.

Però tota repressió, com sempre, serà inútil. És impensable que l'afany no mediatitzat de justícia, de progrés i de llibertat del poble català, que el patriotisme dels catalans que s'ha mantingut viu a través de dos-cents seixanta-cinc anys d'opressió culminats pel període franquista, pugui desaparèixer. Encara que la nova repressió fos més brutal que mai, ni que es dugués a terme amb el suport d'antics demòcrates claudicants, la lluita del poble català per la seva plena sobirania, per la integritat dels seus drets nacionals, continuaria fins a obrir-se camí.

I, amb repressió o sense, la victòria final coronarà els nostres esforços.

III

LA QÜESTIÓ NACIONAL CATALANA DIA A DIA

L'ESTAT DE LES AUTONOMIES¹⁶

Al final de la conferència de premsa televisada que aquests darrers dies va convocar Rodolfo Martín Villa, Pedro Altares que, de tots plegats, ministre i periodistes, fou l'únic que va usar el mot «nacionalitats» en referir-se al País Basc, Galícia i Catalunya, tot recordant que a l'època franquista ell ja defensava els drets d'aquestes tres «nacionalitats històriques», va posar el dit a la nafra en fer notar que, tal com s'havia produït el diàleg, podia molt bé succeir que els telespectadors tinguessin la impressió que Martín Villa era un abnegat defensor de les autonomies mentre que els representants de la premsa n'eren adversaris decidits. Ara no aniré pas a escatir -entre altres raons perquè no compto amb prou elements de judici- fins a quin punt quan els representants de la premsa s'enfrontaven al projecte de l'Estat de les autonomies era perquè estaven en desacord amb el procediment que s'utilitza quan s'intenta desenvolupar-lo, perquè el troben artificios en el seu conjunt, fruit d'una voluntat de reproduir mimèticament estructures derivades de la problemàtica d'uns casos reals i concrets en comunitats que presenten tot un altre caire, o bé perquè, d'una manera pura i simple, el reconeixement d'un cert nivell d'autogovern a les «nacionalitats històriques» és precisament allò que ells contempen amb alarma, i tota l'animadversió al conjunt del projecte no és res més que un reflex del temor de veure consolidades les autonomies d'aquestes «nacionalitats».

Tampoc no intentaré d'escatir fins a quin punt Martín Villa creu en el projecte de l'Estat de les autonomies que s'ha fet seu el govern Suárez, entre altres raons perquè el que primer ens caldria saber és què hi ha al fons de tot del projecte. Què hi ha de conjuntural, de visió històrica a llarg termini, de propòsit ferm de començar a mirar la «varietat» de la Península Ibèrica com una realitat que cal canalitzar, valent-se potser de mitjans poc precisos, però canalitzant al capdavant i no pas destruint.

Ara bé, històricament, quan ha estat reconeguda l'existència de diferents pobles amb característiques pròpies dins les fronteres jurídiques de l'Estat espanyol, els qui han seguit el criteri de canalitzar i no pas de destruir aquestes diferents característiques i, al mateix temps, han pretès de cercar

¹⁶ Publicat a *Avui*, 8 de gener del 1981.

una solució de conjunt, normalment han apel·lat a una fórmula clàssica en la política tradicional catalana, la que durant segles va mantenir coordinats i, alhora, independents Aragó i els Països Catalans: la fórmula federativa. Però, heus ací que Martín Villa, en l'esmentada conferència de premsa, no solament va desmentir que l'Estat de les autonomies pogués esdevenir un Estat federal, sinó que, fins i tot, es basà, en no admetre aquesta possibilitat, en la no existència de precedents històrics que poguessin avalar-ne la validesa. I aquest és un punt sobre el qual hauríem de meditar molt seriosament.

Jo voldria no equivocar-me gens ni mica, en imaginar que Rodolfo Martín Villa coneix bé la història d'Espanya; i quan crec que la coneix bé em refereixo, és clar, no pas a la història oficial, redactada per raons d'Estat, per tal de justificar la forçada "unidad nacional", sinó a la història basada en fets reals, documentals, sense mutilacions ni deformacions. I precisament començar a explicar a tothom aquesta història, sense trampes, seria el pas més important, més sòlid, que els governants espanyols podrien fer si de debò haguessin deixat de proposar-se la destrucció de les "comunitats històriques" oprimides i allò que ara pretenen és revitalitzar-les tot agermanat-les en llibertat; i aquesta història precisament ens diu ben clarament que, fins el triomf de Felip V en la guerra de successió, la monarquia espanyola tenia una estructura nítidament confederal.

Seria una prova de bona voluntat que, arreu d'Espanya, fos divulgat als quatre vents, a través de la premsa, la ràdio i, sobretot, la televisió, sense oblidar, com és lògic, els llibres de text, que, d'ençà que en coneixem l'existència, Galícia, el País Basc i els Països Catalans han constituït autèntiques comunitats nacionals, plenament diferenciades, i que el primer rei que totes aquestes velles nacions i Castella varen tenir en comú fou el nét dels Reis Catòlics, l'emperador Carles I. Però que tant ell com els seus successors, fins al triomf dels exèrcits franco-espanyols de Felip V en la guerra de Successió, mai no van comptar amb un únic govern per a tota la monarquia, sinó que, amb paritat de prerrogatives, existien el Consell de Castella i el Consell d'Aragó, aplegant aquest darrer totes les terres de la confederació catalano-aragonesa. Que, d'acord amb aquestes estructures, hi havia duanes i monedes diferents dins la monarquia espanyola. Que Catalunya conservava les seves pròpies Corts, les seves pròpies Constitucions i l'oficialitat de la seva llengua pròpia. Que la monarquia espanyola era tan estructuralment federal que, fins i tot quan el rei, com a conseqüència d'enllaços matrimonials i d'herències fou una mateixa persona a tot el territori peninsular, conservava, a cada un dels regnes, la

numeració particular que allí li corresponia. Així, no havent regnat mai als Països Catalans Felip el Formós, gendre dels Reis Catòlics, tindrem que els reis que a Castella eren coneguts oficialment per Felip II, Felip III i Felip IV, als Països Catalans oficialment, constaven com a Felip I, Felip II i Felip III respectivament. I quan, després d'haver jurat les Constitucions de Catalunya, l'any 1701 Felip d'Anjou fou reconegut pels catalans com a monarca seu, oficialment també, per a ells, passà a ser Felip IV. No esdevingué Felip V fins que, havent-lo substituït per l'arxiduc Carles d'Àustria, els catalans van ser vençuts en la Guerra de Successió; com que llavors els Països Catalans foren sotmesos al Consell de Castella, va ser el rei Felip V de Castella, el seu conqueridor, i no pas el seu propi rei, el que va passar a regir els seus destins. Més endavant, al segle XIX, el Consell de Castella donà pas a l'Estat espanyol.

Clarificar la història donant aquesta mena de dades seria la manera més bona d'aplanar el pas a una democràcia ibèrica sense pobles enfrontats. Coneixent de debò la pròpia història seria més fàcil de parlar dels drets dels pobles i de reconèixer-los; i no caldria fer certs malabarismes que, sovint, fins i tot obeint a la més autèntica bona fe, desorienten.

AUTONOMIES A DOJO¹⁷

Sembla que el criteri del partit que governa l'Estat espanyol -el criteri del govern d'aquest Estat, per tant- és el de les autonomies a dojo. Hi ha, però, la intenció que aquestes autonomies puguin evolucionar fins arribar a basar-se en el dret d'autodeterminació, amb totes les conseqüències, i que Espanya esdevingui un marc rigorosament democràtic on convisquin, amb plena independència i respectant-se mútuament, diverses nacions?

Molts dels qui mai no hem estat monàrquics i que ara ens mantenim no bel·ligerants tocant a l'actual monarca espanyol, encara som capaços d'esperar-ne que remogui l'encallada i com a conseqüència incompleta transició que es va iniciar l'any 1975; que la remogui i la dinamitzi aplanant el camí a l'eradicació de tota mena d'injustícies i impulsant la llibertat a tots els nivells. A l'actual monarquia restaurada podria cabre-li la glòria de reconèixer a les nacions que ara li estan sotmeses la llibertat que els pertoca. Si ho feia així, no és gens difícil de preveure que, en esdevenir totes elles iguals en drets -en tota mena de drets- i, per tant, sense que n'hi hagués cap de dominadora ni cap de dominada, totes plegades reconeixerien de bon grat la monarquia que hauria facilitat llur alliberament i que, essent comuna a totes elles, les mantindria coordinades. No són aquests els viaranys del meu ideari polític, però reconec que aquesta solució, mentre no es deteriorés, deixaria sense cap mena de possibilitat qualsevol altra alternativa tocant al futur dels pobles jurídicament integrats a l'Estat espanyol.

L'Estat de les autonomies a dojo, si bé pot significar un parany en el qual s'entrebanquin les «nacionalitats històriques», també pot ésser una fórmula evolutiva que dugui gradualment la solució al plet de l'autogovern de les nacions ibèriques oprimides, un plet que, des d'anys i panys, tants d'esforços, tants de sacrificis, tanta de sang està costant a tots els qui, vulgues no vulgues, ens hi trobem involucrats i que fa que, els uns en la lluita per alliberar-nos i els altres amb l'obsessió d'oposar-s'hi, malversem en una aferrissada i interminable lluita unes energies que, a tots plegats, ens convindria d'aplicar a altres activitats.

¹⁷ Publicat a *Avui*, 22 de gener del 1981.

Precisament la idea de les autonomies a dojo -i no parlem pas de la idea de la República federal, que ha estat sempre bàsicament catalana- la va llançar, ja fa més de cent anys, un català; el mateix que proposà, per primera vegada, la creació de la Mancomunitat, el primer que va teoritzar sobre la qüestió nacional en relació amb l'internacionalisme i sobre la República catalana, en Josep Narcís Roca i Ferreras. En va començar a parlar entre els anys 1877 i 1878, quan la Restauració monàrquica del 1875, en reintroduir la censura i tot un seguit de traves a l'activitat política, feia altra vegada difícil la reivindicació de la llibertat nacional de Catalunya.

Fou precisament el mateix Roca i Ferreras qui es va referir a aquestes dificultats quan exposà els seus punts de vista conjunturals, al mateix temps que s'esforçava perquè quedés ben clar que la seva manera de pensar no havia variat gens ni mica d'ençà dels anys compresos entre el 1868 i el 1873, quan hom podia expressar-se sense traves i era possible que cadascú fes una activitat política coherent amb les idees que professava. És per això que, abans de parlar del seu possibilisme conjuntural, caldrà veure quina era la seva visió no censurada de la qüestió nacional catalana.

Aquesta visió queda reflectida en innumbrables articles de fons que va publicar, sense signatura, entre el 1871 i el 1873, al diari republicà federal «La Independencia», del qual fou un dels redactors més influents. Després, entre l'1 de maig i l'1 de novembre de 1873, una bona part del seu pensament polític exposat a «La Independencia» el trobarem sistematitzat i, en algun aspecte, aprofundit, en una sèrie de nou articles que van aparèixer a «La Renaixensa».

Roca i Ferreras considera que només hi ha un catalanisme digne d'aquest nom, el de les classes populars catalanes, el que ajunta inseparablement la tradició de la lluita per la «independència nacional» amb la «tradició de les llibertats que avui en diem polítiques, municipals i democràtiques i d'alliberació o emancipació de classes socials», la «tradició dels catalanistes revolucionaris, dels catalanistes republicans, democràtics, dels catalanistes que miren endavant» i que no té res a veure amb la tradició dels qui es diuen tradicionalistes, els quals, com tots els conservadors, només són catalanistes de nom però mai de fet. «I si no -comentava- el catalanisme conservador, el *tradicionalista* com se titula, monàrquic catòlic unitari o exclusiu, aristocràtic, burgès, repressor de les *turbes* o *masses* ¿admet, accepta, per al dia d'avui, per al 30 de maig de l'any 1873, l'autonomia, la independència de Catalunya com a Nació,

com a Estat TOT LO MÉS confederat amb altres d'Espanya, com l'accepta el catalanisme federal, democràtic, revolucionari, el catalanisme que anomenem progressiu?»

Creia Roca i Ferreras que «Catalunya deurà preparar-se i educar-se per ser Estat, essent-ho». I afegia: «Sols essent Estat pot renéixer com a Catalunya, com a pàtria, com a poble.» I advertia: «La qüestió d'Estat o província és per a Catalunya qüestió de vida o mort per la part moral (...) continuant essent província espanyola o francesa, Catalunya és morta moralment dintre pocs anys (...) Avui en dia ens queden als catalans alguns costums, algun esperit, algunes tradicions de quan Catalunya era Estat. Som encara *separatistes*, *provincialistes*; no tant, per desgràcia nostra, com diuen els demés espanyols, mes algun tant. Aprofitem el que ens queda per a recobrar més.» Insistia: «Donem pressa al mal camí, passem-lo aviat; com més prompte comenci Catalunya a viure com Estat, més aviat i més fàcilment passarà les dificultats morals i materials del començament d'aquesta vida; més qualitats conservarà encara per sortir-ne més aviat i millor.» I rematava: «Per lo que toca al dia d'avui (agost de 1873), no volem dir que Catalunya se separi d'Espanya amb violència. Per una part la guerra carlista, per l'altra part la situació política del govern i del Congrés centrals encaminada a plantejar una Constitució on Catalunya és reconeguda com Estat confederat, aconsellen seguir el camí pacífic i legal en quant es pugui, mentre aquella guerra duri i mentre el Congrés i el govern del centre no tractin de tornar al sistema unitari.»

TELESFORO MONZÓN I CATALUNYA¹⁸

Telesforo Monzón, ex-ministre del govern basc i ex-diputat a Corts de la República espanyola, ha mort. La seva actuació com a dirigent d'Herri Batasuna, que l'havia dut a guanyar, un cop més, una acta de diputat, és prou coneguda de tothom. Però és probable que ben poques persones sàpiguen que l'any 1934 Telesforo Monzón va ser a Barcelona, on va intervenir en un acte públic en representació dels nacionalistes bascos. Es tracta d'un acte que, per l'especial significació que va tenir i el destacat protagonisme que a Telesforo Monzón va correspondre, val la pena d'evocar.

Fou el 13 de juny. El dia abans, com a protesta contra la decisió del Tribunal de Garanties Constitucionals, que havia resolt que el Parlament català no tenia facultats per a legislar sobre les matèries afectades per la llei de contractes de conreu, els diputats catalans a les Corts de la República espanyola, excepte els de dreta, van abandonar els seus escons. Els diputats nacionalistes bascos s'hi van solidaritzar i, tots plegats, catalans i bascos, van ser rebuts a Barcelona per una gran multitud que, enarborant banderes vermelles i banderes barrades amb l'estel solitari i llançant crits de «Visca Catalunya lliure!» i «*Gora Euzkadi askatuta!*», volgué homenatjar-los.

Després de Joan Casanovas, president del Parlament català, de Miquel Santaló, cap de la minoria de l'Esquerra Republicana de Catalunya al Parlament espanyol, i de Ventura Gassol, conseller de Cultura del govern de la Generalitat, Telesforo Monzón s'adreçà al poble. Caldrà que, pel seu significat, les paraules que va pronunciar no siguin traduïdes. El seu discurs començà així:

«Catalanes: en el momento de mayor emoción de mi vida, lamento con toda mi alma que vosotros, catalanes, con vuestra propia lengua, y nosotros, vascos, con la nuestra propia, tengamos hoy que entendernos en la lengua de los hombres que no nos entienden.»

¹⁸ Publicat a *Avui*, 19 de març del 1981.

I va afegir: «En este momento grave de responsabilidad para vosotros y para nosotros, comparto en absoluto el entusiasmo y la disciplina del pueblo de Cataluña y la energía, el temple y la serenidad de vuestros dirigentes en estos momentos de memorable trascendencia, y debo deciros que en Euzkadi existe la misma disciplina y el mismo entusiasmo en el pueblo; la misma serenidad en los dirigentes. No intervenimos, catalanes, en el pleito de un pueblo. Para nosotros Cataluña es una nación y esa nación y ese pueblo, con facultades reconocidas por la misma Constitución y en uso de su perfectísimo derecho, se ha dada a sí mismo una ley. Yo no discuto la ley. Nosotros no hemos adoptada el acuerdo de retirarnos del Parlamento por la ley misma, sino por el derecho vuestro indiscutible a daros esa ley.»

Després, malgrat que sabia prou bé que entre la multitud que l'escoltava abundaven els anticlericals, els agnòstics, els ateus... féu l'afirmació següent: «*Tengo fe ciega en los dos ideales de mi vida, que no me avergüenzo jamás de proclamar en ninguna parte. Yo creo en Dios y en mi patria.*» I, enmig d'una gran ovació: va oferir als catalans l'ajuda del poble d'Euzkadi.

Clogué l'acte el president Companys que, entre constants i entusiastes ovacions, va dir:

«Catalans: Les primeres paraules que pronuncii han d'ésser per a proclamar les tres úniques que jo conec en idioma basc: *Gora Euzkadt Askatuta.*» I continuà: «Cal expressar als nostres germans d'Euskadi el profund agraïment que sentim per la seva solidaritat amb la nostra pàtria. Són, ací hostes d'honor, davant del poble; son els nostres germans estimats, i si arriba un dia en què Euskadi, donant-se les directives que ells vulguin, demani la solidaritat de Catalunya, tots els catalans els prestarem el nostre ajut.»

LLENGUA I NACIÓ¹⁹

Tinc la impressió que, tocant als plantejaments bàsics de la qüestió nacional catalana, entre tots ja ho hem dit tot des de les publicacions periòdiques i dels llibres escrits en català i que, per tant, ben sovint no tenim més remei que citar o bé plagiar textos d'altri i, sovint, no podem fer res més que repetir-nos. :És per això que, avui, davant la nova ofensiva contra els drets nacionals de Catalunya -ofensiva, d'altra banda, del tot previsible un cop va quedar legitimada la continuïtat del franquisme com a rigorosament democràtica pels més notoris representants de la resistència antifranquista- no se m'acut res més que desenterrar vells textos.

El dia 8 de desembre de 1969, a la sala d'actes de l'Orfeó Calellenc, en representació del jurat del tercer certamen literari organitzat per la Cooperació Obrera de Consum l'Amistat (jurat del qual també formaven part J. Amat-Piniella, Gaspar España, Isidre Julià i Francesc Grau Viader), em tocà fer un parlament en el qual, mirant de capejar el temporal de la repressió tot esmunyint-me entre els esculls que limitaven totes les llibertats, vaig intentar de dir algunes coses en defensa de la llengua catalana, tan tenaçment discriminada i sempre prohibida en un nivell o altre, quan no en tots els nivells, d'ençà que els Països Catalans, vençuts en la Guerra de Successió, van passar a dependre del Suprem Consell de Castella. En aquest parlament, que va aparèixer publicat per l'abril de 1970 al número 282 de «Vida Parroquial» d'Arenys de Mar, entre altres coses, vaig dir:

«ÉS que els catalans som o no som espanyols? Si és que els catalans som espanyols, la llengua catalana és tan espanyola com la castellana i, per tant, els catalans, parlant en català, hem de tenir exactament els mateixos drets que els castellans parlant en castellà. Ara bé, si és que resulta que els catalans no som espanyols, si és que diuen que el català no ha de tenir els mateixos drets que el castellà, llavors és que som un poble colonitzat i, en aquest cas, el que cal és que ens descolonitzin.»

¹⁹ Publicat a *Avui*, 16 d'abril del 1981.

Naturalment, en referir-me als «mateixos drets que el castellà», volia dir que el català també havia d'esdevenir llengua oficial a tot l'Estat espanyol i, per tant, en tot l'aparell d'aquest Estat, tant el que es troba situat a Madrid com el que hi ha en tots els altres indrets. A continuació, vaig citar uns fragments d'un llibre d'Azorín (ni més ni menys que d'Azorín), *Entre España y Francia (páginas de un francófilo)*, editat a Barcelona l'any 1917 per Blond i Gay. Els torno a reproduir ací i, ara també, en la mateixa llengua que Azorín els va escriure:

«No se puede confundir e identificar el Estado y la Nación. En España existe un Estado y hay varias naciones. De naciones han hablado siempre los escritores clásicos -Lope, Gracián, Cervantes- al referir-se a catalanes, vascos, gallegos, etcétera. Las Naciones de España es el titulo marginal que Gracián pone en un fragmento del Criticón en que, efectivamente, habla de catalanes, vascos, andaluces, castellanos, gallegos. Madrid -dice expresamente en otra parte- es una Babilonia de naciones. Y lo dice refiriéndose a la mezcla y barándula de gallegos, vascos, catalanes, etc., que en la Corte se ofrece. A la Nación catalana -así expresamente dicho- muestra su simpatía Gracián...

»Un Estado es la malla que la autoridad forma para la gobernación de una sociedad o varias sociedades humanas (...) Una nación es la historia, es la lengua, las tradiciones, la comunidad de remembranzas y aspiraciones. Una nación, en último término, es algo que no se puede pesar ni medir; algo que se siente, pero que es difícil de concretar. (...) En un Estado en que coexisten varias naciones, ¿cómo podremos hablar de un idioma nacional? Si cada una de estas naciones, como sucede en España, tiene un idioma, todos serán igualmente nacionales.»

Per avui, i després d'haver transcrit, una vegada més, paraules d'Azorín, d'aquest gran escriptor en llengua castellana, em sembla que el més bo que puc fer és acabar aquest article amb un respectuós silenci.

JA POTS XIULAR...²⁰

La Maria Aurèlia Capmany, en el «Canigó» de la setmana passada, amb el seu estil incisiu, amanit sovint amb espumes d'ironia, que fan més penetrant la seva inefable manera de fer-se seu el lector, deia que «Ni els primers Borbons (...) no ens van discutir mai de parlar de Catalunya com la nostra pròpia nació»; i ens posava un «exemple tret d'una gramàtica llatina que s'estudiava a les escoles en ple segle XVIII».

Tocant a aquest segle, d'exemples, en trobaríem a dojo, però, per avui, per donar suport al toc d'atenció de la Maria Aurèlia Capmany, m'acontentaré de recórrer als textos que tinc mes a mà.

Durant la Guerra de Successió, la propaganda de l'exèrcit de Felip V adreçada als catalans per a convèncer-los que l'arxiduc Carles d'Àustria era un vulgar usurpador i que els interessos de Catalunya coincidien amb els de la dinastia dels Borbons, no solament no negava que Catalunya fos una *nació* sinó que, l'any 1711, el diguem-ne, amb paraules d'ara, secretariat de propaganda borbònic, va fer circular un fullet imprès que duu per títol: *Exortació catòlica dirigida a la Nació Catalana*. És clar que això de *Nació Catalana* en plena guerra, pot fer pensar que ho escrivien per a donar peixet, com a reclam per a caçar passarells; però, encara que acceptem aquesta suposició, automàticament ens cal reconèixer que la *nació catalana* existia, que el *fet nacional català* era plenament assumit per tothom i que tractar Catalunya de *nació* constituïa una actitud del tot normal, habitual.

Però, anem més endavant i situem-nos en el període posterior a l'ocupació dels Països Catalans pels exèrcits franco-espanyols de Felip V, quan ja havien estat abolides les lleis i les institucions d'autogovern de tota la Confederació catalano-aragonesa i els catalans havien sofert una ferotge repressió. L'any 1757 va aparèixer un opuscle en el qual consta, d'una manera expressa, que és editat «*Con licencia: en Madrid, en la imprenta de Antonio Pérez Soto*» i que duu el títol següent: *La Nación Catalana, gloriosa en mar y tierra*.

²⁰ Publicat a *Avui*, 23 de juliol del 1981.

José Cadalso, comandant de l'exèrcit espanyol, cavaller de l'orde de Santiago, en la vint-i-sisena de les seves *Cartas Marruecas*, publicades, primer entre el 14 de febrer del 1789 i el 25 de juliol del mateix any, en el «Correo de Madrid» i, després, formant volum i a Madrid també, l'any 1793, tot fent l'elogi dels catalans ens diu: «*Manufacturas, pesca, navegación, comercio y asientos, son cosas apenas conocidas en los demás pueblos de la Península, respecto de los de Cataluña. No sólo son útiles en la paz, sino del mayor uso en la guerra. Fundición de cañones, fábricas de armas, vestuario y montura para ejército, conducción de artillería, municiones y víveres, formación de tropas ligeras de excelente calidad, todo esto sale de Cataluña. Los campos se cultivan, su población se aumenta, los caudales crecen y, en suma, parece esta una nación a mil leguas de la gallega, andaluza y castellana.*» (El subratllat és meu.) Però és, potser, en el llibre *Instruccions per la ensenyança de minyons*, escrit pel rector de l'església parroquial de Sant Martí d'Ollers (bisbat de Girona), Baldiri Reixach, tan justament vindicat i exalçat en aquests darrers temps, on trobarem el terme *nació*, aplicat a Catalunya, no tan sols d'una manera del tot normal sinó, al mateix temps, clara i precisa; referint-se a la necessitat de traduir tots els llibres importants a la llengua pròpia i a la conveniència de conèixer, a més de la pròpia, altres llengües, escriu:

«No sols los homes Doctes catalans han faltat en fer la traducció de molts llibres estrangers, que són utilíssims, però si també han faltat, en no escriure en Català alguns llibres molt bons que han fet imprimir en llengua Castellana, o en llatí, com si la Nació Catalana no meresqués, o no tingués la necessitat, de ser tan ben instruïda, com quiscuna de les demés.

»Però encara que la Nació Catalana, i totes les demés, fossen tant zeloses del bé públic de la Pàtria, que prest que ix a llum un llibre útil, los homes Doctes de cada Nació lo traduïssen en sa llengua patrícia, no obstant seria molt convenient per tots los que professen les lletres, que tinguessen la intel·ligència de les llengües.»

I, seguint aquest plantejament, explica: «perquè tots los Minyons Catalans puguin amb aquest llibre sol, entendre, i parlar la llengua Espanyola, que los és la més útil i necessària de totes les llengües estrangeres, los donaré aquí un petit resum de les diccions Espanyoles explicades en Català».

Crec que no caldria afegir que, aquest llibre, publicat per primera vegada l'any 1749, va aparèixer ben legalment, «amb llicència, i privilegi». Però,

com se solia dir abans, quan la gent viatjava en tartana i les mercaderies es transportaven en carro, *ja pots xiular si l'ase no vol beure!*

JOSÉ ANTONIO I LA NACIÓ CATALANA²¹

José Antonio Primo de Rivera tenia talent, estava força ben documentat i, al mateix temps, era massa orgullós per a dissimular-ho. No era ruc ni ho volia semblar. És per això que quan topava amb realitats que li desagradaven, no amagava el cap sota l'ala. És clar que, no agradant-li fer l'orni, però volent, en canvi, dur-se l'aigua al seu molí quan li era inevitable de raonar, perquè es trobava en un terreny on no era possible d'aplicar la *dialèctica dels punys i de les pistoles*, racionalitzava els fets concrets i inapel·lables, no pas negant-los sinó fent malabarismes verbals i manipulant teoritzacions manllevades -si calia. I endut per aquest seu tarannà, quan després de la fracassada proclamació de l'Estat Català, el 6 d'octubre de 1934, l'Estatut de Catalunya va quedar en suspens i les dretes espanyoles pretenien d'anul·lar-lo d'una manera definitiva i total, José Antonio, que era dels qui més resoltament ho propugnaven, també fou qui va defensar-ho d'una manera més reeixida. El 30 de novembre, parlant com a diputat a les Corts espanyoles, abans d'engegar la prou coneguda fraseologia del destí comú universalista i imperial, textualment va dir:

«Yo no conozco manera más candorosa y aun más estúpida de ocultar la cabeza bajo el ala, que la de sostener, como hay quienes sostienen, que ni Cataluña tiene lengua propia, ni tiene costumbres propias, ni tiene historia propia, ni tiene nada. Si esto fuera así, naturalmente, no habría problema de Cataluña, y no tendríamos que molestarnos ni en estudiarlo ni en resolverlo; pero no es eso lo que ocurre, señores, y *todos lo sabemos muy bien. Cataluña existe con toda su individualidad, y si queremos dar una estructura a España, tenemos que arrancar de lo que España, en realidad nos ofrece*, y precisamente el negarlo, además de la torpeza que antes os decía, envuelve la de plantear el problema en el terreno más desfavorable para quienes pretenden defender la unidad de España, porque si nos obstinamos en negar que Cataluña y otras regiones tienen características propias es porque *tácitamente reconocemos que en esas características se justifica la nacionalidad, y entonces tenemos el pleito perdido si se demuestra, como es evidentemente demostrable, que muchos pueblos de España tienen esas características.*» (Els subratllats són meus.)

²¹ Publicat a *Avui*, 6 d'agost del 1981.

José Antonio, per molt totalitari que fos, per molt que les idees imperialistes s'haguessin arrelat en el seu pensament, no volia ser tingut per ximple; per això no negava les evidències: Catalunya, Euskadi, Galícia... eren nacions. El que ell pretenia, però, era transformar aquesta realitat i, al mateix temps que s'adonava que no era pas negant-la com la podria transformar, sabia prou bé que aquesta mena de realitats només es poden modificar d'una manera: a garrotada seca; per això, coherentment, teoritzava sobre el futur utilitzant el garrot, sense mirar-s'hi.

Fos com fos, el que ell pretenia era *harmonitzar* les diferents realitats nacionals incloses dins les fronteres de l'Estat espanyol; *harmonitzar-les*, és clar, a profit de les oligarquies de Castella. Però d'això, d'haver estat José Antonio el pare -o el gran sant pare- de les actuals actituds *harmonitzadores*, si és que ve a tomb, ja en parlarem un altre dia.

Per avui, em limitaré a veure la resposta que li donà Francesc Cambó, diputat també, des del seu escó parlamentari:

«El señor Primo de Rivera, con adjetivos tan duros que yo no me atrevería a repetir, decía una porción de cosas. Lo que afirmó seriamente, no lo puede negar nadie, porque, de negarlo, resultaría que, desde hace 35 años, ha habido en este salón de sesiones una serie de imbéciles que se han pasado la mayor parte de las sesiones discutiendo algo que no tenía realidad. No se puede negar la realidad catalana y hay que buscar el modo de que esta realidad tenga un órgano para desenvolverse normalmente; que no tenga que ser protestataria; que no tenga que ser un estorbo.»

LES «HARMONITZACIONS»²²

Per a José Antonio quedava ben clar que l'Estat espanyol engloba diverses nacions. Ara bé, el mateix José Antonio, recorrent a les teories del marxista Otto Bauer -és clar que sense citar-ne l'autor, isolant una frase clau del seu context i, com a conseqüència, tergiversant el sentit de la teorització que la contenia- ens parlava de la *unitat de destí*.

D'acord amb aquesta *unitat de destí*, acoblada a la fórmula de la *unitat en la varietat*, resultava que no hi havia pas res a dir tocant a l'autonomia de Catalunya, ni a la dels bascos, ni a la dels gallecs, sempre, però, que cada una d'aquestes comunitats, fos quina fos, hagués demostrat palpablement que se sentia profundament espanyola. I en arribar aquí és bàsic de no perdre de vista que per a ell -i en dir ell vull dir tots ells, tots els qui identifiquen Espanya amb Castella- ser més espanyol volia i vol dir ser més castellà i, per tant, vulgues no vulgues, menys català, menys basc, menys gallec. Perquè, desenganyem-nos, Espanya, l'Espanya de debò, és la Hispània, la Iberia mil·lenària en el sentit ampli de regió geogràfica amb totes les diferenciacions que puguin existir en relació amb altres àmbits territorials ben definits -com els Balcans, com Escandinàvia, posem per cas-, l'Espanya íntegra que es malbaratà a mitjan segle XVII, o sigui, el conjunt de tota la Península Ibèrica, incloent-hi Portugal; un conjunt de països amb certes característiques comunes, però ben diferenciats els uns del altres, i seguint, cada un d'ells, el seu propi camí; la qual cosa, mentre cap d'ells no pretengui esdevenir hegemònic, ni aglutinador de tots els altres, no és incompatible, sinó tot al revés, amb una autèntica germanor entre tots ells.

En el cas contrari, Espanya esdevé, ni més ni menys, una gran Castella camuflada amb el nom que hauria de ser patrimoni comú *assumit* per tots plegats, inclosos, és clar, els portuguesos. En esforçar-se a convertir tota Espanya en una gran Castella, Castella ha escapçat Espanya, fent que els portuguesos deixessin de ser espanyols. I corre el risc que, un dia o altre, deixin de ser espanyoles de dret totes les nacions ibèriques que Castella ha assolit de sotmetre, però que, si bé ha arribat a desnaturalitzar-les en determinats aspectes, no ha pogut assimilar-les.

²² Publicat a *Avui*, 20 d'agost del 1981.

Tot això, José Antonio ho veia clar; i temia d'una manera ben fonamentada, que Catalunya acabaria fent com Portugal. I, endut pel seu nacionalisme imperialista castellà, temptejava nous procediments que arribessin a fer possible que l'hegemonia de Castella fos assumida per tots els pobles que la pateixen. Afalagant i fent servir el garrot al mateix temps, pretenia respectar les diferències, però dosificant-les i acoblant-les en una *unitat de destí*, més o menys flexible, però implacable. D'acord amb aquest raonament, José Antonio deia que Catalunya només podria tenir un Estatut d'autonomia quan hagués demostrat que se sentia profundament espanyola.

Després de la fracassada proclamació de l'Estat català, el 6 d'octubre de 1934, José Antonio demanava a les Corts espanyoles que l'Estatut de Catalunya, que havia quedat en suspens, fos abolit del tot i indefinidament. En defensar aquesta proposició, adreçant-se al cap del govern de la República, don Alejandro Lerroux, va dir: *«El señor presidente del consejo de ministros (...) nos ha dicho que se ha sentido forastero muchas veces en Cataluña. Pues si ahora tuviera tiempo el señor presidente del consejo de ministros de ir a Cataluña se sentiría más forastero aún. (...) El pueblo catalán presenta una faz de melancolía de vencido, que no promete, ni mucho menos, una adhesión a la unidad hispana. El pueblo catalán se siente dolorido en lo suyo, y no crea el señor presidente del consejo de ministros que el pueblo catalán va a cambiar de representantes cuando de nuevo los elija. (...) Dentro de algún tiempo tendremos otra vez resucitado el Estatuto, después de esta comprobación de que en Cataluña no está suficientemente afianzada la unidad de destino; será una repetición, ya sin disculpa, de todos los riesgos, de todas las traiciones, de todas las crueldades que han estado a punto de deshacer de nuevo la unidad de España.»*

Això ho deia ell i, dient-ho o no, ho pensaven tots ells. I continuen pensant-ho quan pretenen d'imposar-nos lleis *harmonitzadores*.

AL PA, PA..²³.

El ministre d'Administració Territorial don Rodolfo Martín Villa, segons el diari, ha tornat a dir que, «la utilització del terme nació» en referir-se als ens que constitucionalment són designats amb el nom de «nacionalitats i regions» és, al seu entendre, «anticonstitucional, i per tant, antidemocràtic, ja que les esmentades «nacionalitats i regions» són «parts integrants de l'única nació existent, que és l'espanyola». A don Rodolfo Martín Villa, pel seu talent i habilitat, jo el fitxaria, immediatament i sense cap recel, per al «partit nacionalista català» combatiu, amb sentit pràctic i sense claudicacions que jo somio, si els partits polítics funcionessin com els equips de futbol. Estic segur que la nostra força augmentaria i no perdríem tantes vegades.

Ja em vaig treure el barret, en honor de l'actual ministre d'Administració Local, durant l'època que va ser governador civil de Barcelona en unes cròniques que, amb relació a les vagues' del Baix Llobregat, l'any 1974, vaig enviar al «Diario de Notícias» de Lisboa. Ja llavors va demostrar que era intel·ligent i tenia molta mà esquerra i m'agrada de repetir-ho sense embuts, per molt que la seva policia, precisament per aquelles setmanes m'hagués detingut perquè em va sorprendre, a Sabadell, en una reunió de la Comissió Permanent de l'Assemblea de Catalunya que, naturalment, era «anticonstitucional» i, per tant, suposo, «antidemocràtica», ja que atemptava contra la «democràcia orgànica» establerta en virtut de la Constitució vigent aleshores.

Però per a enfrontar-nos amb l'hàbil dialèctica de don Rodolfo Martín Villa, que, fet i fet, no fa res més que defensar amb intel·ligència els interessos que li han estat confiats i que no dubto que ell considera, de bona fe, perfectament legítims, ens cal anar a pams i no navegar a la deriva.

Des de fa dos segles i mig que amb la denominació comuna d'Espanya malviuen, en un interminable diàleg de sords amb l'Estat, diverses nacions que han sucumbit davant les oligarquies castellanès. Pel que afecta als Països Catalans, milers de tones de paper imprès testimonien des de

²³ Publicat a *Avui*, 2 de novembre del 1981.

les biblioteques i les hemeroteques com, fins avui, ha estat inútil el diàleg entre nosaltres i la Castella «ufana i superba» que, d'ençà que els comuns foren vençuts a Villalar, ha tingut el trist destí d'esdevenir esclava de les seves pròpies oligarquies i, al mateix temps, implacablement lliberticida davant dels altres pobles ibèrics. Jo mateix, tot solet, he tractat aquest tema en onze volums (sis dels quals pertanyen a una mateixa obra, la *Panoràmica del nacionalsme català*) i que, en conjunt, sumen 3.408 pàgines, i en nombrosos articles i assaigs que romanen dispersos en diaris, revistes i obres col·lectives.

Però avui no hi reincidiré, ja que, primer de tot, en aquests moments de confusió, cal veure fins on arriba això de l'anticonstitucionalitat. Perquè, encara que els Països Catalans no fossin una nació (a quines absurdes hipòtesis hem de recórrer, déus de l'Olimp!), en virtut de la *llibertat d'expressió* que *l'actual Constitució ens reconeix*, podríem aplicar-los aquest concepte si així ens abellís i, ja que la Constitució és *constitucionalment modificable*, igualment podríem defensar que aquesta nació no reconeguda oficialment, ho fos en el futur i amb total i absoluta sobirania dit d'altra manera, constituïda en Estat independent.

De la mateixa manera que, aquell qui ho volgués, constitucionalment podria associar-se per crear, amb tot el repic de campanes que li calgués, una nova religió que prediqués el culte a Barrabàs i tingués com a sacerdotessa suprema una mena de Fetillera Major (o Fallera Major, si s'ho estimessin més els valencians) que erigís la seva seu episcopal a Dones d'Aigua, al Pla de les Bruixes, o al Castell dels Tres Dragons; i, d'acord amb l'actual Constitució, també podria fer tanta propaganda com li plagués per tal d'assolir no sols que la nova religió fos la religió oficial de l'Estat espanyol sinó perquè la Fetillera Major substituís el rei. La democràcia *no orgànica* és així, és això, per molt que a alguns els cogui.

DE DELEGATS I DE VIRREIS²⁴

Cada dia sembla que queda més clar quina és la missió del delegat del govern espanyol a Catalunya. Tant de bo fos com la dels antics virreis movent-se en el marc constitucional català -degudament actualitzat, com és lògic-, que existia en aquella època.

És ben cert que, ja aleshores, més d'un cop, els virreis havien intentat d'imposar-se i que n'hi hagué algun que va adoptar actituds completament arbitràries; però a tots ells els calia anar amb peus de plom a l'hora d'enfrontar-se amb la Generalitat i, sobretot, a l'hora d'haver-se-les amb el poble. Perquè no ho havia entès així, un d'aquells virreis, ben català per cert, el comte de Santa Coloma, hi va deixar la pell. No era sense to ni so que Baltasar Gracián, referint-se a Catalunya, escrivia: «*Es tan ordinario como fácil alborotarse el vulgo; y más si es tan libre como el de Barcelona*».

Aquella llibertat, que podem dir que tocava els límits d'allò que era possible i imaginable en aquell temps, per força havia d'inquietar uns monarques que, a més de ser-ho dels catalans i dels aragonesos, ho eren també dels castellans, als quals, després de la derrota dels comuners a Villalar, havien pogut convertir en súbdits sotmesos a una monarquia (perdoneu la redundància) absolutament absoluta. El contrast entre Castella i Catalunya era tan evident que, contemplant-lo des del punt de vista de Madrid, Francisco de Quevedo, amb el seu enginy habitual, va escriure que els catalans eren «*un aborto de la política*» i una mena de verola que els seus monarques havien de patir. Els catalans, assenyalava Quevedo, «*tienen Príncipe como el cuerpo alma para vivir y como éste alega contra la razón apetitos y vicios, aquellos contra la razón de su señor alegan privilegios y fueros*». Unes ratlles després afegia: «*Ser su virrey es tal cargo, que a los que lo son se puede decir que los condenan, y no los honran. Su poder es sólo ir a saber lo que él y el Príncipe no pueden. Sus embajadas a su gobernador cada hora no tratan de otra cosa sino de advertirle que no puede ni ordenar ni mandar ni hacer nada, anegándole en privilegios.*»

²⁴ Publicat a *Avui*, 12 de novembre del 1981.

Ara ja no tenim un virrei que hagi de sotmetre's a les lleis catalanes. Ara no es tracta d'una mena de *alter ego* del rei, d'un lloctinent que representi, davant del poble català, el monarca, ja que hem deixat de constituir una nació sobirana que, bé o malament, s'autogovernava, que, en comú amb altres nacions, només hi tenia el monarca; havent esdevingut una nació sotmesa, Catalunya ara depèn d'un govern exterior a ella; i aquest govern, no pas el rei (un rei que llavors ho era, per separat, de cada un dels països i no pas d'un ens comú a tots plegats), li envia un delegat la missió del qual, pel que veiem, no és pas anar a saber el que la Generalitat vol el que el poble català necessita, sinó posar-nos entrebancs. El delegat del govern a Catalunya pretén dictar-nos el que hem de dir i el que hem de fer, tot ignorant el que hem estat i el que som, i intentant barrar-nos el pas tocant al que volem que sigui el nostre futur.

El delegat del govern espanyol a Catalunya no és com els virreis anteriors al 1714, que només tenien poder per a anar a saber allò que ell i el príncep no podien fer. El més curiós, però, és el que l'actual delegat va dir, no fa pas gaires dies, que durant els sis mesos que fa que viu al nostre país, s'ha adonat que hi existeix una tensió permanent que tendeix a reforçar les posicions independentistes. Si conegués una mica el poble català i s'entengués a estudiar-ne la història veritable -no la dels manuals més o menys oficials o més o menys oficiosos, redactats amb la finalitat de justificar tota mena d'opressions, d'arbitrarietats passades i presents-, sabria que aquesta tensió existeix d'ençà que els Països Catalans van veure perillar la seva independència i que no s'estroncà quan, per la «força superior de les armes» van ser incorporats al Regne de Castella, i que, per tant, no és pas conseqüència de l'actitud del «partit que ara governa la Generalitat». Un partit que precisament és tan conformista que, fins i tot, vota a favor d'un govern -el govern que el senyor Rovira Tarazona representa tan fidelment-; un govern que, després de fer anul·lar unes quantes lleis que el Parlament català havia aprovat, ara, amb la LOAPA, vol acabar de destruir les poques atribucions que l'Estatut atorga a les institucions nacionals catalanes.

ALLIBERAMENT NACIONAL I INCOHERÈNCIA²⁵

Ja fa anys que me n'he adonat; i ho he dit i repetit: un dels defectes dels catalans és la incoherència política.

Si bé no tant com en altres temps, som lluitadors testarruts; però, més arrauxats que no pas reflexius, amb una mà desfem el que anem fent amb l'altra.

D'ençà del 1714, tot un enfilall d'esdeveniments ens obliga a meditar molt a fons sobre el com i el perquè d'aquesta empenta política que no sap trobar el camí de realitzacions concretes i, al mateix temps, duradores. Aquella frase tan gràfica segons la qual Francesc Cambó pretenia ser, al mateix temps, el Bolívar de Catalunya i el Bismark d'Espanya, exemplifica amb prou claredat com la collectivitat nacional catalana es troba, una vegada i altra, patint unes contradiccions que fan que els seus redreçaments, amb tota la suor, amb tota la sang i amb totes les llàgrimes que els acompanyen, acabin sempre com els esforços de Sísif.

Abocat a la meditació sobre aquest fenomen, avui voldria referir-me a certs aspectes d'un altre personatge que, si bé en un pla diferent i, per tant, no movent-se en les mateixes esferes d'acció que Cambó, també va fer furor per la seva vàlua intel·lectual i per la seva empenta. Es tracta del canonge Jaume Collell.

És prou sabut que als Jocs Florals de Barcelona del 1888 va guanyar l'Englantina amb un poema que duia per títol «Sacramental»; que els Jocs Florals d'aquell any (el de la primera Exposició Internacional de Barcelona) van ser presidits per la reina regent i pel cap del govern espanyol, Sagasta, amb alguns il·lustres ministres del seu gabinet. I és també sabut que, davant d'una tan distingida presidència, Jaume Collell va llegir els versos que li havien estat premiats. Reproduïm-ne l'estrofa clau:

«No captem el dret de viure,
dret que no es compra ni es ven;

²⁵ Publicat a *Avui*, 24 de desembre del 1981.

poble que mereix ser lliure
si no li ho donen, s'ho pren.»

De seguida, entre les màximes autoritats, sorgí una frase lapidària: «*Este canónigo nunca llegará a obispo.*» Però, tot i que aquesta frase revela, un cop més, el tarannà pràcticament ininterromput dels governs espanyols, en el context del que ací intento de comentar resulta ben anecdòtica. Tant li fa que fos pronunciada com no. També resulta anecdòtic que el «Sacramental» s'acabés amb aquests altres dos versos:

«Visca lliure Catalunya
dintre el reialme espanyol!

Aquest «dintre», subratllat per mi, i que hi ha qui ha fet notar que afebleix la contundència del «si no li ho donen s'ho pren», no és encara ben bé contradictori, ja que, «dintre el reialme espanyol», els Països Catalans podrien tornar a ser del tot independents, tenint altre cop com a únic lligam amb les altres nacions de la monarquia la figura del rei. Per tant, també el podríem considerar anecdòtic. I, no ens hauríem pas d'encaparrar amb si és veritat o no que, després, Jaume Collell explicava als seus amics que, en realitat, ell no havia escrit «dintre» sinó «lluny» («*lluny del reialme espanyol*»), però que havia calgut canviar el mot per evitar que aquells Jocs Florals acabessin com el rosari de l'aurora. «Dintre» o «lluny» del reialme, el que Jaume Collell postulava o, si més no, creia postular -i així ho creien al seu torn els qui políticament li eren afins i els qui, tot brandant el cap, afirmaven que aquell canonge mai no esdevindria bisbe- era la sobirania absoluta, la independència de la nació catalana. Deixem-ho, doncs, de banda ja que, per trobar contradiccions, no ens cal pas filar gaire prim. Bé prou que, per altres cantons, la contradicció apareixerà ben clara.

Tres anys després, «a propòsit de la huelga de Manresa», el canonge Jaume Collell demana a les autoritats militars espanyoles que mantinguin «constantment acampat a Vic un regiment d'infanteria i un bon esquadró de cavalleria» per reprimir el moviment obrer, «en vista a la freqüència de les huelgas de la conca del Ter i de la preponderància que a Manlleu, per circumstàncies especials, van prenent los elements anàrquics».

On quedava, a l'hora de defensar interessos creats, de classe, el crit de llibertat nacional que, tal com se solia dir en aquella època, significava que Catalunya havia de ser només dels catalans i que, per tant, ningú no

havia d'intervenir en els seus afers des de fora? Ara bé, Jaume Collell, era conscient d'aquesta greu contradicció?

Cal que aprofundim tant com puguem en les nostres contradiccions si volem trobar el desllorigador dels nostres fracassos passats, com a poble, i, al mateix temps, prevenir-ne la repetició.

COMPETÈNCIES AUTONÒMIQUES²⁶

Els polítics espanyolistes manifesten la seva preocupació tocant a allò que ells en diuen insolidaritat dels nacionalistes catalans amb la gent d'altres terres de la Península. Per començar, caldria aclarir què és el que entenen ells per nacionalisme. Jo els faria avinent que autodefinir-se com a nacionalista català -i, en això, els autoanomenats nacionalistes catalans no es diferencien gaire dels d'altres terres- no significa el mateix per a tothom ja que, tant si vols com si no, tot projecte d'alliberament nacional implica una determinada concepció de la societat, fins i tot quan aquest alliberament és concebut com un ens metafísic que plana per damunt de les vicissituds materials de la vida quotidiana; tant si vols com si no vols, a l'hora de la veritat, és entès i assumit per cadascú d'acord amb els seus propis interessos morals i materials. És per això que, a causa de les implicacions econòmiques, socials, de tota mena, que són inherents al projecte d'alliberament nacional català, hi ha qui hi posa límits, si bé, a causa d'un impuls sentimental que no se sap estar d'exterioritzar, incoherentment, es declara nacionalista. D'altra banda, és clar, n'hi ha que, d'una manera coherent, convençuts que totes les nacions tenen els mateixos drets, volen per a la nació a la qual pertanyen tanta llibertat, tanta sobirania política, com la nació que en pugui tenir més; són els qui, als Països Catalans, a l'hora de la veritat entrelliguen l'alliberament nacional amb la justícia social, amb la lluita, per tant, contra qualsevol mena d'opressió classista. Són els qui no solament se senten solidaris amb els pobles hispànics que volen ser lliures sinó que, considerant el nacionalisme alliberador com la clau de volta de l'antiimperialisme, també se solidaritzen amb tots els pobles que, arreu del món, forcegen per alliberar-se. Són també els qui, al llarg de la història, en no voler que la «autonomia» del seu poble tingui un límit, no accepten que, en nom del «federalisme», l'autodeterminació sigui entesa com a autolimitació i que, per tant, mai no han admès cap més federalisme que el que es deriva de la independència inqüestionada de cada un dels Estats que, en tot cas, pactarien entre ells, voluntàriament, lliurement, d'igual a igual. És per això que, al llarg de la història, a Catalunya, federalisme i confederalisme han esdevingut sinònims i no han significat mai un límit a la

²⁶ Publicat a *Avui*, 15 d'abril del 1982.

independència nacional; tot al contrari: federalisme i independència hi han estat conceptes complementaris.

Estem acostumats, però (també ve de lluny), a les prèdiques federalistes dels polítics espanyolistes que no es proposen d'ultrapassar una descentralització administrativa més o menys completa. I com una descentralització conceben l'actual «Estat de les autonomies»; la LOAPA no seria res més que una norma per a assegurar que el tret no els sortirà per la culata.

Però, si és cert que estem acostumats que usin el mot *federalisme* en el sentit de descentralització administrativa, sí que em sobta, en canvi, llegir frases com aquestes: «Els nacionalistes bascos i catalans creuen que si l'Estat de les autonomies no es construeix sobre elements discriminatoris no els serveix per a element diferenciador del seu desig històric d'autogovern. Segurament els nacionalistes catalans i bascos es conformarien amb el traspàs del 30 per cent de competències si les altres regions no en tinguessin cap, però no estan d'acord que totes les nacionalitats i regions tinguin la possibilitat d'acceptar un 60 per cent de competències.»

Si és que es tracta d'un acudit (m'agrada que la gent tingui sentit de l'humor i, per això, ho suposo) he de confessar que em fa molta més gràcia allò que deien de nosaltres a començament de segle; allò de «Catalunya és l'única metròpoli del món que es vol independitzar de les seves colònies». Ara bé, si totes aquestes coses no són dites simplement en pla faceciós, significa que el que es proposen és enverinar, tant com sigui possible, les relacions entre els diferents pobles hispànics. Serà aquesta la seva manera d'entendre la solidaritat que tant ens prediquen?

El que els nacionalistes catalans volem -i és tant de sentit comú que em fa por que em diguin ruc per haver arribat a suposar que ens ha estat atribuïda seriosament la posició contrària-, el que volem els nacionalistes catalans, entre altres raons perquè ens convé, és el màxim de llibertat per al nostre poble i que, *al mateix temps, tots els altres pobles, de dins i de fora de la Península Ibèrica, en tinguin tanta com en vulguin.*

Com més millor; tant si es tracta de nacions històriques com si es tracta de simples províncies, inclosa la de Madrid. Que si la província de Madrid es declarés independent, no solament llançaríem les campanes al vol sinó que els madrilenys tindrien en nosaltres els més fidels i abnegats aliats a l'hora de defensar la seva independència.

L'AUTONOMIA ANDALUSA²⁷

En intentar d'analitzar el resultat de les eleccions al Parlament andalús, d'entrada topo amb la dificultat que pressuposa el fet que *l'Estat de les autonomies* sigui concebut com un conjunt de *nacionalitats* i *regions*, ja que *emprar denominacions diverses pressuposa establir categories no coincidents, cosa que no sembla lògica si el que realment es pretén és assolir que totes les comunitats autònomes -regions i nacionalitats-* puguin arribar a tenir les mateixes atribucions.

Vaig dir el que pensava d'aquesta especial concepció de l'engranatge de l'actual Estat espanyol quan la Constitució es discutia, i no serà pas avui que tornaré a posar en relleu tot el que, altres disconformitats bàsiques a part, hi trobo de poc rigorós. Ara, em limitaré a apuntar alguns dels interrogants que, tocant a aquesta qüestió, suscita el cas andalús.

Si des d'un punt de vista socio-cultural resulta correcte d'afirmar de les comunitats gallega, basca i catalana que cada una d'elles constitueix una nació -una *nació històrica*, tocant a la comunitat andalusa podríem atrevir-nos a afirmar el mateix?

No és pas que els dubtes sorgeixin perquè històricament no trobem Andalusia com una nació estructurada, amb tot el que aquest fet comporta, ja que de la mateixa manera que les nacions millenàries poden desaparèixer és possible que en sorgeixin de noves i que se'n desvetllin de tan adormides que hom havia cregut que eren mortes. Ara bé, només sabrem que aquestes nacions existeixen si elles mateixes ens ho diuen.

Andalusia, sense cap mena de dubte, se'ns presenta amb una cultura pròpia ben diferenciada de la dels altres pobles peninsulars, sobre bona part dels quals, fins i tot, en una o altra mesura, ha influït. I té, o potser caldria dir pateix, una estructura econòmica i social característica. Però, on arriba en el poble andalús la consciència de tenir -o de patir- aquesta estructura no pas com un tros d'una comunitat nacional que l'engloba sinó com a especificat ben delimitada? I, fins a quin punt considera que els seus condicionaments socio-econòmics són causa i, alhora, efecte del seu particularisme cultural? Dit d'una altra manera, el poble andalús creu que

²⁷ Publicat a *Hoja del Lunes de Barcelona*, 31 de maig del 1982.

el seu desenvolupament està negativament influenciat per forces externes que se li imposen contra la seva voluntat i que aquest desenvolupament, amb totes les contradiccions que genera, se l'ha de programar ell mateix sense imposicions ni coaccions foranes, dins el marc del seu territori?

D'entre els partits implantats a Andalusia que han assolit representació parlamentària, només un, el PSA, el menys votat, considera sense ambigüitats que Andalusia és una nació i, es declara nacionalista; i el PCE, que allí es denomina PCA, un partit que precisament ha constituït una excepció entre les forces polítiques espanyoles en reivindicar sempre una més o menys completa autonomia per a les nacions oprimides i que ara combat la LOAPA perquè la considera restrictiva de les facultats constitucionals d'autogovern, és el que segueix el PSA en el poc nombre de diputats assolits.

És cert que el PSOE s'ha fet seus els símbols de l'andalusisme i que haver-lo votat significa el desig d'un canvi de direcció cap a l'esquerra, sobretot si tenim en compte que el PSA, a part de comptar amb recursos econòmics molt limitats (aquest factor, no ho oblidem, també cal tenir-lo ben present) havia dut una política que potser no oferia prou garanties de millorament social.

Però si els andalusos no pugnen per obtenir les màximes atribucions autonòmiques perquè més que una nació es senten part integrant d'una comunitat nacional més extensa i, acontentant-se amb una descentralització més o menys àmplia esperen que sigui des de Madrid d'on els resolguin els problemes, no tan sols correran el risc de no solucionar-los mai d'una manera satisfactòria sinó que poden contribuir a la limitació de l'autonomia de Catalunya.

El pes conformista de les *comunitats autònomes* que no es sentin nació, dins *l'Estat de les autonomies* podrà constituir un fre permanent a les aspiracions d'autogovern de les nacions històriques. Les harmonitzacions podran ser sempre fetes d'acord amb el sostre autonòmic que les *regions*, que és lògic que no aspirin a res més que a una descentralització, contraposades a les *nacionalitats*, acceptin i, finalment, imposin.

HARMONITZACIÓ I CONFEDERACIÓ²⁸

La LOAPA, des del primer moment, estava condemnada a anar a parar al Tribunal Constitucional. Si no la hi duia el govern català la hi portaria el govern basc; però com que hi ha qui, en qualsevol mena de part, vol ser pare, mare, padrí i llevadora, ara resulta que són els mateixos que l'han engendrada els qui, anticipant-se als que no la volen, diuen que cal enviar-la-hi. Així, quan allí li sigui aplicada la corresponent pedra de toc per a dictaminar si és o no or de llei, no serà pas perquè els rebecs anomenats nacionalistes i els comunistes hauran recorregut contra el parer dels assenyats psocistes i ucedistes, sinó gràcies a un seny que, asèpticament, pensa en tot.

És humà que es jugui amb paraules per a amagar fets i que, per tant, s'apel·li a la legalitat (sempre hi ha una mena o altra de legalitat) per a fer passar bou per bèstia grossa. A fi de comptes, en la política és on la relativitat esdevé més relativa.

El Dret -i el Dret constitucional no solament no se n'escapa sinó que és el que hi cau més de ple- no significa res més que una norma de protecció d'interessos. Una norma que pot venir consagrada pel costum, que de vegades és la resultant d'un pacte i que, ben sovint, no és res més que la derivació camuflada, en una o altra mesura, del triomf de la força. Es tracta d'una qüestió tan vella com l'anar a peu.

Concretant-nos a la Península Ibèrica, abans de sospesar constitucions, estatuts i *loapas*, caldrà sempre repetir-nos la pregunta que, vulgues o no, dóna voltes en la clepsa de gairebé tothom i que cadascú contesta a la seva manera: «Què és Espanya?»

Ja cap al 1640, don Francisco Manuel de Melo, que va ser testimoni -i comparsa- del primer conflicte armat que es va originar en torn dels diferents conceptes d'espanyolitat, en parlar dels esdeveniments que va viure, en el bon castellà literari que van conrear tant ell com altres dels més il·lustres escriptors portuguesos d'aquella època, advertia: «*Entre los*

²⁸ Publicat a *Hoja del Lunes de Barcelona*, 28 de juny del 1982.

españoles y los catalanes hubo gran diferencia en contar los principios del caso, refiriéndole cada cual como más se acomodaba a su razón.»

Els uns, el partidaris de la política del comte duc d'Olivares, volien «reducir estos reinos de que se compone España al estilo y leyes de Castilla, sin ninguna diferencia» i es disposaven a executar-ho «como por nueva conquista». Els altres, afirmant que «no és la Nació Catalana ventolera i subjecta a mudances, ans ferma i constant en lo que emprèn», deien que els calia jugar-se la vida pensant en el «fruit» que els seus sacrificis havien de «donar a Catalunya, a la llibertat i al bon estat que ha de restar per als fills, néts i demés generacions, els quals es podrien queixar amargament de que havent els presents heretat de sos passats una Catalunya lliure, senyora i privilegiada, els deixen a ells una Catalunya esclava, petxada i amb estat infame». I, seixanta anys després de l'acabament de la Guerra dels Segadors, el 1713, els defensors de la Barcelona assetjada pels exèrcits de Felip V -el monarca que va convertir en realitat els projectes d'Olivares- tot proclamant que «més val morir amb honra que viure perpètuament i afrentosament esclaus», en manifestar que tot sacrifici era poc per al manteniment de les Constitucions i altres Drets de Catalunya i de les institucions d'autogovern catalanes, es referien, d'una manera textual, a «les lleis fonamentals i federals d'Espanya». (El subratllat és meu.) Una Espanya que l'any 1851 era definida per Joan Baptista Guardiola, en El libro de la democracia, com «un haz de naciones».

Només els qui han heretat la mentalitat del comte-duc d'Olivares i, òbviament, la dels partidaris de la política de Felip V, represa amb tota vigoria pel general Franco després d'un breu parèntesi de reconsideració, a nivell oficial, de la pregunta «Espanya, què és?», només ells, poden tractar bascos i catalans de ser *confederals* o bé *independentistes* com si ser-ho fos una aberració.

És clar que, entre els que etziben aquesta denúncia, potser n'hi ha que no s'han formulat mai la pregunta clau que els permetria d'aprofundir en la realitat plurinacional d'Espanya, una realitat que, com totes les realitats, està per damunt de les teoritzacions i de les lleis que vulguin escamotejar-la; i que només si la tenim en compte podrem entendre què pot arribar a significar una LOAPA i què són i què haurien de ser la Constitució i els estatuts. I les decisions del Tribunal Constitucional, naturalment.

EL FONS DE COMPENSACIÓ²⁹

Rafael Escuredo, president de la Junta d'Andalusia, no està d'acord amb el fons de compensació interterritorial. Sempre segons la premsa, resulta que Rafael Escuredo considera que el govern de la Generalitat de Catalunya està robant un grapat de milions al seu país. No pas als jornaleros del camp i als assalariats de tota mena que hi viuen, sinó al conglomerat de la Confederació d'Empresaris Andalusos (CEA), les Cambres de Comerç i les institucions financeres. Els sindicats, representants de la classe treballadora (i en principi hem de creure que tots ells la representen de debò), hi són citats com un element més d'una mena d'Andalusia que, de dalt a baix i de dreta a esquerra, se'ns apareix com una comunitat exemplar, on totes les classes socials viuen en una perfecta harmonia solidària, que no coneix cap mena d'explotació que no sigui la que se li arrapa des de fora amb uns tentacles extramolsuts: l'explotació per antonomàsia, la de sempre, la catalana.

Ja estem acostumats a aquesta mena de plantejaments. Des d'anys i panys, resultaria que els centenars de milers d'andalusos que viuen escampats per aquests móns de Déu no han abandonat la seva terra a causa de la gasiveria, despreocupació i supèrbia dels seus terratinents i dels grans i petits cacics que els envolten, sinó per culpa dels catalans, que ja em direu què han tingut a veure amb l'estructura latifundista que allí pateixen i amb el sistema polític, social i econòmic que configura l'Estat espanyol d'ençà de la seva creació. Els catalans, i no pas els francesos, tenim la culpa que els andalusos hagin emigrat a França; els catalans, i no pas els alemanys, tenim la culpa que els andalusos emigrin a Alemanya; els catalans, i no pas els suïssos, tenim la culpa que els andalusos hagin d'emigrar a Suïssa; els catalans, i no pas els suecs, tenim la culpa que els andalusos hagin anat a treballar a Suècia... Sí, de tot això, en tenim la culpa nosaltres i ningú més que nosaltres, ja que no hem pas vist mai que cap Capità Manaia d'Andalusia reclami a França, a Alemanya, a Suïssa o a Suècia ni una sola engruna de tribut compensatori.

²⁹ Publicat a *Avui*, 6 d'agost del 1982.

Però, i els andalusos que han vingut a Catalunya? Com els que han anat a raure en altres indrets, qui han beneficiat amb la seva emigració és, primer de tot, els grans latifundistes i les classes benestants d'Andalusia, que s'han tret del damunt un enorme sobrant de mà d'obra que, en determinades circumstàncies, podia constituir una greu amenaça per al seu *statu quo*. En venir a Catalunya, igual que anant a altres terres d'Europa o d'Amèrica, qui han afavorit per damunt de tot és aquesta Confederació d'Empresaris Andalusos (CEA), les Cambres de Comerç i institucions financeres que ara invoca Rafael Escuredo per tal que tots plegats, tots els qui viuen a Andalusia -treballant-hi o bé vivint dels que hi treballen- puguin tenir unes pessetones més de les moltes que paguem els qui vivim i treballem a Catalunya i de les quals només ens en tornen una misèrrima part.

I el cas és que, entre aquests que vivim i treballem a Catalunya i paguem ací l'impost que l'Estat no perdona a ningú, no podem deixar de comptar-hi els centenars de milers d'andalusos que, sentint-se o no catalans (nosaltres els donem la benvinguda, però són ells i només ells qui han de decidir si en volen ser o no) i no pertanyent a la Confederació d'Empresaris Andalusos (CEA), ni a cap Cambra de Comerç, ni a institucions financeres, podrien viure més bé ací si ens quedéssim amb el màxim dels diners que són nostres -de tots els qui vivim i treballem a Catalunya- perquè, en definitiva, som nosaltres els qui els hem suat; i si ens els treuen de la butxaca, creiem lògic que serveixin per a millorar els serveis de seguretat social, d'ensenyament, de transports públics i, en general, per a augmentar la qualitat de vida, a tots nivells, en el si de la nostra comunitat nacional: la que uns i altres constituïm dins del territori d'aquest tan maltractat, explotat i denigrat Principat de Catalunya.

LA REALITAT NACIONAL³⁰

El delegat del Govern espanyol a Catalunya, Juan Rovira Tarazona, va renyar el president de la Generalitat, Jordi Pujol. És per llogar-hi cadires.

A Juan Rovira Tarazona no li ha agradat que Jordi Pujol, en el missatge que va adreçar als assistents a l'acte del trasllat de les despulles del comte Guifré el Pelós a Sant Joan de les Abadesses digués, com tantes vegades ha repetit sense eufemismes, que Catalunya és una nació. No li ha agradat perquè, ens en fa memòria, hi ha un article de l'actual Constitució monàrquica que estableix que totes les terres aplegades en aquesta monarquia formen «la nació espanyola, pàtria comuna i indivisible» de tots els que pertanyen a aquestes terres.

És obvi que, constitucionalment i estatutàriament, Jordi Pujol no pot signar cap document oficial com a president de l'Estat català, però sí que pot dir que voldria que la Generalitat es convertís en un Estat plenament sobirà, a l'hora de parlar dels seus desitjos i dels seus projectes polítics; i - només faltaria!- res no li priva d'expressar la realitat d'un *fet diferencial* que, a través dels segles, tant en documents oficials com en escrits de tota mena, s'ha concretat, en expressar-lo d'una manera sintètica, en un mot ben precís: *nació*. Però, és que encara que aquesta realitat històrica tangible no existís, tant el president de la Generalitat com el més desconegut dels ciutadans, tindria el dret de manifestar públicament que creu que Catalunya és una nació, o bé que ell vol que ho sigui; com qualsevol persona té el dret a dir que ella vol ser el rei. La mateixa Constitució invocada per Rovira Tarazona ens protegeix, en aquest aspecte, garantint-nos la llibertat d'expressió.

A més, com molts s'han esgargamellat dient-ho, cap Constitució no és un dogma. Estic pensant ara en la Constitució republicana del 1931. En el seu article primer, hom establí: «Espanya és una República democràtica de *treballadors de tota mena*, que s'organitza en règim de Llibertat i de Justícia,. (El subratllat és meu; la L i la J majúscules les van posar ells). Doncs, bé, seguint el criteri de Rovira Tarazona, aleshores hauria resultat

³⁰ Publicat a *Hoja del Lunes de Barcelona*, 9 d'agost del 1982.

anticonstitucional dir que el financer multimilionari Joan March i el duc d'Alba, per exemple, no eren treballadors.

Sé que em replicaran que l'article al·ludit de la Constitució de la República espanyola no té cap ni peus. Però, és que no cau en l'absurd parlar de la *nació* espanyola com a pàtria comuna dels andalusos, dels murcians, dels extremenys, dels castellans, dels aragonesos, dels asturians, dels gallecs, dels bascos, dels catalans i, en un altre indret del mateix text constitucional, admetre que algunes d'aquestes comunitats històriques són *nacionalitats*? Perquè, si més no en el cas de Catalunya, *nacionalitat*, referit a un poble amb personalitat diferenciada, i *nació*, *sempre* han estat usats com *sinònims*.

Des d'aquest periòdic, el 28 de juny, en un article titulat *Harmonització i confederació*, recordava que, l'any 1851, Joan Bt.^a Guardiola, en *El libro de la democracia*, tot raonant-ho, deia que «Espanya no és, en rigorós i bon sentit de la paraula *una sola nació*, *sinó un feix de nacions*». Doncs, bé, en aquest mateix llibre, les diverses *nacions* que componen el *feix* que és Espanya, en certs moments i amb tota normalitat, també són anomenades *nacionalitats*. A qui no estigui gaire al corrent d'aquesta qüestió i vulgui més dades, li puc assegurar que n'hi ha per donar i per vendre.

Ara bé, absurda o no absurda en aquest aspecte, el que mai no podrem deixar de banda és que ni aquesta Constitució ni cap altra en tot el món no és un dogma i que la realitat dels fets nacionals, com la realitat que fa que els homes siguin i hagin estat sempre homes encara que les lleis esclavistes en releguessin tota una colla a la condició de coses, no pot ser anul·lada per cap llei; ni per cap conjunt de lleis, sigui quin sigui el nom que rebin i el rang que els atribueixin.

EL CATALANISME VE DE LLUNY³¹

En l'últim curset que vaig fer a l'Omnium Cultural sobre la qüestió nacional catalana vaig tenir el goig de donar a conèixer l'existència d'una *Tertúlia Literària* que havia estat creada a Barcelona l'any 1855. Les dades que en posseïa m'havien arribat a través d'alguns dels innumbrables escrits impresos, publicats en els diaris, del gran oblidat Josep Narcís Roca i Ferreras. Es tractava de dades ben interessants que venien a corroborar que a mitjan segle XIX no calia pas inventar el *catalanisme polític*; un *catalanisme* que, sigui dit de passada, no solament existia de *fets* sinó, també, de *nom*; fins al punt que, des de les pàgines del «*Brusi*», l'any 1854 hi hagué qui, d'una manera ben significativa, es va creure obligat a desmentir que el *catalanisme*, anomenat així, tal com sona, fos sinònim de *provincialisme*. Doncs, bé, aquest estiu, en un lloc i en unes circumstàncies que, com és de rigor, faré constar en el llibre que estic acabant sobre en Roca i Ferreras (i si no ho faig constar ara ja n'endevinaran el motiu els qui tenen cua de palla), he descobert les *actes* manuscrites de l'esmentada *Tertúlia* i els manuscrits d'algunes de les comunicacions presentades pels contertulis. Entre aquestes comunicacions n'hi ha una de l'Eusebi Pascual i Casas; i no em vull perdre la satisfacció d'oferir-ne el primer tast als lectors del AVUI.

Eusebi Pascual i Casas, advocat i escriptor, fundà i dirigí «La Asociación» i «La Publicidad». En representació del Partit Republicà Demòcrata Federal fou elegit diputat a les Corts constituents del 1873, pel districte d'Arenys i, després de la restauració monàrquica del 1875, va ser el primer president del Centre Republicà Històric de Barcelona. També ocupà el càrrec de mantenidor dels Jocs Florals, usà el pseudònim de «Lo Timbaler del Besòs» i trobem poemes seus en els reculls *Los trovadors nous* (1858) i *Los trovadors moderns* (1859). Casat amb la seva cosina Leonor Canalejas, a més de cosí esdevingué cunyat del professor acadèmic i també diputat a les Corts constituents del 1873, Francisco de Paula Canalejas, al mateix temps que oncle de José Canalejas, president del consell de ministres del govern espanyol, que morí assassinat l'any 1912. En cursar el segon ensenyament va ser condeixeble de Roca i Ferreras i, l'any 1878, el defensà davant dels

³¹ Publicat a *Avui*, 2 de setembre del 1982.

tribunals quan el fiscal l'acusava del delict de rebel·lió per mitjà de la impremta i demanava que fos condemnat a més de 20 anys de presó.

En la comunicació llegida a la *Tertúlia Literària* que ha motivat l'article que estic redactant, Eusebi Pascual i Casas exigia que s'acabés d'un cop la pràctica de l'esclavitud a les Antilles i denunciava que no solament eren els negres els que la patien sinó també molts gallecs embarcats per l'empresa Sotomayor. Era una vergonya, deia, que Espanya «la nació catòlica per excel·lència», en fos responsable. Rebutjant el desgavell i la injustícia d'un país on es fingia l'amor a la llibertat i tothom procurava oprimir i explotar els altres, exhortava els «Fivallers» a combatre a favor dels drets del poble i feia notar: «Heus ací per què algunes vegades hem dit i repetim ara que només som catalans i de cap manera espanyols, perquè ja que se'ns ha unit per la força, de la manera més bàrbara i atroç, no volem que se'ns faci partícips de nous actes de barbàrie comesos pels nostres opressors». I acabava: «si llancem un crit d'indignació contra aquests actes és per humanitat i no per espanyolisme, per vindicar la nostra pàtria i no per vindicar l'Espanya».

Aquesta *Tertúlia Literària*, que va presidir Josep Narcís Roca i Ferreras, es regia per un reglament que limitava el nombre d'afiliats d'una manera dràstica. Nascuda en uns moments de revolta esperançada, no tenia res a veure amb cap partit polític; ni tan sols hi existia un ideari comú. Precisament la seva heterogeneïtat fa que hi ressaltin les contradiccions del moment; entre elles, i d'una manera ben destacada, la de l'ús de la llengua catalana. Però ara, ací, no és possible d'endinsar-nos-hi.

CERQUEU VOTS³²

Tornarem a tenir eleccions i els propagandistes de cada partit afinaran l'enginy, tot sabent que prometre no fa pobre.

Cerqueu vots,
porteu vots,
feu que surti diputat.
És molt savi,
en té un llavi
que dóna gust de sentir.
Us farà una carretera,
un pont sobre la riera...

Que els mal pensats facin un acte de contrició. No m'he passat a l'abstencionisme electoral, encara que el passotisme, per múltiples raons, m'estigui temptant des de fa un cert temps; però sí que he anat adquirint, amb el pas dels anys, un cert escepticisme que no se si hauria agradat a la persona que em cantava els versos que acabo de transcriure, fragment d'una vella sarsuela catalana de la qual ara no recordo el nom; no he oblidat, en canvi, la veu del meu pare entonant-lo. Sí, la vaig aprendre d'ell que tema prou sentit de l'humor per a no perdre de vista la realitat, però que al mateix temps, era massa somiatruïtes per a no deixar-se arrossegat per la convicció que qualsevol realitat desplaent podia ser transformada i que -tot sacrifici era poc quan es tractava d'anar a l'encalç d'un món millor. I es sentia tan inserit en la nostra comunitat nacional, talment una molècula que només és vàlida en funció de l'organisme al qual pertany, que crec que fora de les tasques que realitzava desinteressadament al servei del seu poble no trobava que cap mena d'acció valgués la pena. D'ell vaig aprendre -bé o malament, que no n'hi ha prou que el mestre sigui bo- el catalanisme i l'engatjament, predicat i practicat sense reserves, a la democràcia.

Tocant a eleccions, en Fèlix Cucurull i Campalans posseïa un sòlid instint per a detectar els paranys; i com que tenir un ideari i mantenir-s'hi fidel

³² Publicat a *Hoja del Lunes de Barcelona*, 6 de setembre del 1982.

no pressuposa ser badoc ni ingenu, sabia la manera de posar-se davant i obrir camí, a desgrat de les travetes. Més d'un cop va ser elegit regidor de l'Ajuntament d'Arenys de Mar; i n'esdevingué alcalde precisament l'any que jo vaig néixer. (Les últimes eleccions a les quals es presentà, en què resultà elegit una vegada més, van ser les del 12 d'abril de 1931, les que van dur la segona República.)

D'eleccions en sabia un niu. I tenia perfectament classificades les diverses menes *d'habilitat* política; les va haver de patir. Si us diguéss els noms de totes les personalitats que havien passat per casa i les trifulques que li va ocasionar alguna d'elles, us en faríeu creus. Però malgrat que la política el va deixar ben escaldat, en el seu pensament mai no mancà un lloc d'honor per a determinats personatges que no el van decebre; i, sempre, va continuar creient en el poble, en el nostre poble, i en una futura humanitat menys cruel, amb menys injustícies. La Catalunya lliure per la qual ell lluitava no era una abstracció.

Em sembla que, després de situar els versos satírics que he transcrit en començar aquest article en el context que els vaig aprendre, queda clar que, a desgrat de la forta atracció que d'un temps ençà exerceix damunt meu el passotisme, per la qual cosa la meva fe i la meva esperança són menys sòlides que les del meu progenitor, no estic predicant el tantmenfotisme electoral. Simplement intento de posar el meu granet de sorra per a estimular els electors a ser rotundament exigents; a no admetre els polítics que no es mantenen fidels a les seves promeses; a intervenir activament en política no tan sols el dia de les eleccions sinó sempre, a tota hora, exercint una pressió que margini els farsants -els que, sabent que només per prometre ningú no s'ha tornat pobre, parlen de fer ponts en llocs on no s'han adonat que el que manca és el riu.

DIADA DE DESUNIÓ I D'EVASIÓ?³³

Del 1977 ençà, cada any la manifestació de l'Onze de Setembre ha estat menys unitària, fins a esdevenir no ja una confrontació partidista amb afany competitiu sinó l'exhibició més clara de les discrepàncies, arribant, fins i tot, a l'enfrontament sense paliatius.

Deixant de banda si és o no una incoherència que hi desfilessin els loapistes, hom tenia la impressió que, enguany, gairebé tots els grups de manifestants oblidaven l'objectiu de la convocatòria -retre homenatge als defensors de la llibertat nacional de Catalunya simbolitzats en la figura de Rafael Casanova- per a intentar de convertir-se, simplement, cada un d'aquests grups, en protagonista màxim de la Diada.

És comprensible que els partits polítics aprofitin totes les oportunitats per a fer-se propaganda, sobretot quan, com ara, està a punt d'iniciar-se una campanya electoral; i potser només en situacions límit és possible que totes les forces nacionals d'un país acceptin de cenyir-se a un únic lema reivindicatiu preestablert i a unes normes úniques d'actuació. Per això em sembla raonable de proposar que, d'ara endavant, per a commemorar l'Onze de Setembre, si no es donen unes condicions *extremes* d'anormalitat que obliguin tots els sectors nacionals catalans a aplegar-se amb una estratègia comuna, no s'intenti de celebrar cap més manifestació amb pretensions d'unitària. Crec que, si de debò ens considerem patriotes, ens cal tornar a les formes tradicionals de celebrar la Diada Nacional de Catalunya -les d'abans de l'última guerra.

Que, durant tot el dia -cadascú amb les seves banderes, pancartes i eslògans particulars- els partits polítics, les entitats culturals, esportives, recreatives, etc., les associacions, de la mena que siguin, les corporacions municipals, les diferents institucions oficials de la nostra terra i els qui individualment en sentin la necessitat, acudeixin, a l'hora que més els plagui, a dipositar una corona, un ram, una simple flor, al peu de l'estàtua del darrer conseller en cap; i, també, al Fossar de les Moreres, *tomba del soldat català desconegut*, símbol de tots els combatents anònims que han donat llur vida per la llibertat nacional dels Països Catalans.

³³ Publicat a *Avui*, 15 de setembre del 1982.

Que tant al Fossar com al peu de l'estàtua, rellevant-se les persones que en formin part, durant les vint-i-quatre hores de la Diada hi hagi un comitè de recepció constituït per representants de tots els partits, entitats, associacions, Ajuntaments i institucions oficials catalanes que hi vulguin ser; i que alguna emissora de ràdio, des del peu del monument a Rafael de Casanova i des del Fossar de les Moreres, també durant les vint-i-quatre hores, tot glossant-ne el significat, doni compte d'una manera fidel i ininterrompuda, de totes i cada una de les ofrenes florals i de les incidències que, en cada cas, valguin la pena de ser esmentades.

Actes com, per exemple, l'homenatge al comte Guifré el Pelós, a Ripoll, i a Bac de Roda, a Vic, són complements plenament vàlids de la Diada. Però, en canvi, aquest dia, tothom qui es consideri catalanista s'ha de negar a qualsevol mena de *festeig*. Que el dia 11 de Setembre, *commemorem!* no festegem! Per això en diem *diada* i no pas *fiesta*. Fem festa, en el sentit laboral de l'expressió, en homenatge als qui van lluitar i als qui van morir en defensa dels drets de la nació catalana; però si bé ens cal enaltir el seu gest com a prova de la nostra voluntat de recuperar la llibertat que ells, a desgrat del seu heroisme universalment reconegut, no van poder conservar, la Diada és de dol i no pas de joia. En la nostra Diada Nacional, dissortadament no podem festejar res. El que ens cal es reivindicar. Reivindicar conscientment amb fermesa, sense renúncies. Ballar sardanes per exemple, en aquesta efemèride que no és precisament de joia sinó tot el contrari -ja que, repetim-ho, *no celebrem* la nostra derrota sinó que reivindicuem el gest dels qui van lluitar i van morir per impedir-la- si no és botiflerisme és inconsciència. I cal que no perdem de vista que la inconsciència també ens fa traïdors.

VOTEM PARTITS CATALANS³⁴

¿A qui ha de votar el ciutadà d'una nació sotmesa que, si més no en teoria, no ha renunciat a alliberar-se?

Seria molt arriscat de suposar que entre els habitants d'una nació sotmesa no ni ha interessos morals i materials contraposats; interessos que, a l'hora de la lluita política, generen les diferents opcions que, en generalitzar, hem convingut dir dreta i d'esquerra.

En una nació sotmesa, igual que en una nació lliure (com en una nació imperialista, o sigui, lliberticida), és raonable de trobar anarquistes, feixistes, liberals, socialistes, comunistes, monàrquics, republicans... Ara bé, en una nació sotmesa, totes les qüestions que afecten la vida pública -i, com a conseqüència i d'una manera irremissible, la vida privada de cada un dels ciutadans- queden supeditades a un poder extern, per molt que, en certa mesura, els habitants que integren la nació de referència puguin influir en el capteniment d'aquest poder.

En el cas concret dels Països Catalans, a l'hora de resoldre'n els problemes, les mesures adoptades des de Madrid seran sempre diferents de les que serien preses des de Mallorca, València i Barcelona si en cada una d'aquestes ciutats existissin òrgans de govern plenament sobirans.

Sé que algú correrà a dir-me que la plena sobirania no existeix, que les grans potències tenen un pes decisiu en el comportament de les petites. No ho oblidó. Fins i tot les grans potències s'interfereixen entre elles. Si no existís la URSS, la política dels EEUU no seria la mateixa d'ara; i viceversa. En termes absoluts m'atreveixo a dir que no hi ha cap mena de llibertat; però si acceptem per endavant que tot és relatiu, no serà gaire difícil d'entendre que per molt que Holanda, posem per cas, ara hagi d'acomodar la seva política als condicionaments del món occidental, si fos incorporada, imaginem que a Alemanya, encara que els holandesos tinguessin representants al parlament federal alemany i una autonomia com la que en aquests moments té, de fet, Catalunya, la resolució dels seus problemes no solament estaria influïda pels alts i baixos de la

³⁴ Publicat a *Hoja del Lunes de Barcelona*, 4 d'octubre del 1982.

política de blocs sinó que quedaria supeditada a la conveniència dels alemanys i els interessos de la població holandesa en resultarien desfavorablement afectats.

Crec que tots els qui puguin entendre la qüestió nacional aplicada a Holanda com a exemple, s'adonaran que, fos quin fos el partit que governés a Catalunya, al País Valencià i a les Illes, si els Països Catalans esdevinguessin independents, tindrien, d'entrada, una autonomia financera que, sense necessitat d'augmentar cap dels impostos ara vigents, els permetria disposar de tres vegades més de diners per a atendre els serveis públics, des de l'ensenyament a la seguretat social, passant pel millorament de les vies de comunicació. I totes les lleis que hi regissin serien conseqüència de la correlació de forces que resultés de la realitat catalana; es tractaria, per tant, d'unes lleis que sempre estarien directament relacionades amb aquesta realitat.

És per això que, al moment de votar uns diputats, i uns senadors a les Corts espanyoles, si bé un ciutadà dels Països Catalans no pot fer abstracció de l'opció més o menys dretana o esquerrana que correspon als seus interessos personals i de classe, i, coherentment, no deixarà de tenir en compte la influència que aquests diputats i senadors poden exercir en el conjunt de les terres de l'Estat espanyol, el que per damunt de tot ha de valorar en ells és que, ben de debò, tinguin la voluntat de defensar per a Catalunya, per a les Balears i per al País Valencià el màxim grau d'autogovern. Perquè només amb un autogovern efectiu, real, els catalans podrem comptar amb els mitjans econòmics i amb les lleis que facin possible una seguretat social, unes relacions laborals un equilibri ecològic, un ensenyament, un desenvolupament cultural que estigui en relació directa amb les nostres autèntiques necessitats.

LES NACIONS SENSE TREN³⁵

El «tren de les nacions» no va arribar a formar-se. Els signataris del Manifest de la Crida a la solidaritat en defensa de la llengua, la cultura i la nació catalana s'havien compromès, entre altres punts programàtics, a sol·licitar als organismes internacionals pertinents que col·laborin a treure els obstacles que impedeixen als Països Catalans el ple exercici dels seus drets nacionals.

És cert que, amb aquesta finalitat, una delegació catalana, integrada per uns centenars de persones, va acudir a Estrasburg, a la seu del Parlament d'Europa, però el tren especial que havia de sortir de l'Estació de França, de Barcelona, el proppassat dia 10, a les 9 del matí, topà abans de posar-se en marxa; va estavellar-se contra la falsa democràcia que guia els destins de l'Estat espanyol. El «tren de les nacions» no fou autoritzat. Resultaria fals, amb aquella mena de falsedat que fa caure en ridícul, voler mantenir que l'actual monarquia espanyola no significa cap guany democràtic en relació al franquisme, però, d'altra banda, seria d'una candidesa més pròpia de les ànimes que hom diu que deambulen pels llimbs sense pena ni glòria que no pas d'*homo sapiens* en exercici, no adonar-se que, a l'actual Estat espanyol, continuen predominant, intactes, unes constants que, passant per l'actitud lliberticida que s'imposà als comuners de Castella derrotats a Villalar, entronca amb el comte-duc d'Olivares i amb la cort de Felip V i que, fins arribar als nostres dies, no solament s'ha anat encarnant en els qui sense embuts es proclamen partidaris de l'autocràcia més inflexible, sinó, també, en tot un grapat d'Esparteros que, en nom del liberalisme i del progrés, no solament no han resolt liberalment i progressivament els problemes bàsics dels Països de Llengua Castellana sinó que, en el seu afany de domini damunt dels catalans, se'ns han imposat a sang i a foc quan les subtilestes els han fet figa.

I ara, sempre pendents d'un cop d'Estat, la prudència ens aconsella de portar-nos com a «dòcils vassalls» i, sovint, pel que pugui ser, passem el fred abans de la febre, acceptant un dia sí i l'altre també, restriccions

³⁵ Publicat a *Hoja del Lunes de Barcelona*, 18 d'octubre del 1982.

parcials de la llibertat, tot al·legant que seria pitjor tornar a certs períodes de tirania sense disfressa.

M'imagino que deu ser per això que s'ha parlat tan poc de la no autorització del «tren de les nacions» que havia de sortir de Barcelona cap a Estrasburg el dia 10 del present mes d'octubre. S'ha parlat poc d'aquest tren i em sembla que encara s'ha parlat menys dels catalans que, malgrat tot, es van presentar davant del Parlament i del Consell d'Europa a recordar, una vegada més, que roman vigent el dret de les nacions a l'autodeterminació i que, amb dret i sense dret, per una simple qüestió de fet, d'un fet que no ha estat conseqüència de decrets, ni de capricis, ni de voluntarisme, sinó de tot un seguit de condicionaments que han actuat a través dels anys, existeix una nació catalana -anomenada així, a més, textualment, en escrits de tota mena, des de fa cinc segles- amb la seva llengua i la seva cultura pròpies. Això sí, avui, amenaçada d'extinció com mai, afegiria.

CATALANITAT?³⁶

Durant la campanya electoral, no han emmudit les veus dels qui, ni que sigui sense adonar-se'n, contribueixen a la consolidació i, com a conseqüència, a l'enfrontament de dues comunitats dins els Països Catalans; la comunitat dels qui, per dir ho d'alguna manera, han assumit la catalanitat i la dels qui, per causes conjunturals, ara com ara se'n senten aliens. El crit «fora xarnegos!», llançat per un grup molt reduït i ben delimitat, ha estat recollit per determinats sectors polítics que, recorrent a l'embolique-fa-fort, s'han constituït, vulgues o no, en aparell megafònic dels xenòfobs propagant-ne les intencions i fent-les aparèixer com a representatives de tot el nacionalisme català. Sóc dels qui, des d'anys i panys, vénen parlant, de viva veu i en lletra impresa, del problema de la immigració als nostres països; però sóc conscient que encara ens caldrà referir-nos-hi una i altra vegada, amb claredat i sense por de repetir-nos.

Deixant de banda els plantejaments jurídics, ja que ací no ve pas a tomb de referir-nos a normatives relacionades amb l'adquisició de determinats drets polítics de ciutadania, la pregunta *qui pot ser considerat català?* Sempre sorgeix amb unes connotacions especials. Quan es tracta d'una nació que no és sobirana, que no està constituïda en Estat independent, els atributs de la nacionalitat només poden ser sospesats d'acord amb el concepte que tenim dels drets històrics i del fet, bàsic *per se*, de continuar existint com a comunitat amb personalitat diferenciada a desgrat de l'opressió. Tocant a la nació catalana, trobem, a més, que l'afany ininterromput d'autoafirmació i l'esforç d'alliberament s'han mantingut a través de la història, sense estalviar suors i sang.

És clar que a totes les nacions que són agredides o que han estat sotmeses hi ha un percentatge de la població que té els seus interessos -morals, materials- lligats als dels agressors, dels conquistadors. Els Països Catalans no són una excepció. És per això que en la seva comunitat sempre hi ha hagut i continua havent-hi gent que està en contra del projecte nacional d'alliberament i es posa al costat de les forces opressores. Però, també, als Països Catalans, tal vegada en una proporció ben superior a la d'altres comunitats nacionals, abunden les persones

³⁶ Publicat a *Hoja del Lunes de Barcelona*, 1 de novembre del 1982.

vingudes d'altres terres que acaben sentint com a pròpia la comunitat on han anat a raure, fins al punt d'esdevenir-ne, amb totes les conseqüències, els més abrandats defensors.

És que algú gosaria dir que els qui es comporten d'aquesta manera, vinguin d'on vinguin, no són autèntics catalans? No ho són molt més, si hem d'establir gradacions, que aquells catalans d'estirp que mai no s'han basquejat pels problemes del seu poble? I no cal pas dir a quines conclusions arribaríem si confrontéssim aquests catalans, diguem-ne d'adopció, amb els catalans de sempre que col·laboren a la desnacionalització de les terres catalanes.

No importa si el nou vingut es posa al costat del moviment d'alliberament nacional català perquè realment s'identifica amb nosaltres, per simple esperit universalitzant de justícia o per pura conveniència personal. Sigui quina sigui la raó que el mou, és català tot el qui es fa seva la identitat nacional catalana.

I els que no se la fan seva?

Benvinguts també, mentre no s'hi posin en contra.

EL CANVI³⁷

Fins a quin punt el resultat de les eleccions farà possible el canvi?

Si, del PSOE, en tenim en compte això que en diem la imatge i, fins a cert punt, els principis bàsics, haurem d'arribar a la conclusió que el triomf rotund que ha obtingut en el conjunt de les terres de l'Estat espanyol tradueix un decantament dels electors cap a l'esquerra; malgrat que, quan ens fixem en el seu programa electoral, tan clarament exposat durant la campanya, si uséssim la terminologia convencional que serveix per a avaluar projectes polítics continguts entre dos extrems distants i incompatibles, ens caldria situar aquest partit, ni que fos d'una manera conjuntural, en una zona força pròxima al centre. Ens acaba d'empènyer a intentar aquesta valoració el fet, significatiu, que la seva victòria hagi coincidit amb la desaparició, com a força política important a l'àmbit de l'Estat espanyol, del *centrisme*; encara que no podem oblidar que el triomf del PSOE també s'ha nodrit, en bona part, del vot comunista.

Si fossin encertades aquestes consideracions, podríem donar com a ben probable que la gran majoria dels ciutadans de l'Estat espanyol ara com ara no desitja -en tot cas, si ho desitja, no ho creu possible- l'enderrocament de les bases del sistema capitalista, però que vol -i aquest voler sí que és clar i rotund- l'afermament d'un ordre democràtic que acabi d'un cop amb les velles estructures estatals creades a profit d'una concepció oligàrquica de la societat que confon els interessos del poble amb la puixança d'unes classes privilegiades; unes estructures que el franquisme va fer servir durant quaranta anys i que els seus successors de la UCD no han sabut o no han volgut substituir.

Aquesta substitució, que hauria de permetre que tothom tingués accés real al poder polític i econòmic i que s'acabessin les coaccions disfressades amb retòrica populista, seria el canvi que d'una manera rotundament majoritària han triat els votants del 28 d'octubre, la mena de canvi que propugnaven els vencedors. Però no hi haurà canvi sinó fracàs si els nous governants no agafen el toro per les banyes, de seguida; si des del primer moment no prenen les mesures adients -totes les mesures

³⁷ Publicat a *Avui*, 4 de novembre del 1982.

adients- perquè d'una vegada i per sempre resulti impossible que la política de l'Estat espanyol, en comptes d'estar controlada pel poble, pugui dependre de la voluntat dels qui, tradicionalment, han fet prevaler els seus interessos de grup imposant-se, quan els ha calgut, per la força.

Ara bé, aquest capgirament de les estructures estatals, aquest canvi, caldrà que es faci ara, sense perdre temps, d'una manera prioritària. En aquests moments, els condicionaments psicològics l'afavoreixen; d'ací a uns mesos, és possible que sigui massa tard. Ara, la victòria obtinguda a les urnes és inqüestionable; ningú no té força moral per a encarar-s'hi. D'ací a uns mesos, potser el neofranquisme ja es veurà amb cor d'especular amb les dificultats que haurà heretat el nou govern, i podria donar-se el cas que les manipulés a profit seu i que intentés d'engruixir-les. Si arribava aquest moment, caldria que el nou govern ja hagués pres totes les mesures perquè fos impossible d'interferir en la política fent ús de la violència; que l'únic recurs possible per a accedir al poder fos el que passa pel previ assentiment lliurement expressat pel poble.

Tot respectant, escoltant i fins i tot fent-se seves les propostes encertades dels partits de l'oposició, caldria que el nou govern defugís els paranys de nous consensos paralitzadors. I hauria de tenir una especial sensibilitat per la problemàtica de les *nacionalitats històriques, ja que és prou comprovat que no pot existir estabilitat en el marc d'un Estat on existeixen nacions oprimides.*

Només si el PSOE, esmenant des del govern antics errors nascuts de manca de perspectiva històrica, sap fer-se seu el fet viu i dinamitzador dels nacionalismes reivindicatius de la diguem-ne, per simplificar, perifèria, podrà assolir realment el canvi que propugna. Un canvi que, com sempre que els problemes no s'emmaskaren sinó que s'accepten amb voluntat de resoldre'ls, en una o altra porció acabaria beneficiant tothom.

EL VATICÀ I CATALUNYA³⁸

Joan Pau II s'ha apuntat un nou gran èxit en el seu viatge per les terres de l'Estat espanyol. A tot arreu les multituds li han retut homenatge sofrint, quan ha calgut, amb paciència i fins i tot algun cop amb un cert heroisme, les inclemències del temps.

Catalunya no ha estat una excepció, si bé més d'un patriota català dels que esperen que amb la seva pròpia bona voluntat n'hi haurà prou per a atreure la bona voluntat dels altres ha quedat decebut. Joan Pau II no ha besat la terra catalana i ha pronunciat ben poques frases en català. És obvi que no tenia en compte que el català és no tan sols la llengua ancestral dels catalans -l'única llengua ancestral dels catalans- sinó que, a més, la legalitat vigent, tot declarant-lo oficial al Principat, considera que és, ni més ni menys, «la llengua pròpia» de Catalunya. Joan Pau II va prescindir d'aquest fet, d'aquesta realitat; els seus mots en català semblaven una gentilesa més o menys folklòrica adreçada a uns marginats que bé mereixen una mica de caritat cristiana.

Que ningú no digui que és per manca d'aptitud quan es tracta d'una persona que domina diverses llengües. En tot cas, s'imposava que diplomàticament s'excusés. Però això no és tot; ell, que de Madrid havia posat un gran èmfasi en referir-se a la «nació espanyola», va deixar clar que no considerava que existís la *nació catalana*.

Necessitat de *quedar bé* amb les autoritats espanyoles? A fi de comptes el Vaticà és un Estat i les raons d'Estat no acostumen a ser espirituals. Fins i tot n'hi ha molts que pensen que l'ètica té una marcada relació amb l'estètica i no pas amb la política. Però, en aquest cas, *quedar bé* significava l'adulació de quina mena de poder? Perquè ningú no ens podrà retreure que anem errats de comptes si fem notar que, d'acord amb la Constitució espanyola i l'Estatut d'autonomia vigents, Catalunya és una *nacionalitat*. Que nacionalitat resulta ambivalent en el context constitucional és una qüestió prou debatuda, però si la legalitat ara i ací vol dir alguna cosa queda ben clar que Catalunya no és una *regió*. Ara bé, a la *regió* catalana es va referir Joan Pau II després que davant d'ell i

³⁸ Publicat a *Hoja del Lunes de Barcelona*, 15 de novembre del 1982.

adreçant-se a ell, el cardenal Jubany; hagués usat el mot *regió* en referir-se a Catalunya. Tindrem, doncs, que la posició oficial de l'Església catòlica és de rebuig de la Constitució espanyola i de l'Estatut d'autonomia? A quins poders l'Església oficial desitja complaure?

En vida del darrer dictador hi havia tot un seguit de bona gent que, davant les atzagaiades que es cometien, ens explicava a cau d'orella que el general Franco no solament no hi tenia art ni part sinó que ni tan sols se n'assabentava. La culpa de les malvestats no era del generalíssim, sinó dels que l'envoltaven. La bona gent que ens parlava així, adonant-se'n o no, en arribar a aquestes conclusions, ens presentava el general Franco com un ésser que vivia als llimbs. Hi haurà ara algú que vulgui fer el mateix amb el Papa?

A Catalunya abunden els catòlics practicants i els capellans i els bisbes que, com el doctor Torres i Bages, diuen que Catalunya és una nació; i al Vaticà hi ha més d'un català influent que, si més no quan el sentim nosaltres, també ho diu. I Joan Pau II va rebre en audiència el president de la Generalitat, Jordi Pujol, catòlic nacionalista. Hem de creure que el Papa els ignora a tots plegats? Què és, doncs, el que està passant?

El cardenal Jubany i el Papa públicament van prendre partit en contra dels atributs que la Constitució i l'Estatut ens reconeixen; en contra de la personalitat nacional de Catalunya. Però, a favor de qui?, caldrà preguntar-nos.

LA LLENGUA DELS VENÇUTS³⁹

«El País» ha muntat a Barcelona la seva sucursal. És un bon diari. Cal reconèixer que sap servir-se dels mitjans tècnics que té a l'abast gràcies al seu potencial econòmic. L'equip de periodistes que ha aplegat, entre els quals hi ha figures rellevants demostra que posseeix una formació sòlida. Però, a desgrat de l'esforç d'objectivitat que està fent, no assoleix desistir-se de la mentalitat que, en contraposar-la a la que dinamitza les diguem-ne *nacionalitats perifèriques*, tradicionalment hem qualificat de *madrilenya*.

Sembla inqüestionable que no es pot esperar comprensió de ningú quan comprendre vol dir renunciar a certs privilegis. La naturalesa humana és una mena de laberint on els sentiments d'equitat acostumen a esgarriar-se si no corresponen a aquella mena de conveniències que, de tan assumides, hom les sent com a necessitats bàsiques. Si no fos així, no hi hauria explotats i explotadors i, òbviament, no existiria cap nació oprimida. La *conveniència* rima tan bé amb la *consciència* que sap aplanar-li el camí fins al punt que, quan la *consciència és mala*, la converteix en *bona* proporcionant-li el suport d'acurades racionalitzacions acompanyades, quan cal, dels més rotunds legalismes.

Si una comunitat humana hem deixat de considerar-la una nació, mai legalment no podrà ser una nació sotmesa -tal com succeïa amb l'esclau romà, que havia deixat de ser home, segons la llei, per a esdevenir una cosa, de la qual l'amo era propietari absolut. I és també el que, dintre el context de l'opressió nacional, succeeix normalment amb les llengües.

Però, precisament en l'embolica que fa fort de l'afany d'anul·lació o de marginació d'una llengua, toquem gairebé sempre, adonant-nos-en o no, els punts neuràlgics de la nacionalitat.

El català, que durant segles va ser l'única llengua de Catalunya, la llengua del poble, de les Corts, dels comtes-reis i de la seva Cort, llengua oficial a tots els àmbits, quan els Països Catalans foren conquistats per Felip V va esdevenir un idioma proscrit i menyspreat pels qui imposaven a tot

³⁹ Publicat a *Avui*, 18 de novembre del 1982.

l'àmbit de la monarquia la llengua castellana. La tinta que hem vessat d'ençà d'aleshores explicant-ho i protestant-ne!

És clar que, des de fa uns quants anys, ja no ens escridassen oficialment amb allò de «¡habla cristiano!» o «¡habla el idioma del imperio!». Ara ens imposen el bilingüisme -el bilingüisme ben entès- com qui ens fa una gran concessió. «El País», portaveu de la bona voluntat carpetovetònica, el proppassat dia 11, parlant de la Llei de Normalització Lingüística, venia a considerar que els qui volen que els catalans, parlant en català, tinguin exactament els mateixos drets que els castellans, els grecs, els anglesos i els suecs parlant la seva llengua pròpia, cometen «*excesos nacionalistas con sarampión totalitario*».

Respectar els drets de les «diferentes nacionalidades y regiones» ha de consistir, segons «El País», en el fet que no sigui «motivo de discriminación objetiva el hecho de que un ciudadano hable catalán, pero tampoco el hecho de que no lo hable».

Ara bé, vol dir això que un castellà no té per què usar la llengua catalana a Catalunya i un català pot continuar usant el seu idioma propi, fins i tot als llocs oficials, quan vagi a Madrid? Evidentment que no. Queda ben explicat que «*los castellanohablantes no quieren verse discriminados en sus oportunidades de promoción y empleo por no saber catalán, ni quieren tampoco verse obligados a aprenderlo si ése no es su deseo*». Aprendre una llengua que no és la seva no pot ésser mai una obligació per a ells, els vencedors. Aquesta mena d'obligacions estan reservades als vençuts, que continuem essent nosaltres. Tant és així que el ponderat «El País», uns paràgrafs més enllà, ens recorda que no «*cabe desconocer la realidad operante en el momento actual en sectores de la Administración del Estado, como las Fuerzas Armadas, donde la implantación de una ley así (la Llei de Normalització Lingüística), de la noche a la mañana, crearía no pocas tensiones innecesarias*». Més clar, aigua.

No s'adonen que aquest sol fet -que determinats sectors de l'Administració de l'Estat i, sobretot, les forces armades no acceptin de considerar seva la llengua catalana- és precisament allò que, d'una manera més eloqüent, demostra que la comunitat que té ancestralment el català com a llengua pròpia és una nació sotmesa.

UNA BANCA ESQUERRANA?⁴⁰

La Banca Catalana, tothom ho sap, es troba amb problemes. Es tracta de problemes que afecten els accionistes però no pas els qui hi tenen el compte corrent o la llibreta d'estalvis; aquests, ha estat dit i repetit oficialment, el Banc d'Espanya els garanteix un son tranquil. Allò que de moment encara constitueix una incògnita és si es mantindrà la catalanitat de l'entitat bancària en qüestió. Com que de tot plegat només en sé el que en diuen els diaris (els diaris que he pogut llegir, potser cal puntualitzar) i no sóc astròleg ni expert en finances, no em proposo fer profecies ni donar consells. M'he de limitar a plantejar-me preguntes. La crisi ha estat provocada per incapacitat dels administradors o perquè la Banca Catalana -perquè era catalana- feia nosa als que volen tenir sotmesa Catalunya? Hem de parlar d'administradors ineptes o ens cal admetre que les dificultats conjunturals han estat aprofitades per a desencadenar la manca de confiança entre els impositors, fent així necessària la intervenció del Banc d'Espanya?

Si deixo les preguntes penjades no és per ganes de fugir d'estudi sinó perquè, ja ho he dit abans, no estic en condicions de donar les corresponents respostes. El paper que ara estic omplint no pot aportar res de nou en aquest sentit. Si l'ompló és per una altra qüestió que em preocupa des de molt abans del proppassat mes de juny.

Ben abans d'aquesta data m'havia trobat amb força catalans de soca-rel que en parlar de la Banca Catalana feien tota mena d'escarafalls. Gent magnífica que fins i tot es confessaven catalanistes als quals la Banca Catalana els feia nosa. Els seus tripijocs mentals eren per a sucra-hi pa. Per a ells amb tants de bancs haguts i per haver, només n'hi havia un que fos sinònim de totes les malvestats. Ells, aquesta mena de catalanistes bancacatalanòfobs, eren, segons deien, d'esquerra i, per tant no podien acceptar aquella banca que era burgesa, conservadora, dretana. I si resultava que era «*més que una banca*» i feia «*país*»: encara hi havia més motius per a arrencar a córrer, ja que el país que en resultaria seria burgès, conservador, dretà.

⁴⁰ Publicat a *Hoja del Lunes de Barcelona*, 29 de novembre del 1982.

Jo, que com deia al començament no soc astròleg ni expert en finances, ingènuament vaig començar a indagar els components de les altres entitats bancàries i no solament no n'hi havia cap que preconitzés el socialisme -molt menys encara el comunisme- sinó que, sovint, parlar-los d'aquestes opcions polítiques era com proposar a un convent de monges de clausura que acollissin el diable. L'única cosa que gairebé sense excepció tenien de diferent -ben diferent- de la Banca Catalana era que la catalanitat els feia nosa; quan no n'eren contraris en passaven. Però aquells bancacatalanòfobs que, al mateix temps es deien catalanistes, quan jo els donava a conèixer el resultat de les meves indagacions ni tan sols m'escoltaven i, indefectiblement, tornaven amb el seu tretze-tretze, tot repetint-me que ells eren de cap a peus esquerrans.

És per això que ara, rumiant-ho, m'adono que a Catalunya qualsevol projecte de banca amb intenció de fer país hauria de tenir algun detalllet que fes que certs catalans progressistes poguessin tractar-hi sense tenir càrrecs de consciència. (Si el banc no és català la consciència la deixen de banda.) Hi podria aparèixer, ben destacat, el mot *esquerra*. No estaria malament de posar-li, per exemple, Banc de l'Esquerra de l'Eixample. La casa matriu, llavors, podria ser tranquil·lament al carrer de Rafael Casanova.

NACIONALISME ESPANYOL⁴¹

Pedro Altares, un intel·lectual que no pot pas ser titllat d'anticatalanista ni, tampoc, d'estar mancat de sentit crític, troba positiu que Felipe González se senti orgullós d'una de les etiquetes -la de «joves nacionalistes- que han penjat a ell i al seu equip els cercles polítics nord-americans; I atribuint-li un «significat enorme», constata com a «evident» que «en l'actualitat» s'ha produït la «reconciliació» i el «retrobrament» de l'«esquerra» amb el «nacionalisme espanyol», un nacionalisme al qual Pedro Altares no vol veure aplicat el prefix «neo», donant així a entendre que aquest diguem-ne ideal que l'«esquerra» es fa seu seria precisament el tradicional.

D'entrada, caldria fer notar que el PSOE no és pas tota l'esquerra, sinó que precisament dintre del ventall de les esquerres representa la tendència més apropada al centre; tant és així que el seu triomf ha anat acompanyat de la descomposició del partit que, actuant en el conjunt de les terres que depenen de l'Estat espanyol, aglutinava els sectors que fluctuen en aquesta zona imprecisa de la política on el conservadorisme té vel·leïtats progressistes i el progressisme tendeix a enyorar certes conductes del passat.

Fet aquest aclariment, podrem veure com, en efecte, el nacionalisme de referència no és «neo» per al PSOE, puix que ja l'havia caracteritzat diria que gairebé des de sempre; fins al punt que un dels seus màxims dirigents va formar part del Consell d'Estat durant la dictadura del general Primo de Rivera. I referint-se precisament al nacionalisme espanyol de Largo Caballero, recordem que Joan Comorera, una de les figures més representatives de la Unió Socialista de Catalunya i fundador del PSUC, del qual esdevingué el primer secretari general, des de les pàgines de «Justícia Socia!» (14-V-1932) es preguntava: «Ha parlat l'espanyol o el socialista?» I després de respondre's, contundentment, «l'espanyol!», denunciava: «Sols un espanyol segle XIX, antisocialista, pot parlar d'unitat nacional, pot veure en l'Estatut una *desmembració*. Un socialista, no». I afegia: «Un socialista sap que el concepte de sobirania ha estat superat pel de coordinació internacional de principis i interessos. Un

⁴¹ Publicat a *Hoja del Lunes de Barcelona*, 27 de desembre del 1982.

socialista sap que el concepte de pàtria no és ja el que podia tenir un príncep de sang, ni un príncep d'alcova, o els malaurats herois de Cavite. Un socialista sap que el concepte d'unitat no vol dir ja absorció, ni centralització, ni submissió a un centre més o menys artificial, de parasitisme més o menys accentuat. Un socialista sap que tots aquests conceptes, com tants d'altres que regulen i dirigeixen la vida dels homes i dels pobles, han sofert una revisió profunda justament sota la llum poderosa dels principis i del mètode socialistes.»

Diríem, doncs, que té raó Pedro Altares quan escriu que el nacionalisme espanyol del PSOE efectivament no és un neo-nacionalisme; però d'altra banda veiem que Altares oblida la trajectòria nacional dels diversos pobles ibèrics quan creu que els «nacionalismes català i basc, entre altres» han ajudat a crear l'esmentat espanyolisme, ja que fou precisament el nacionalisme castellà, en prendre imperialment el nom d'espanyol i convertir la llengua castellana, que era una de les llengües espanyoles, en la llengua espanyola, el que va fer sorgir, com a antídot, el patriotisme social i defensiu, el nacionalisme reivindicatiu de cada una de les nacions que l'espanyolisme agredia, fins a sotmetre-les.

Ara bé, a desgrat que certs atavismes siguin difícils de desarrelar fins i tot en persones d'un sentit crític tan afinat com és el de Pedro Altares, crec que el nacionalisme espanyol del PSOE actual és menys imperialista que el dels anys trenta i, sobretot, més favorable a l'alliberament nacional dels pobles oprimits que no pas ho és el dels Partits d'àmbit estatal situats a la seva dreta.

IMPERIALISME I DEMOCRACIA⁴²

Què és, en realitat, la democràcia? Fins on arriba l'elasticitat dels seus límits? Quins drets i quins deures hi caben i quins cal considerar-hi fonamentals? Els drets s'hi contraposen amb els deures o bé s'hi complementen? La llibertat constitueix la base de tot plantejament democràtic i li és, per tant, consubstancial, indestriable?

Podríem omplir força paper amb aquesta mena de preguntes, i de respostes n'hi podria haver per a tots els paladars intel·lectuals, tant per als dels oligarques com per als que, d'una o altra manera, proclamen que la voluntat del poble és la quinta essència de la civilització. És clar que, ací, ens caldria posar-nos nous interrogants, perquè ¿és que civilització vol dir el mateix per a tothom?

En els diversos oceans de les comunitats humanes, somoguts pels tràngols de les creences i de les apetències, el primer i gran escull on topem, tant si ens servim com no de la carta de navegar que ens hem trobat a les mans, és precisament el de definir-nos com a éssers civilitzats. Civilitzats a l'estil de qui? Ja sabem que, a la pràctica, qui civilitza -civilitzador- és el més fort; que potser no sempre és el més brètol, si bé davant dels més febles mai no se sap estar de fer una mena o altra de bretolades. (Bretolades que, en la història que ell i els seus escriuran, esdevindran actes d'abnegació i heroisme a favor de la cultura i del progrés.) I, construint i destruint, amb dominats i amb dominadors, integrant civilitzacions o bé enfonsant-les, trobem les diferències ètniques i els fets nacionals. En arribar en aquest punt, valdria la pena de mirar d'aclarir de quina manera poden relacionar-se democràcia, civilització i nacionalitat.

Sense moure'ns del nostre segle, veurem que la nació portuguesa -la nació oficial, la que definia la Constitució- va estar formada pel Portugal ibèric i les «províncies d'ultramar» (Angola, Moçambic, una part de la Guinea, Cabo Verde, Goa...). És clar que això fou així durant el règim dictatorial, reaccionari, d'Oliveira Salazar, continuat per Marcelo Caetano, i es va acabar el 25 d'abril de 1974 amb la *revolució dels*

⁴² Publicat a *Hoja del Lunes de Barcelona*, 17 de gener del 1983.

clavells. Però també tothom sap que la democràtica França, la que havia fet la gran revolució de la llibertat-iguatitat-fraternitat l'any 1789, no fa pas gaires anys que afirmava, amb consens, que l'Algèria era «tan francesa com la Provença», aquella Provença que, seguint la sort de tota l'Occitània, va començar a afrancesar-se, a sang i a foc, a partir de la derrota de Muret on, sigui recordat de passada, va morir el monarca català Pere I, defensor dels drets dels occitans, i ara, des del democràtic París amb govern socialista, si bé és cert que són reconegudes com mai les peculiaritats regionals d'occitans, bretons, catalans, bascos i corsos, sempre s'exigeix que aquest particularisme només serveixi per a enriquir la sagrada unitat nacional francesa; i d'ençà que Algèria fou reconeguda com una nació a part, sobirana, ja no s'hi val a comparar el francesisme dels provençals amb el dels algerians; i qui diu provençals, en aquest cas, podria dir occitans en general, bretons, catalans, bascos i corsos.

Per cert que, ho sabem prou bé, els algerians van constituir-se en Estat independent quan assoliren de superar amb la seva brutalitat alliberadora la brutalitat imperialista dels francesos. Succeirà el mateix amb els corsos?

Però deixem per avui la temptació de ser profetes i limitem-nos a repetir les preguntes que hem formulat en començar aquest article i relacionem-les, també, amb la conducta d'una altra de les nacions opressores. Anglaterra, que és considerada com a capdavantera de la democràcia. I amb la dels Estats Units.

Sé que queden altres països per esmentar, però oblidem-los per una estona i anem a Espanya. Espanya, «feix de nacions», com deien els prohoms catalans de mitjan segle passat (no pas «nació de nacions»), ara que s'està tornant democràtica, sabrà ser-ho d'una manera coherent? A les nacions oprimides deixarà de discutir-los el dret de tenir el seu propi Estat, sobirà, independent -sense ingerències forasteres?

ELS DIARIS DE MADRID⁴³

Els diaris de Madrid mai no han deixat de ser més o menys xovinistes. Quan parlen de la «qüestió catalana», de vegades els trobem ben informats, però gairebé sempre tiren l'aigua al molí de l'imperialisme estatal espanyol. Algun cop, llur llenguatge es guarneix amb els més exquisits oripells dialèctics si bé tendeix a recórrer al panfletisme més barroer.

Fullejant els «ABC» dels darrers mesos, posem per cas, hom ensopegarà amb una pila de frases que es troben en la més pura tradició política del comte-duc d'Olivares. És clar que, precisament perquè es tracta d'una tradició, aquestes frases no varien substancialment de les que podríem llegir-hi un any abans, i quan manava el general Franco, i durant la República, i a l'època de la dictadura del general Primo de Rivera; i n'han aparegut en gairebé totes les publicacions periòdiques madrilenyes d'ençà de la primera meitat del segle XIX.

Mentre, per una banda, llegim (27-XII-82) que «El Quijote va ser escrit en espanyol, no en castellà», per l'altra ens expliquen que a Nova York, quan sentim la veu d'algun desconegut només sabem amb seguretat que és espanyol si parla en català (2-VI-82), ja que als EUA «enraonen i poden enraonar en espanyol milions de persones»; els veneçolans, els portorriquenys, els argentins, per exemple.

Però si parlen en català és «senyal inequívoca» que són espanyols, ja que el català «només és parlat a Espanya», amb la qual cosa potser se'ns vol dir que el Rosselló, el Conflent, el Vallespir, compresos dins les fronteres de l'Estat francès, i l'Alguer, a l'illa de Sardenya, són part integrant d'Espanya.

Un altre senyor (27-IX-82), recollint veus de més enllà de l'Atlàntic que coincideixen amb certs plantejaments d'Unamuno, ens fa saber que tant de bo que als portuguesos i, com a conseqüència, als brasilers, els haguessin imposat la llengua castellana (l'espanyol), ja que «el portuguès és el túmul del pensament». Doncs, què no succeirà amb el català? Com és de praxis, aquest bon senyor, tot deixant clar que de cap manera no

⁴³ Publicat a *Avui*, 6 de febrer del 1983.

s'oposa «al manteniment de la llengua regional pròpia, però limitada a l'ús col·loquial i familiar», troba que és «del tot inadmissible i molt contrari a l'enriquiment cultural» de la joventut fer-li aprendre el gallec, el basc o el català als centres docents.

Entre els plantejaments més subtils, trobem el de Fernando Cavestany Sagnier (30-XI-1982) que, en propugnar l'espanyolització de Catalunya, lloa Roca Junyent i Jordi Pujol, ja que «aquests líders catalanistes en el seu replantejament eficaç del problema, en haver donat un gir a actituds anteriors, envesteixen la realitat amb sentit pràctic». Ens diu que el catalanisme ha fracassat i, tot donant una sèrie de dades que ens podrien fer creure que és cert, ens n'explica el perquè: «La part i el tot es necessiten, i per això resulta inevitable espanyolitzar Catalunya, com bé pot donar-se en certa mesura que Catalunya, amb la seva empenta, amb la seva força, pugui catalanitzar la resta d'Espanya, com ha dit Roca Junyent, amb la qual cosa tant el tot com la part sortirien beneficiats.» Això, que significa un gran bé per al «desenvolupament econòmic» i que només surt arrodonit parlant en castellà, és de debò, segons l'articulista, «anar per feina». Per a tranquil·litzar els eixelebrats, puntualitza: «Prou saben els adalils de la catalanització que integrar-se amb la resta d'Espanya serà sempre sense minva dels valors tradicionals autòctons; ningú no prendrà a Catalunya la sardana, la Verge de Montserrat o la bellesa pròpia d'un Empordà, els seus poetes i els seus músics.»

El mateix dia i a continuació, trobem un article de Manuel Tarín-Iglesias en el qual veiem que el nacionalisme català sent la «temptació totalitària», és racista i, exercint una pressió «aclaparadora» en la «vida quotidiana», fa que «el castellanoparlant es trobi en inferioritat de condicions que afecten fins i tot el seu esdevenidor». Parlant en nom dels «autèntics catalans», dels «catalans normals», Tarín-Iglesias ens fa saber que «ara és època d'integració i no pas de cantonalismes», ja que els nascuts a Logronyo, Lugo, Almeria, Albacete i Barcelona, tots plegats, formen una sola «família nacional»...

No cauré en la ingenuïtat de replicar a res de tot el que acabo de transcriure traduït a aquesta llengua de derrotats que jo parlo. Sí, en canvi, que voldria proposar a qui eventualment pugui estar llegint-me, que mediti sobre el paràgraf següent: «La majoria dels comerciants i industrials utilitzen el castellà en els seus impresos i correspondència; per un llibre que s'edita en català, deu ho són en castellà; per una pel·lícula en idioma regional, cent apareixen en idioma nacional, i per una publicació periòdica escrita en català, potser n'hi ha vint de servides en castellà; en

la comunicació diària amb el poble, el periòdic únic que s'edita en llengua vernacle decau, i sobreviu gràcies a l'ajuda dels inquiets per catalanitzar; els bancs importants no són catalans, i la principal entitat bancària de Catalunya també trontolla.»

Ho he traduït fidelment de l'article, esmentat abans, de Fernando Cavestany Sagnier. I això sí que és cert. Gosaria afegir que, si no som capaços de capgirar aquesta realitat que ací queda al descobert -fruit, com el mateix Cavestany reconeix, de la derrota de l'onze de setembre de 1714-, potser, en iniciar-se el segle XXI, a tot estirar conservarem la sardana i la Moreneta per a lluir-ho en les grans solemnitats folklòriques. Però capgirar-la significa no amagar el cap sota l'ala i, a més a més, deixar clar davant de tothom quins són els nostres drets com a poble i exigir-ne el reconeixement. Sense supèrbia, però amb fermesa. Fer-ho així significaria que el catalanisme altre cop va de debò, i podríem encetar una nova dinàmica. Llavors, ens arribarien a entendre a tot arreu i ens respectarien.

GUERNIKA, SAU I ELS PACTES⁴⁴

Fins a quin punt podem considerar que amb l'actual Estatut, Catalunya ha esdevingut un ens nacional (de *nacionalitat* o de *nació*, deixem-ho ara de banda) autònom? Si per autonomia entenem descentralització administrativa és evident que sí; però l'evidència ens fa dir que gairebé no quan intentem d'esbrinar si l'Estatut reconeix a les institucions autònomes catalanes uns atributs prou vàlids d'autogovern.

Els que ens en vam adonar des del primer moment no ens hem sorprès quan, des de Madrid, han impugnat unes quantes lleis del Parlament català i han posat traves als traspassos de serveis; ni quan, l'altre dia, José María Calviño, va dir, segons la premsa, que la Generalitat, «amb el tercer canal està encobrint el que seria el quart» i afegia que «el fet que l'Estatut esmenti la possibilitat de la seva existència no és suficient». Poca cosa del que s'està fent a Catalunya en aquest sentit podria considerar-se legal, segons José María Calviño. Segons ell, no té cap validesa l'aprovació pel parlament català d'un crèdit de 4.801 milions de pessetes, destinat al finançament de les instal·lacions de la televisió catalana ja que «encara no s'ha creat l'ens per al tercer canal i el finançament es fa recurrent a l'emissió de deute públic». Resumint-ho, queda clar que tot plegat dependrà del que decideixin les «Corts generals». I, sense embuts, José Maria Calviño va puntualitzar: «L'Estatut de Sau no és el de Guernika.»

Ací, però, no ve a tomb d'entrar en el terreny de les disquisicions jurídiques tocant als graus d'autogovern que conté cada un d'aquests dos estatuts; m'acontentaré fent notar que som molts els qui, un cop més, ens formulem la pregunta: «A la Moncloa, es va pactar una interpretació de l'Estatut de Catalunya que no fos restrictiva de les atribucions d'autogovern?»

D'antuvi, cal no oblidar que, tractant-se d'aquesta mena d'atribucions, mai cap dels pactes no escrits, com el cèlebre Pacte de Sant Sebastià, no ha servit de res. I, com a conseqüència, podríem dir que van pecar d'ingenus els polítics catalans que es van avenir a pactes d'aquesta mena.

⁴⁴ Publicat a *Hoja del Lunes de Barcelona*, 7 de febrer del 1983.

Però potser el que ara cal no és retreure errors sinó mirar de no cometre'n de nous. I és inútil, també, de plantejar-nos en aquest moment si l'actual Estatut pot resultar vàlid al poble català per a la recuperació de tots els seus drets nacionals. Tant si el considerem un graó en l'ascens cap a l'íntegra llibertat nacional com si creiem que és una barrera, l'Estatut és ací, acceptat per la majoria. I de com evolucioni aquesta majoria depèn que no es converteixi en un dic de contenció de les aspiracions històriques del poble català. Ara bé, no podem creure que els qui, d'una o altra manera el representen, vulguin disminuir-les. Els que se n'han erigit en exponent públic i en punta de llança no tenen dret a claudicar. Cal, doncs, esperar que des de la Generalitat sigui feta la màxima pressió per tal que els catalans no vegin restringida la seva identitat nacional històrica en cap aspecte. I que aquesta pressió també sigui exercida pel partit que a Catalunya va obtenir més vots en les passades eleccions i que, actualment, compta amb ministres en el govern de l'Estat espanyol.

Uns i altres es diuen catalanistes; que no oblidin, però, allò tan obvi: el moviment es demostra caminant.

I, per avui, deixem de banda els altres partits catalanistes -els moderats i els revolucionaris tot esperant que sabran suplir els ara poderosos si la força d'aquests no arriba a assolir per al poble català unes cotes prou satisfactòries d'autogovern.

LA DISCRIMINACIÓ DEL CATALÀ⁴⁵

Dono un cop d'ull a la nostra premsa dels darrers temps. La qüestió de la llengua hi és present d'una manera continuada, com a problema. Molt menys, però, del que succeiria si no fos que el problema de l'ús de la llengua pròpia ja ha esdevingut un hàbit; un hàbit vell de més de dos segles i mig. Fins els més desvetllats de la nostra nació s'ho miren com si es tractés d'una herència plena de trencacolls a la qual no se sap renunciar, però que costa molt d'assumir.

La resignació ens crida a la comoditat i la protesta, a cada moment es fa més suau. Com si fóssim a cal veí en lloc de trobar-nos a casa nostra. És cert que la processó va per dins i que tot d'un plegat, ens exaltem amb la «Crida». Però el combat de cada dia, el de la gota d'aigua que no s'interromp, quants són els qui l'utilitzen?

No! Una vegada més he d'advertir que no sóc home d'estridències. Ho he repetit molts cops; sé que a so de tabals no es cacen llebres. El que intento practicar i explicar és la ferma raonada, documentada; flexible, però exigent. Perquè a Catalunya ho volem tot en català hem de saber dir «SI us plau» amb la màxima cortesia. Que la majoria dels castellanoparlants no han pas vingut com a forces d'ocupació ni aspiren a convertir-s'hi. Cal que ens posem al seu lloc i llavors, comprenent els seus prejudicis i el com i el perquè aquests prejudicis han arrelat en ells, ens serà més fàcil d'invitar-los, a ells, a posar-se al lloc nostre.

Cal que sapiguem explicar que els fets consumats, si constitueixen una injustícia, tenim el deure de rebutjar-los, no tan sols els qui en patim les males conseqüències sinó, també, els qui se'n beneficien; sempre, és clar, que els qui se'n beneficien no tinguin inconvenient a declarar-se opressors, usurpadors, agressors...

Hem d'aprendre a fons la nostra història, la dels Països Catalans, la de la llarga lluita d'alliberament nacional -la del nacionalisme català, la del catalanisme- sobretot, per a poder raonar, tranquil·lament, amb qui sigui i on calgui. És clar que, al mateix temps, també haurem d'aprendre a

⁴⁵ Publicat a *Avui*, 8 d'abril del 1983.

relaxar-nos. Perquè de gent amb vocació d'oprimir, d'usurpar, d'agredir n'hi ha més de la que voldríem. Per això ens cal dominar els nervis al mateix temps que dominem tots els ressorts de la nostra història col·lectiva. Ja sé que només amb serenitat i erudició no ens en sortirem pas, que cal un mínim d'entrenament en les arts de la dialèctica i que hem de saber ser, per damunt de tot, pedagogs.

Formar part d'un poble oprimat no és gens fàcil quan el sentit de la dignitat no s'ha perdut i el que volem no és esbravar-nos sinó alliberar-nos col·lectivament. Cal esmolar l'enginy sense parar; aprendre cada dia una miqueta més; tenir coratge i sang freda. Sobretot ara que, amb l'aprovació de la llei del català, la discriminació lingüística s'accentua. Quin és l'esperit de justícia que consagra que, al Principat de Catalunya, el coneixement de la llengua castellana és una obligació, un deure, i el de la llengua catalana només un dret? Cal interpretar-ho en el sentit que continua vigent el dret de conquesta?

No resisteixo la temptació d'acabar aquest article amb un fragment del discurs que, com a president de la Lliga de Catalunya, Àngel Guimerà va pronunciar l'any 1889:

«Com a prova de sa constància, de son patriotisme i de sa fermesa de caràcter, sempre retreuen los castellans la conquesta dels sarraïns, que durà tantes centúries. Segons ells, al cap de vuit segles Espanya tenia drets a posseir lo que en Guadalet va perdre, ¿i nosaltres no en tindrem, encara no passats dos segles, per a recobrar lo que ens arravatà Felip V al peu de Barcelona? Lo robat és robat per més segles que passin. ¿Amb quin dret se pot reclamar Gibraltar, si nosaltres no podem reclamar Catalunya?»

Dissortadament, aquests mots d'en Guimerà no han perdut actualitat.

QUE CRIDI, LA CRIDA⁴⁶

Les agressions a la nació catalana vénen de tot arreu, i quan algú vol parar el cop resulta que és un eixelebrat. I això rai; pot succeir, fins i tot, que sigui qualificat de racista, de feixista, de nazi. Ho hem sentit i ho hem llegit; i no únicament ara. Ve de temps immemorials. Però quan l'insult resulta més punyent -i més incompreensible- és quan procedeix de catalans que s'auto qualifiquen de catalanistes. Hom diria que el poble català ha de tenir tots els drets reconeguts a condició de no exercir plenament els que condueixen a l'alliberament nacional. Tenir drets i no exercir-los quan aquests drets es contraposen a certes conveniències forasteres que, vulgues o no, coincideixen amb els interessos de grups de pressió reaccionaris, sembla que sigui la normativa que ens està reservada.

Jo no sé si els mesells viuen satisfets de la seva condició; però noto de part d'alguns catalans una certa propensió al mesellisme. Satisfets o indiferents, la seva condició i la que sembla que voldrien per a tots nosaltres em preocupa, com em preocupa tota condició de vassallatge, normalitzat o no.

Hi ha qui creu que és millor continuar vivint essent covard que no pas que et matin i et tinguin per valent. Ben mirat, però, l'hora dels adéus, dels adéus definitius, sempre arriba.

Jo ja no sé què és i què no és una virtut. Al cap i a la fi els valors ètics els estableix la societat. En un país d'esclaus, on tothom acceptés l'esclavitud de bon grat, seria considerat immoral i atemptatori al bé comú voler ser lliure. El que passa és que certa mena de virtuts no m'agraden gens ni mica, i no me n'aniria mai a viure al país on l'esclavatge fos considerat com la més abellidora de les virtuts.

Tradicionalment i en general, els catalans han estimat la llibertat en totes les seves dimensions. Per això, durant segles, han estat titllats de rebels. Els catalans han estat considerats rebels perquè no es resignaven a ser

⁴⁶ Publicat a *Avui*, 15 de maig del 1983.

«esquilats com manses ovelles». Hi ha algun motiu, l'any 1983, per a considerar aquesta manca de resignació com un defecte?

La paciència és la mare de la ciència ha dit la saviesa popular, però de paciència n'hi ha de moltes menes. La paciència, en casos determinats, pot ser la mare de la indignació. Hi ha la paciència activa, la del científic que no es desanima en la seva recerca; i hi ha la paciència que no és més que covardia.

No, no estic fent l'elogi dels valents, perquè jo no en sóc pas; però de resignació no n'he trobada mai cap de feta a mida. No sé ser pacient quan veig que el poble del qual formo part viu amenaçat; tant si l'amenaça ve encoberta amb guant blanc com si ensenya el garrot sense contemplacions de cap mena. És per això que em sembla bé la Crida a la solidaritat en defensa de la llengua, la cultura i la nació catalanes.

No diré pas que la Crida no tingui mancances i que no pugui provocar, amb la seva actitud reivindicadora, alguna desagradable extralimitació; però, no és una extralimitació més lamentable el mesellisme?

Crec que la Crida encara hauria de cridar més, fins a promoure una gran solidaritat entre tots els qui ens sentim part integrant del poble català, de la comunitat nacional catalana. Que si de debò creiem que els Països Catalans constitueixen una nació, per quina mena d'esgarriament mental hem de renunciar a alguns dels nostres drets nacionals que ens corresponen? És que no som dignes d'entrar en l'engranatge de les nacions lliures amb plena sobirania?

ENTRE LA LOAPA I LA DIADA⁴⁷

El Tribunal Constitucional ha donat carbasses als confeccionadors de la LOAPA. Més val així; però tenim prou dades per a témer que l'esperit antiautonomista que sempre -amb més o menys intensitat, però sempre- ha prevalgut en els governs espanyols continuarà posant traves i, quan li calgui, paranys de tota mena al desenvolupament de l'autonomia d'Euskadi, de Galícia i de Catalunya.

Els qui creuen que la *centralització* perjudica el bon funcionament de l'administració pública se sortiran amb la seva i l'Estat espanyol ja s'està *descentralitzant* i és ben probable que aquesta *descentralització* sigui feta amb profunditat; però els qui combaten l'*imperialisme*, perquè per a ells la democràcia és innegociable, hauran de ser molt tenaços i audaços en la reivindicació de l'autogovern d'aquestes antigues nacions.

Els drets humans (drets individuals de les dones i els homes i, òbviament, drets dels pobles) per a molts no són res més que una bella i rendible retòrica que permet l'existència de plantejaments demoliberals, socialdemòcrates, socialistes, etcètera, que sovint són força restrictius de la llibertat i la justícia social i que, sobretot, posen límits, en general ben estrets, a les reivindicacions de les *nacions sense Estat*. D'entre aquests demoliberals, socialdemòcrates, socialistes, etc., n'hi ha que fins i tot s'autodenominen catalanistes i també nacionalistes catalans, però el seu *autonomisme* no passa de ser un *anticentralisme* més o menys radical; fins al punt que el subconscient els traeix a l'hora de triar el vocabulari polític. Desemascarar tots aquests pseudo-catalanismes o bé pseudo-nacionalistes ha de ser la principal tasca dels qui saben que el patriotisme defensiu i social, el nacionalisme reivindicatiu, és, ni més ni menys, l'antídote contra l'*opressió imperialista*, la qual no es pot confondre amb la *centralització administrativa*. (Ho he dit cent cops, però cal repetir-ho: la *descentralització* és la fórmula que s'oposa al *centralisme* i *no hi ha centralisme*, o, en tot cas, no hi ha *només centralisme* en un conjunt estatal on existeixen nacions que no tenen reconeguts en plenitud els drets nacionals; el que hi ha, en aquest cas, per molt que a molts els coqui, és, clar i net, *imperialisme*.)

⁴⁷ Publicat a *Avui*, 30 de juliol del 1983.

El govern socialista amb seu a Madrid sap -més d'un dels seus ministres actuals ho ha manifestat públicament en diverses ocasions- que Catalunya és una nació i que Espanya és un Estat plurinacional. No intento renovar l'antiga polèmica sobre el significat de l'actual Constitució, que mentre només fou votada afirmativament per una minoria de bascos, va comptar amb el vot favorable de la majoria dels catalans i obtingué el suport de partits que es diuen catalanistes i nacionalistes; però no em sé estar de preguntar-me com és que pot estranyar a algú que aquell «pecat», hagi fet «forat».

Tal com vaticinàvem els «testimonials»,ni abans els ucedistes ni ara els psocistes mai no han contemplat aquesta Constitució i l'Estatut d'Autonomia que se'n deriva amb el criteri obert que tant es prometien els catalans que van participar en el *consens*. La LOAPA no és més que un botó de mostra de l'antiautonomisme dels governs de Madrid. Els retards en els traspassos de serveis, els recursos contra la majoria de lleis que ha aprovat el Parlament de Catalunya, la recent impugnació del decret del govern de la Generalitat sobre la concessió de crèdits per a l'adquisició d'habitatges no deixen cap mena de dubte sobre la mentalitat dels ministres de l'Estat espanyol, uns ministres que quan parlen del seu govern amb seu a Madrid, gairebé d'una manera sistemàtica en diuen el «gobierno de la nación». Terminologia i fets responen al més pur estil *patrioter*, al més clàssic imperialisme carpetovetònic.

El deure d'un demòcrata, i molt més encara si és socialista i no és ignorant -i ja hem vist que entre els ministres del PSOE (Felipe González el primer) coneixen perfectament l'evolució històrica de la Península Ibèrica i la seva realitat plurinacional que perdura-, és respectar íntegrament les característiques de cada poble, reconèixer-li el dret a l'autodeterminació i a més a més, ajudar-lo a superar les limitacions i la despersonalització que li hagi pogut produir la constant pressió de les forces al·lògenes. És més, si aquest demòcrata, si aquest socialista, pertany a la nació hegemònica té l'obligació de donar a conèixer quina és la realitat opressora del seu país i de fer propaganda a favor dels drets de les nacions que, d'una o altra manera, hi viuen subjectes.

Els qui d'ençà d'anys i panys lluitem, alhora, per l'alliberament social i nacional dels PPCC, hem procurat fer entendre que no s'havia de confondre el poble dels països de parla castellana amb, les oligarquies espanyoles, que eren les que, al mateix temps que oprimien i alienaven els catalans, els bascos i els gallecs, oprimien i alienaven, i des de molt

abans, els pobles amb la llengua dels quals ens eren dictades les lleis repressores.

Resultarà que els dirigents del PSOE formen part de les esmentades oligarquies? O, cosa que fóra terriblement angoixosa, que el poble de parla castellana, de tan oprimat i alienat s'ha identificat amb les seves oligarquies i les empeny a mantenir damunt dels gallecs, catalans i bascos tots els drets, o sigui, tots els privilegis de la conquesta, del «justo derecho de conquista»?

I tocant als catalans? Tinc l'esperança que els qui pertanyen al PSC-PSOE reeixiran a sortir del seu actual confusionisme. I pel que es refereix als qui es diuen nacionalistes per damunt de tot, però que, per damunt de tot, actuen com a conservadors, valdria la pena que s'adonessin que, si volen ser coherents amb el patriotisme que s'atribueixen, no en tenen prou a afirmar que som una nació i a combatre la LOAPA. Una nació s'afirma i, sobretot, s'allibera reforçant els drets de les classes populars i tenint molt clar quins són els símbols propis i els estranys. I no oblidant que encara no som un país normal. Que, per exemple, no podem commemorar l'Onze de Setembre –una derrota de la qual pretenem anul·lar tots els resultats nefasts- de la mateixa manera que els francesos celebren el 14 de juliol - la victoriosa presa de la Bastilla.

REFLEXIONS SOBRE L'ONZE DE SETEMBRE⁴⁸

Què commemorem, cada any, l'onze de setembre? La pregunta resultaria banal en un clima polític més rigorós que el que vivim als Països Catalans i, lògicament, esdevindria superflu donar-li resposta. Però quan tendim col·lectivament a frivolitzar les nostres actituds públiques, la pregunta cal que ens la repetim una i altra vegada, tot fent-la objecte de reflexió.

Fins fa poquíssims anys, ningú no dubtava que l'onze de setembre *commemoràvem* l'heroisme dels defensors de les llibertats nacionals catalanes; un heroisme que deixà bocabadada Europa. Un heroisme, però, que no podia suplir la defecció dels aliats de Catalunya i que, per tant, no fou suficient per a evitar la victòria de l'exèrcit franco-espanyol de Felip V. Van sucumbir els defensors de Barcelona i, com a conseqüència, abolits els seus òrgans d'autogovern, les seves constitucions, els seus sistemes fiscal i monetari, bandejada la seva llengua de tot ús oficial, el Principat de Catalunya, igual que el País Valencià i les Illes Balears, passà a dependre del Supremo Consejo de Castilla. Tot plegat, lluita heroica i derrota, queda ben sintetitzat en unes frases de l'informe que, en vista a la redacció del Decret de Nova Planta, va escriure José Patiño, president de la Real Junta Superior de Justicia y Gobierno. Hi és posat de relleu que els catalans, amants de la llibertat, «*son apasionados de su patria con tal exceso que les hace transtornar el uso de la razón y solamente hablan en lengua nativa*»; i si, per una banda, Patiño creu que «*el grande orgullo*» dels «*naturales*» del Principat «*está abatido*», per l'altra, es veu obligat a confessar al seu monarca que, els catalans, «*respetan ya los preceptos de V. M. y la justicia no por afecto y amor, sí por la fuerza superior de las armas, de modo que la quietud y obediencia debe afianzarse en estas*». I tal dit, tal fet; en l'espai que ocupaven prop d'un miler de cases del barri de la Ribera, que havien estat expropiades i deruïdes sense indemnització, fou construïda la Ciutadella, la gran fortificació des de la qual una nombrosa guarnició mantindria dominada la població de Barcelona.

⁴⁸ Publicat a *Avui*, 10 de setembre del 1983.

És que el que commemorem l'onze de setembre és la derrota i l'opressió? Tal com de vegades es plantegen els actes commemoratius d'aquesta efemèride, convertida oficialment en Diada Nacional, hom té la impressió que estem celebrant la mort i la destrucció que l'any 1714 van assolir no solament Barcelona sinó nombrosos indrets del Principat de Catalunya; sembla com si ens sentíssim joiosos (a més d'un he sentit dir que l'onze de setembre ha de ser un dia de joia) d'haver perdut les nostres llibertats nacionals. És que de tot el que hem vist que va escriure José Patiño sobre la manera de ser dels catalans l'única cosa que en resta vigent és allò del *gran orgull abatut*?

Crec que convindria aclarir d'una vegada si l'onze de setembre *commemorem* l'heroisme dels defensors de les llibertats nacionals catalanes i, per tant, reivindiquem totes aquelles llibertats, o bé si celebrem (la *celebració* comporta joia) l'ocupació de Barcelona pels exèrcits franco-espanyols de Felip V.

Perquè la Diada de l'onze de setembre, a causa del significat històric d'aquesta data, des del punt de vista nacional català no pot ser mai un dia de *festeig*. Només els descendents dels botiflers, o sigui, els qui estiguessin d'acord amb la derrota dels defensors de les llibertats nacionals catalanes, podrien *festejar* en comptes de *reivindicar*.

És clar que hi ha qui opina que els botiflers també es mereixen de tenir monuments com el d'en Rafael Casanova; ja que els partidaris de Felip V, diuen els eclèctics de la nostra història, també van contribuir a fer país. I tant! Ara bé, de cara a un possible triomf dels parers eclèctics -triomf que, com van les coses, podria produir-se sense gaire trigança- jo arraconaria l'onze de setembre i institucionalitzaria el 26 de gener. Més arrodonit no crec que fos possible; ja que un 26 de gener, el de 1641, el poderós exèrcit d'ocupació del marquès de los Vélez, que des que va prendre Tortosa avançava a sang i a foc per territori català, fou derrotat a camp obert quan estava arribant a Barcelona; i un altre 26 de gener, el de 1939, l'exèrcit del general Franco va ocupar Barcelona. Voldríeu més eclecticisme?

Quin tip de menjar anissos i de ser feliços celebrant-ho! I els historiadors del futur, en contar-ho, al final, podrien dir allò de «i darrera la porta hi ha un fus / acabat amén Jesús.»

PROCEDÈNCIA DELS TEXTOS INCLOSOS EN AQUEST LLIBRE

Articles publicats al diari: *Avui*:

La cançó enfadosa (19-II-1981).
Dret a la vida, dret a la mort (27-VII-1978).
Només la pena de mort? (25-XI-1976).
Delinqüència i repressió (1-X-1981).
El Sàhara (28-IX-1979).
A parir panteres? (2-VI-1983).
La resta és silenci? (2-X-1980).
Al fossar de les Moreres (13-IX-1979).
Parlament al Fossar de la Pedrera (5-III-1981).
L'estat de les autonomies (8-1-1981).
Autonomies a dojo (22-1-1981).
Telesforo Monzón i Catalunya (19-III-1981).
Llengua i nació (16-IV-1981).
Ja pots xiular... (23-VII-1981).
José Antonio i la nació catalana (6-VIII-1981).
Les harmonitzacions (20-VIII-1981).
Al pa, pa... (2-IX-1981).
De delegats i de virreis (12-XI-1981).
Alliberament nacional i incoherència (24-XII-1981).
Competències autonòmiques (15-IV-1982).
El fons de compensació (6-VIII-1982).
El catalanisme ve de lluny (2-IX-1982).
Diada de desunió i d'evasió? (15-IX-1982).
El canvi (4-XI-1982).
La llengua dels vençuts (18-XI-1982).
Els diaris de Madrid (6-III-1983).
La discriminació del català (8-IV-1983).
Que cridi: la Crida (15-V-1983).
Entre la LOAPA i la Diada (30-VII-1983).
Reflexions sobre l'Onze de Setembre (10-IX-1983).

Articles publicats al diari: *Hoja del Lunes de Barcelona*:

Atur i delinqüència (30-VIII-1982).
Israel i els Palestins (26-VII-1982).
La pau i la por (14-VI-1982).
HI som a temps? (21-II-1983).
La autonomia andalusa (31V-I982).
Harmonització i confederació (28-VI-1982).
La realitat nacional (9-VIII-1982).
Cerquem vots (6-IX-1982).
Votem partits catalans (4-X-1982).
Les nacions sense tren (18-X-1982).
Catalanitat (1-XII1982).
El Vaticà i Catalunya (15-XI-1982).
Una banca esquerrana? (29-XI-1982).
Nacionalisme espanyol (27-XII-1982).
Imperialisme i democràcia (17-I-1983).
Guernika, Sau i els pactes (7-II-1983).

Articles publicats a la revista *Canigó*:

Parlament al Fossar de les Moreres (11-IX-1977), va aparèixer el (15-X-1977) i a l'opuscle 11 de setembre. *El poble treballador per la independència nacional*, Barcelona, Edicions de La Magrana (1977).
Parlament al Fossar de les Moreres (10-IX-1978), va aparèixer el (23-IX-1978).

INDEX

La cançó enfadosa.

I - CONVIURE, COM?

Dret a la vida, dret a la mort.

Només la pena de mort? .

Delinqüència i repressió

La criminalitat i la pena de mort.

Atur i delinqüència.

El Sàhara

Israel i els palestins.

La pau i la por.

Hi som a temps?

A parir panteres?

La resta és silenci .

II - ELS FOSSARS DE LA LLIBERTAT

Parlament al Fossar de les Moreres (Onze de Setembre de 1977) .

Parlament al Fossar de les Moreres (Deu de Setembre de 1978) .

Parlament al Fossar de la Pedrera (15 d'octubre de 1978)

Al Fossar de les Moreres

III - LA QÜESTIÓ NACIONAL CATALANA DIA A DIA

L'Estat de les autonomies.

Autonomies a dojo.

Telesforo Monzón i Catalunya.

Llengua i nació.

J a pots xiular.

José Antonio i la nació catalana.

Les harmonitzacions

Al pa, pa .

De delegats i de virreis.

Alliberament nacional i incoherència.

Competències autonòmiques

L'autonomia andalusa.
Harmonització i confederació.
El fons de compensació.
La realitat nacional.
El catalanisme ve de lluny.
Cerqueu vots
Diada de desunió i d'evasió.
Votem partits catalans.
Les nacions sense tren.
Catalanitat
El canvi.
El Vaticà i Catalunya.
La llengua dels vençuts.
Una banca esquerrana? .
Nacionalisme espanyol.
Imperialisme i democràcia.
Els diaris de Madrid
Guernika, Sau i els pactes.
La discriminació del català.
Que cridi, la Crida.
Entre la LOAPA i la Diada.
Reflexions sobre l'Onze de Setembre.

